

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 28 лютага 1986 г. № 9 (3315) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

XXVII З'ЕЗД КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ САВЕЦКАГА САЮЗА

Масква. Крамлёўскі Палац з'ездаў. 25 лютага 1986 года. Прэзідыум XXVII з'езда КПСС. На трыбуне — Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў. Тэлефота ТАСС—БЕЛТА.

У Крамлёўскім Палацы з'ездаў

Для партыі камуністаў правільным кампасам у вызначэнні курсу, кіраўніцтвам да дзеяння заўсёды было вялікае ленынскае вучэнне. З Леніным, з яго неўміручымі ідэямі звязана партыя, увесь савецкі народ свае планы і задумы сёння, калі паўсюдна рэалізуемая лінія красавіцкага (1985 г.) Пленума ЦК КПСС выклікала да жыцця магутную энергію абнаўлення і стварэння, жыватворную сілу самаадданай творчай працы мільянаў.

Па-рэалістычнаму ацэньваючы дасягнутае, партыя вызначае шматгранныя задачы паскарэння сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны. У сваіх дзеяннях яна апіраецца на волю і імкненне савецкіх людзей дабціцца тых змяненняў і ператварэнняў, таго ўзроўню прадукцыйнасці працы, якія дазваляць дасягнуць якасна новага стану грамадства, паспяхова ісіці наперад па шляху камуністычнага будаўніцтва.

Лепшых сваіх прадстаўнікоў выбралі камуністы на партыйны з'езд. З глыбокай перака-

нанасцю ў справядлівасці пачатай справы, з актыўным імкненнем унесці ўклад у агульную работу партыі і народа сабраліся дэлегаты на XXVII з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. Ён адкрыўся 25 лютага ў Маскве, у Крамлёўскім Палацы з'ездаў. 10 гадаў раніцы. Прысутныя ў зале апладысманамі вітаюць членаў Палітбюро ЦК КПСС таварышаў Гарбачова М. С., Аліева Г. А., Варатнікова В. І., Грамыку А. А., Кунаева Д. А., Лігачова Я. К., Рыжкова М. І., Саломенцава М. С., Чэбрыкава В. М., Шварцнадзе Э. А., Шчарбіцкага У. В.

З'езд адкрывае цёпла сустраці дэлегатамі і гасцямі Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў. Ён гаворыць:

Таварышы дэлегаты! На з'ездах кампартый саюзных рэспублік, краёвых, абласных, партыйных канферэнцыях выбрана на XXVII з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза 5000 дэлегатаў. Прыбыло на з'езд 4993 дэлегаты. Адсутнічаюць па ўважлівых

прычынах 7 чалавек. Гэта дае нам падставу пачаць работу з'езда.

Па даручэнню Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза XXVII з'езд КПСС аб'яўляю адкрытым. (Працяглыя апладысменты).

Таварышы!

Нам трэба сфарміраваць кіруючыя органы з'езда — Прэзідыум, Сакратарыят, Рэдакцыйную і Мандатную камісіі.

Прапановы па саставу гэтых органаў былі падрыхтаваны на прайшоўшым учора ў Крамлі пасяджэнні савета прадстаўнікоў дэлегацый рэспубліканскіх, краёвых і абласных партыйных арганізацый. Гэты прапановы раздзелены дэлегатам з'езда і ўносяцца на ваш разгляд.

Дэлегаты аднагалосна выбіраюць Прэзідыум з'езда.

У прэзідыуме таксама — кіраўнікі дэлегацый камуністычных, рабочых, рэвалюцыйна-дэмакратычных і сацыялістычных партый, якія прыбылі на

з'езд па запрашэнню ЦК КПСС.

Аднагалосна выбіраюцца Сакратарыят з'езда, Рэдакцыйная і Мандатная камісіі.

Выступае член Палітбюро ЦК КПСС, сакратар ЦК КПСС Я. К. Лігачоў. Ён гаворыць:

Таварышы!

На з'ездзе прысутнічаюць 152 дэлегацыі камуністычных, рабочых, рэвалюцыйна-дэмакратычных, сацыялістычных, сацыял-дэмакратычных, лейбарысцкіх і іншых партый, прадстаўнікі дэмакратычных грамадскіх арганізацый. Яны прыбылі са 113 краін усіх частак свету. Іх поўны спіс у вас ёсць. Дазвольце ад імя з'езда сардэчна падзякаваць тым партыям, арганізацыям, рухам, якія аказалі нам гонар, накіраваўшы ў Маскву свае дэлегацыі. У гэтым праяўляюцца паважлівыя адносіны да Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, прызнанне яе міжнароднага аўтарытэту. (Працяглыя апладысменты).

Таварышы! За час, які мінуў пасля XXVI з'езда, памерлі вя-

домыя савецкія палітычныя і дзяржаўныя дзеячы: Леанід Ільіч Брэжнеў, Юрый Уладзіміравіч Андропаў, Канстанцін Усцінавіч Чарненка, Міхаіл Андрэевіч Суслаў, Арвід Янавіч Пельшэ, Дзмітрый Фёдаравіч Усцінаў.

У гэты ж перыяд сусветны камуністычны, рабочы і нацыянальна-вызваленчы рух страціў такіх мужных барацьбітоў-інтэрнацыяналістаў, як Сугісвара Вікрэмасінгхе, Вальдэк Рашэ, Віле-Песі, Нікола Шаўі, Ісмаіл Білен, Юсуф Даду, Густава Мачада, Энрыка Берлінгуэр, Томіа Нісідзава. Трагічна абарвалася жыццё прэм'ер-міністра Індыі Індзіры Гандзі, якая ўнесла вялікі ўклад у барацьбу супраць імперыялізму і каланіялізму, за мір і бяспеку народаў.

Мы заўсёды будзем захоўваць у нашых сэрцах імёны сяброў і саратнікаў, жыццё якіх было непарыўна звязана з барацьбой за светлы камуністычны ідэал, за мір і шчасце людзей на зямлі.

(Працяг на стар. 2—3).

У Крамлёўскім Палацы з'ездаў

(Працяг.
Пачатак на стар. 1).

Прашу ўшанаваць іх памяць мінутай маўчэння. [Усе ўстаюць].

Дэлегаты пачынаюць разгляд парадку дня і рэгламенту работы з'езда.

Аднагалосна зацвярджаецца наступны парадак дня XXVII з'езда КПСС:

1. Справаздача Цэнтральнага Камітэта КПСС і задачы партыі.

2. Аб новай рэдакцыі Праграмы КПСС.

3. Аб змяненнях у Статуце КПСС.

Палітычны даклад Цэнтральнага Камітэта КПСС XXVII з'езду Камуністычнай партыі Саветаў Саюза — дакладчык Генеральны сакратар ЦК КПСС тав. Гарбачоў М. С.

4. Справаздача Цэнтральнай рэвізійнай камісіі КПСС — дакладчык старшыня Цэнтральнай рэвізійнай камісіі КПСС тав. Сізоў Г. Ф.

5. Аб Асноўных напрамках эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР на 1986 — 1990 гады і на перспектыву да 2000 года — дакладчык Старшыня Савета Міністраў СССР тав. Рыжкоў М. І.

6. Выбары цэнтральных органаў партыі.

Прывадаецца прапанова асобных дакладаў па першых трох пытаннях не рабіць, а іх сутнасць выклікаць у Палітычным дакладзе Цэнтральнага Камітэта КПСС XXVII з'езду партыі.

Слова для Палітычнага даклада Цэнтральнага Камітэта партыі атрымлівае Генеральны сакратар ЦК КПСС таварыш Гарбачоў Міхаіл Сяргеевіч.

З выключнай аднадушнасцю, гарачай авацыяй дэлегаты і госці з'езда сустракаюць заклік, які гучыць у завяршальных словах даклада Генеральнага сакратара ЦК КПСС М. С. Гарбачова: выканаць ленынскі завет — з энергіяй, адзінаставолі падымацца вышэй, ісці наперад.

Затым з'езд заслухаў справаздачу Цэнтральнай рэвізійнай камісіі КПСС, з якой выступіў старшыня Цэнтральнай рэвізійнай камісіі КПСС Г. Ф. Сізоў.

10 гадзін раніцы 26 лютага. Слова атрымлівае Старшыня Савета Міністраў РСФСР В. І. Варатнікоў.

Палітычны даклад з'езду, з якім выступіў Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў, сказаў ён, без перабольшання можна назваць выдатным дакументам творчага марксізму-ленінізму. У ім уваасоблены калектыўная мудрасць і вопыт партыі. Доклад дае адказы на самыя вострыя пытанні сучаснасці, ён поўны гістарычнага аптымізму, веры ў перамогу камунізму.

Прамоўца адзначыў, што ў мінулым, у прыватнасці на рубяжы 80-х гадоў, у кіраўніцтве эканомікай сталі ўсё больш праўляцца кансерватызм і дэкларатыўнасць, самазадоволенасць і безадказнасць, яўная недаацэнка дзеянняў аб'ектыўных эканамічных законаў. У выніку аказаліся парушаны важнейшыя прапорцыі сацыялістычнага расшыранага ўзнаўлення.

Партыя атрымала ўрок з памылак мінулага. Цэнтральны Камітэт, яго Палітбюро дабіваюцца цяпер глыбокай прапрацоўкі кожнага з прываёмых рашэнняў, настойліва павышаюць адказнасць кіраўнікоў усіх рангаў за іх рэалізацыю.

Спыніўшыся далей на пытаннях кадравай палітыкі партыі, прамоўца заявіў: жыццё пацвярджае, што пераарыентацыя людзей у духу патрабаванняў часу — справа не простая. Прыходзіцца сутыкацца з фактарамі, так сказаць, падладжвання пад перабудову, спрытнага прыстасавання да новых лозунгаў. Галоўнае — з усёй настойлі-

васцю ўкараняць у практыку гаспадарчага кіраўніцтва, у дзейнасць міністэрстваў, ведамстваў, мясцовых Саветаў сапраўды партыйны, бальшавіцкі стыль.

У Палітычным дакладзе Цэнтральнага Камітэта КПСС, сказаў першы сакратар ЦК Кампартыі Украіны У. В. Шчарбіцкі, маштабна паказаны нашы дасягненні, з усёй прамай і прычыповасцю ўскрыты прычыны замаруджвання сацыяльна-эканамічнага развіцця.

Вынікі мінулай пяцігодкі, працягваю прамоўца, крытычна прааналізаваны на XXVII з'ездзе Кампартыі Украіны.

Выяўляючы недахопы, уносячы прапановы па іх ліквідацыі, камуністы востра гаварылі аб тым, што на выніках пяцігодкі адмоўна адбілася і несвоечасовае вырашэнне насупейшых задач у саюзных органах.

Ажыццяўленне гістарычных рашэнняў XXVII з'езда партыі, сказаў у заключэнне У. В. Шчарбіцкі, несумненна, узніме нашу краіну на якасна новы ўзровень развіцця эканомікі, навукі і тэхнікі, культуры і добрабыту, памножыць яе міжнародны аўтарытэт, прыцягальную сілу ідэй сацыялізму і міру.

Красавіцкі пленум, падрыхтоўка да XXVII з'езда, работа з'езда ідуць як бы па ленынскім канспекце, з апорай на лепшыя традыцыі партыі, сказаў першы сакратар МКК КПСС Б. М. Ельцын. Ён адзначыў, што 26-я Маскоўская гарадская партыйная канферэнцыя паказала, што камуністы сталіцы паверылі ў рэальнасць пастаўленых задач, у прамамернасць перамен, якія адбываюцца ў партыі і краіне і поўнасцю падтрымліваюць гэту лінію.

Палітбюро ЦК КПСС, разгледзеўшы на сваім пасяджэнні вынікі Маскоўскай канферэнцыі, падтрымала настрой дэлегатаў, запатрабавала ад гарадскога камітэта партыі ажыццявіць рашучае і карэннае паляпшэнне ўзроўню партыйнага кіраўніцтва.

Далей прамоўца выказаў трывогу па раду пытанняў. Чаму са з'езда ў з'езд мы, сказаў ён, узнімем рад адных і тых жа праблем? Чаму ў нашым партыйным лексіконе паявілася яўна чужое слова — «застой»? Чаму за столькі гадоў нам не ўдаецца выраць з жыцця карані бюракратызму, сацыяльнай несправядлівасці, злоўжыванняў?

Мая думка: адна з галоўных прычын — няма ў рада кіраўнікоў мужнасці своечасова аб'ектыўна ацаніць абстаноўку, сваю асабістую ролю, сказаць няхай горку, але праўду.

У ліку асноўных прычын спадаў прамоўца назваў слабы кантроль за работай кадраў. Памылкі асобных людзей дорага каштуюць краіне, аўтарытэту партыі і сацыялізму ў свеце.

Як пераадолець гэта? Лякарства ёсць — пастаянны кантроль зверху і знізу, прычым не фармальны. Трэба зрабіць скромнасць культу ў рабоце і паводзінах. Рэзка павысіць патрабавальнасць, у тым ліку і асабліва да кожнага кіраўніка.

Асабліва ўсхвалявалі мяне, сказаў брыгадзір шліфоўшчыкаў аб'яднання «Кіраўскі завод» В. С. Алешнікаў, тыя палажэнні Палітычнага даклада, у якіх дадзена высокая ацэнка ролі рабочага класа. Яна знайшла адлюстраванне і ў праекце новай рэдакцыі Праграмы КПСС, якую прыме з'езд. Ленінградскія рабочыя аднадушна падтрымліваюць смелыя, глыбока аргументаваныя ўстаноўкі, вызначаныя красавіцкім Пленумам Цэнтральнага Камітэта партыі.

У час наведання нашага заводу М. С. Гарбачоў у гутарках з рабочымі прама і адкрыта гаварыў аб цяжкасцях і задачах у эканоміцы, аб неабходнасці ўмацавання дысцыпліны і арга-

нізаванасці, аб тым, каб словы нашы не разыходзіліся са справай. Мы, рабочыя, такім і поўнасцю падзяляем такі падыход, такую пастаноўку пытання.

Выказаючы думку аб маральных і матэрыяльных стымулях працы, брыгадзір адзначыў, што ўраўнілаўка небяспечная не толькі эканамічна, але і маральна. Яна зводзіць на нішто агульнае імкненне да высокапрадукцыйнай, эфектыўнай працы.

Прамоўца далажыў з'езду, што калектыў аб'яднання «Кіраўскі завод» усе перадз'ездаўскія абавязальствы выканаў. Цяпер галоўнае — захаваць дзелавы працоўны настрой, набраны ў ходзе перадз'ездаўскай вахты тэмпы.

Першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі М. М. Слюнькоў адзначыў, што дакументы, якія трэба будзе прыняць з'езду, дэманструюць узросшую рэвалюцыйна-пераўтваральную сілу, наватарства партыі вялікага Лёніна.

Ад імя камуністаў, усіх працоўных Беларусі прамоўца ўнёс прапанову адобрыць марксісцка-ленінскую палітычную лінію і плённую практычную дзейнасць Цэнтральнага Камітэта КПСС.

Цэнтральны Камітэт Кампартыі Беларусі ўсведамляе тое, заявіў прамоўца, што партыйным арганізацыям рэспублікі яшчэ не ўдалося перавесці эканоміку Беларусі на інтэнсіўныя рэйкі. Створаны тут намаганнямі працы ўсяго савецкага народа буйны вытворчы патэнцыял выкарыстоўваецца яшчэ не ў поўную сілу. Тлумачыцца гэта перш за ўсё тым, што многія яшчэ не патрабавальна адносяцца да вынікаў сваёй работы, часта супакойваюцца на дасягнутым, спрабуюць задавальняцца малым, браць ношу больш лёгкую. Трэба адродзіць першапачатковы сэнс арганізацыйнай работы, вучыць кадры бачыць мэту, умела размяркоўваць сілы для яе дасягнення. Неабходна дабівацца, каб за словам неадкладна ішла справа, каб асоба фарміравалася ў дзеянні, у працы, у пераадоленні цяжкасцей, у барацьбе за дасягненне высокіх мэт.

Вопыт нашага калгаса наглядна пацвярджае вывад Палітычнага даклада ЦК КПСС аб тым, што наша сацыялістычная эканоміка тоіць у сабе велізарныя рэзервы паскарэння, сказаў старшыня калгаса «Шлях да камунізму» Сцяпаноўскага раёна Стаўрапольскага краю Герой Сацыялістычнай Працы Н. Д. Цярэшчанка. Выпрацоўка на аднаго калгасніка за пятнаццаць гадоў патроілася.

У краі дзесяткі гаспадарак, якія гэтак жа, як і наш калгас, павышаюць ураджайнасць палёў, прадукцыйнасць жывёлы і на гэтай аснове нарошчваюць тэмпы вытворчасці прадукцыі, узнікаюць рэнтабельнасць. Але няма і такіх, якія, знаходзячыся ў роўных з намі ўмовах, топчуцца на месцы, а то і зусім здаюць пазіцыі. Цяпер створаны рэальныя магчымасці для рэнтабельнай работы кожнай гаспадаркі. І хацелася б, каб гэта было абавязковым патрабаваннем для ўсіх, каб адстаючыя калгасы і саўгасы таксама самі зараблялі сабе на жыццё, пакончылі раз і назаўсёды з утрыманствам.

Першы сакратар ЦК Кампартыі Казахстана Д. А. Кунаеў адзначыў, што на фінішы пяцігодкі ў рэспубліцы ўдалося пераламаць тэндэнцыю да замаруджвання тэмпаў росту, павысіць прадукцыйнасць працы. Узмоцнена ўвага да праблем эканоміі, рэсурсазберажэння. Пятая частка насельніцтва рэспублікі стала навасельцамі.

Крытычна ацэньваючы вынікі работы, прамоўца ўказаў і на сур'ёзныя недахопы ў прак-

тычнай дзейнасці. Пры перавыкананні прамысловасцю сумы гадавых планаў не быў дасягнут прадугледжаны прырост аб'ёму вытворчасці. Мы па-партыйнаму, правільна ўспрымаем выказаную крытыку ў наш адрас і зробім з яе неабходныя вывады.

Павышаючы сваю адказнасць перад партыяй і народам, сказаў у заключэнне Д. А. Кунаеў, казахстанцы не пашкадуюць сіл, вопыту і ведаў для выканання задач, пастаўленых XXVII з'ездам партыі.

Першы сакратар ЦК Кампартыі Грузіі Д. І. Паціяшвілі адзначыў, што ў сучасных умовах узрастаюць роля і значэнне камуніста-кіраўніка. Яго асобныя якасці — дынамізм і мабільнасць, кампетэнтнасць і калегіяльнасць, самакрытычнасць, дэмакратызм і даступнасць, сувязь з масамі — найбольш поўна раскрываюцца ва ўмовах сацыялізму, служаць высокім выхаваўчым прыкладам.

Прамоўца расказаў аб прычыповай барацьбе, якую вядзе рэспубліканская партыйная арганізацыя з тымі, хто злоўжывае службовым становішчам, сваімі ўчынкамі і дзеяннямі кампраметуе званне камуніста.

Паведаміўшы, што 25 лютага, у дзень адкрыцця XXVII з'езда КПСС, споўнілася 65 гадоў з дня перамогі Савецкай улады ў Грузіі, прамоўца заявіў: цяпер наша рэспубліка, як і ўсе саюзныя рэспублікі, з'яўляецца яркай ілюстрацыяй таго, што нацыянальнае пытанне, якое засталася ад мінулага, ў Саевіцкім Саюзе паспяхова вырашана.

Увесь народ нашай краіны, як і большасць людзей планеты, глыбока ўдзячны Камуністычнай партыі за настойлівыя і прычыповыя дзеянні па захаванню міру, падкрэсліў прэзідэнт АН СССР акадэмік А. П. Аляксандраў.

Людзі навукі асабліва ясна ўяўляюць сабе магчымыя маштабы і вынікі ядзернай катастрофы і цалкам падтрымліваюць савецкую праграму поўнай ліквідацыі атамнай зброі, нястомную барацьбу за мір, якую вядуць наша партыя, наша дзяржава.

Прамоўца спыніўся на мерах, якія прымаюцца для паскарэння навукова-тэхнічнага прагрэсу. У іх ліку — стварэнне міжгаліновых навукова-тэхнічных комплексаў. Першыя міжгаліновыя навукова-тэхнічныя комплексы пачнуць дзейнічаць у гэтым годзе. Неабходна сістэма мер, якія прымусяць вытворчасць больш актыўна выкарыстоўваць дасягненні навукі.

Міністр прыборабудавання, сродкаў аўтаматызацыі і сістэм кіравання М. С. Шкабардыя заявіў, што ў новых умовах кожнаму — ад рабочага да міністра — патрабуюцца яшчэ большыя настойлівасць і самаадданасць у дасягненні намечаных мэт, бязбоязнае адмаўленне ад усяго, што аджыло свой век, ад інерцыі мыслення і самазаспакоенасці, ад прывычных, але ўжо бескарысных схем і падыходаў.

Далей прамоўца расказаў аб выніках работы міністэрства ў адзінаццатай пяцігодцы. Новую пяцігодку, падкрэсліў міністр, мы пачалі з самакрытычнай ацэнкі дасягнутага. Не вырашана яшчэ галоўная задача — задавальненне патрэбнасцей народнай гаспадаркі па шэрагу важнейшых груп прыборнай тэхнікі.

Прамоўца далажыў з'езду аб намажачаемых мерах па далейшаму росту аб'ёмаў вытворчасці.

Ён ўнёс прапанову ў бліжэйшы час распрацаваць агульнадзяржаўную сістэму падрыхтоўкі і няспынай прафесійнай перападрыхтоўкі кадраў з улікам рэвалюцыйных пераўтварэнняў тэхналогій, бурнага развіцця аўтаматызацыі, кібернетыкі і інфарматыкі.

З прывітаннем і на з'ездзе

выступілі Першы сакратар ЦК Камуністычнай партыі Кубы, Старшыня Дзяржаўнага савета і Савета Міністраў Рэспублікі Куба Фідэль Кастра Рус, Генеральны сакратар ЦК Камуністычнай партыі В'етнама Ле Зуан, Першы сакратар ЦК Польскай аб'яднанай рабочай партыі, Старшыня Дзяржаўнага савета ПНР Войцех Ярузэльскі.

Першым на вячэрнім пасяджэнні 26 лютага выступіў Старшыня Прэзідыума Вархоўнага Савета СССР А. А. Грамыка. Дэлегаты з'езда, сказаў ён, а разам з імі і партыя ў цэлым патрабавальна ацэньваюць усё тое, што зроблена за дзесяцігоддзі і закладае асновы нашых новых поспехаў. Саевіцкія людзі, нашы саюзнікі і сябры, усе народы чакаюць, што будзе знойдзены шлях да пазбаўлення чалавецтва ад цяжару ўзбраенняў. Краіна Саветаў увесь свой аўтарытэт, увесь уплыў сваёй палітыкі кладзе на чашу вагаў на карысць міру.

Грандэёзнасць нашых планаў, працягваю прамоўца, патрабуе мабілізацыі ўсіх рэзерваў, закладаемых у сацыялістычным ладзе. Адной з важнейшых і нашым дзяржаўным і грамадскім жыццям з'яўляецца патрэбнасць ва ўсёй паўнаце выкарыстоўваць Саветы народных дэпутатаў.

З трыбуны з'езда трэба рашуча падкрэсліць, што час скончыць з такім становішчам, калі мясцовыя Саветы на словах прызнаюць неабходнасць выканання імі сваіх абавязкаў, але часта ўсё зводзяць да прыняцця рашэнняў, за якімі не адбываюцца справы, або маштабы гэтых спраў маленькія.

Чэрствасць у адносінах да наведвальнікаў трэба замяніць чуласцю і клопатамі. Гэта павінна стаць законам дзейнасці кожнага дэпутата, кожнага выканаўцы, кожнага Савета. Наводзім грамадзянін не павінны адысці, не ўбачыўшы дэпутата.

Усе нашы планы ўнутранага развіцця, планы Савецкай дзяржавы і наша стратэгія ў знешніх справах, сказаў у заключэнне А. А. Грамыка, — гэта паказчык самай глыбокай павагі правай чалавека, свабоды асобы, высокага гуманізму і самая гарачая абарона свяшчэннага права чалавека на жыццё.

На трыбуне — ткачыха Кастрэмскага льнокамбіната імя У. І. Лёніна В. Н. Пятніна. Глыбокае задавальненне, сказала яна, выклікае курс на паскарэнне сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны, навізна ў падыходах да рашэння стаячых задач, клопат аб тым, як зрабіць жыццё саевіцкіх людзей лепшым, захаваць мір ва ўсім свеце. Па-рабочаму, па-простаму скажу: правільная, народная гэта палітыка! Адабраем і падтрымліваем яе ўсім сэрцам.

У Палітычным дакладзе зададзены тон шчырай размовы аб нашых праблемах і недахопах. Своечасовымі лічу гэту прамаў і шчырасць. Паленінску гэта! Калі ўчытваешся ў асноўныя праграмныя дакументы, якія мы абмеркавалі перад з'ездам, як кажуць, усёй грамадой і прынялі ўсім сэрцам, то бачыш — задачы стаяць велізарныя. Але вось што трывожыць: загаварыць аб перабудове загаварылі, але ў цэлым пакуль марудна паварочваемся мы ў бок інтэнсіфікацыі вытворчасці. Вельмі часта працуем яшчэ, як учора прывыклі. А патрэбна б у сябе глыбей зазірнуць усім — ад радавога да міністра — і ўбачыць: часцінка вялікай справы ляжыць на сумленні кожнага з нас. Тое ж самае датычыцца ўмацавання парадку і дысцыпліны. Хапае ў нас яшчэ разгільдзяў, п'яніц, усякага роду аматараў пацыць за чужы кошт. Адны працуюць з поўнай выкладкай, іншыя — за іх

спіны хаваюцца, а то і зусім прагульваюць, дармаедваюць. А дабротамі ад дзяржавы намагаюцца карыстацца аднолькава, часта і зарплату атрымліваюць незаробленую. Трэба дзейнічаць больш рашуча, за ўсенародным адабрэннем патрэбны ўсенародныя намаганні. Тады і парадак будзе, і планы выканаем.

Велізарнае ўздзеянне на грамадскую свядомасць рашэнняў красавіцкага Пленума ЦК КПСС адзначыў першы сакратар Чэлябінскага абкома КПСС Г. Г. Тзернікаў. На ўласным вопыце сказаў ён, людзі пераканаліся, што паскарэнне магчыма, магчымы і пералом у мысленні, практычных справах.

Мы бачым, што поспех перабудовы знаходзіцца ў прамой залежнасці ад узроўню арганізатарскай і палітычнай работы ў пярэднях партыйных арганізацыях і партыйных груп, імкнёмся абавязваць на іх творчую ініцыятыву і энергію.

Партыя, сказаў першы сакратар ЦК Кампартыі Узбекістана І. Б. Усманхаджаеў, па-большавіцку патрабавальна ацэньвае дасягнутае, вядзе творчы пошук шляхоў перабудовы сваёй работы, рашуча адмаўляецца ад усяго ўстарэлага, шкоднага, што перашкаджае нашаму руху наперад. Гэтыя пытанні маюць асаблівую вострыню для Кампартыі Узбекістана. У Палітычным дакладзе ЦК КПСС спра-дэліва выказана суровая кры-а ў наш адрас, дадзены палі-тэйнаму строга і прынцы-повыя ацэнкі становішча спраў у рэспубліцы. Мы цалкам і поў-насцю прызнаём гэту крытыку і падзяляем заклапочанасць Цэн-тральнага Камітэта КПСС палі-тычным здароўем рэспублікан-скай партыйнай арганізацыі.

Робота з'езда, Палітычны да-клад ЦК КПСС, сказаў першы сакратар Сургуцкага гаркома партыі Цюменскай вобласці Н. Г. Анікін, раскрываюць шы-рокую панараму стваральнай дзейнасці партыі, яе Цэнтраль-нага Камітэта.

Свой уклад у гэтыя пераўтвар-энні ўносіць партарганізацыя старажытнага і разам з тым новага горада Сургута — цен-тра буйнога нафтагазавага раё-на. Цяпер, сказаў выступаючы, гарком партыі робіць упор на паляпшэнне работы ў нізавых вытворчых калектывах. Узмоц-нена ўвага да стварэння леп-шых умоў працы і быту люд-зей.

Далей прамоўца спыніўся на праблемах жыллёвага і сацы-яльна-бытавога будаўніцтва. Ён адзначыў, што не ўсе міністэр-ствы і ведамствы педыходзяць да вырашэння гэтай праблемы з належнай зацікаўленасцю.

Па настроях у нашых працоў-ных калектывах, выступленнях на перадз'ездаўскіх сходах, на пісьмах працоўных мы бачым, наколькі глыбокая зацікаўле-

насць людзей у зацвярджэнні новага, адначасна першы сакра-тар ЦК Кампартыі Эстоніі К. Г. Вайна. Людзі сталі больш во-стра выступаць. З'явіліся абво-страныя адносіны да недахо-паў.

Аднак, адначасна прамоўца, перабудова ідзе яшчэ не так хутка, як хацелася б.

Каб рухацца наперад, трэба больш настойліва шукаць но-выя шляхі, падкрэсліў высту-паючы. І тут асаблівае значэн-не мае тая магчымасць экспе-рыментаваць, якая створана ця-пер у краіне. Мы адчуваем пэў-нае задавальненне тым, што сваім эксперыментам у кіра-ванні сельскай гаспадаркай, у свой час падтрыманым Палі-тбюро ЦК, маем дачыненне да станаўлення сістэмы РАПА і Дзяржаграпрама краіны. Тры гады нашай работы ў такіх умо-вах паказваюць эфектыўнасць новай структуры.

К. Г. Вайна падрабязна спы-ніўся на актуальных пытаннях ідэалагічнай барацьбы, класа-вай загартоўцы насельніцтва.

З'езд віталь Генеральны сакра-тар ЦК Сацыялістычнай адзі-най партыі Германіі, Старшыня Дзяржаўнага савета ГДР Эрых Хонекер, Генеральны сакратар ЦК Камуністычнай партыі Чэх-аславакіі, Прэзідэнт ЧССР Гу-стаў Гусак, Генеральны сакра-тар Венгерскай сацыялістычнай рабочай партыі Янаш Кадар.

Дэлегаты XXVII з'езда партыі працягваюць абмяркоўваць Палі-тычны даклад Цэнтральнага Камітэта з'езда, праекты новай рэдакцыі Праграмы КПСС, змя-ненняў у Статуте партыі, спра-ведзачу Цэнтральнай рэвізій-най камісіі КПСС. У выступлен-нях намякаюцца шляхі паскар-эння сацыяльна-эканамічнага развіцця савецкага грамадства, смела і прынцыпова выяўля-юцца недахопы, якія тарможыць наш рух наперад, падкрэсліва-ецца рашучасць ажыццявіць грандыёзную праграму камуні-стычнага будаўніцтва, барацьбы за захаванне міру.

10 гадзін раніцы 27 лютага. На ранішнім пасяджэнні пер-шым выступіў сакратар ЦК КПСС Я. К. Лігачоў.

XXVII з'езд зойме выключна важнае месца ў палітычнай бі-яграфіі партыі, сказаў ён. Гэта з'езд стратэгічных рашэнняў. Неабходнасць і магчымасць гэ-тых рашэнняў падрыхтаваны амаль сямю дзесяцігоддзямі самаадданай, плённай працы са-вецкіх людзей, бяспрыкладнымі заваёвамі сацыялізму. Яны паслужылі гістарычнай базай, крыніцай натхнення для выпра-цоўкі лініі красавіцкага (1985 г.) Пленума. Выпрацаваная парты-яй стратэгія паскарэння ўваб-рала ў сябе найбагацейшы вопыт КПСС, з'явілася развіццём ленынскіх традыцый паслядоў-насці і наватарства. Як член

ЦК хацеў бы далажыць дэлега-там з'езда, што ідэі красавіц-кага Пленума сталі вызначаль-нымі ў дзейнасці ЦК, Палітбю-ро і Сакратарыята пад кіраўні-цтвам М. С. Гарбачова.

Важна падкрэсліць, што ва ўсіх выпадках Палітбюро, Сакра-тарыят ЦК КПСС, працягваюць прамоўца, дзейнічаюць вы-ключна калегіяльна, у абстаноў-цы высокай патрабавальнасці і адкрытага абмену думкамі.

Прамоўца падрабязна спы-ніўся на кадровай палітыцы. У перадз'ездаўскі перыяд, сказаў ён, узмацніўся працэс вылучэн-ня свежых сіл, папаўнення вып-рабаванага кадравага корпуса партыі новымі людзьмі, якія лепш іншых разумеюць, што і як трэба рабіць у сучасных умовах. Гэты натуральны, закана-мерны працэс — важнейшая частка праходзячай у краіне перабудовы.

Прамоўца падкрэсліў, што партыя рашуча выпраўляе не-дахопы і перакосы ў кадровай рабоце. Гэта гарача адабраец-ца і падтрымліваецца ў наро-дзе. Некаторыя кіраўнікі, ві-даць, сказаў ён, разлічваюць набраць палітычны аўтарытэт галоўным чынам за кошт аб-вяшчэння гучных лозунгаў. То даеш узорнае прадпрыемства, то даеш камуністычны горад! А што заклікі трэба аб'яўляць з розумам, своечасова, што іх трэба падмацоўваць каласаль-нымі арганізатарскімі намаган-нямі — аб гэтым часам мала клопатаў. З круга першарад-ных клопатаў часам выключа-ецца будаўніцтва жылля, школ, бальніц, стварэнне здаровага вытворчага быту.

Трэба мець на ўвазе, што палітычную стабільнасць са-вецкага грамадства, прагрэс нашай краіны ў многім вызна-чае іменна правільная сацы-яльная палітыка партыі.

У вырашэнні праблем паскар-эння сацыяльна-эканамічна-га развіцця краіны неабходна ў поўнай меры выкарыстоўваць пераўтваральную сілу марксі-ска-ленынскай ідэалогіі.

Ва ўмовах навукова-тэхнічна-га прагрэсу, працягваюць прамоў-ца, асаблівае значэнне набывае аснашчэнне ідэалагічных арга-нізацыяў, духоўнай сферы гра-мадства сучаснымі сродкамі інфарматыкі і электронікі.

Прынцыповыя ўстаноўкі Палі-тычнага даклада Цэнтральнага Камітэта КПСС, сказаў першы сакратар Ленінградскага абко-ма партыі Ю. П. Салаўёў, ад-люстроўваюць жыццёвыя інтар-эсы нашага народа, усёй са-цыялістычнай садружнасці.

Ён адначасна выкананне ле-нінградцамі важнейшых ды-рэктываў заданняў адзнац-катай п'яцігодкі, яе завяршаль-нага года. У аснове дасягнутага — напружаная праца ўсіх ка-лектываў, умацаванне парадку і дысцыпліны, узмацненне рэ-

жыму эканоміі, расшырэнне маштабаў інтэнсіфікацыі гра-мадскай вытворчасці.

Аднак абкому КПСС удалося зрабіць яшчэ дэляка не ўсё, каб выкараніць прыхільнасць часткі кіруючых работнікаў да ўстарэлых, вялявых метадаў гаспадарання. Належныя выва-ды намі зроблены, унесены іс-тотныя змены ў нашы планы, сказаў прамоўца.

На трыбуне — трактарыстка саўгаса імя Амангельды Цалі-наградскай вобласці Н. У. Ге-лерт. Нам асабліва па душы тое, сказала дэлегат, што Цэн-тральны Камітэт партыі, распра-цоўваючы новыя шляхі выра-шэння адказных задач камуні-стычнага будаўніцтва, пастаян-на раіцца з працоўнымі, апіра-ецца на іх думку і вопыт.

Галоўнае багацце цалінных палёў — хлеб. У краіне поў-насцю забяспечваюцца розна-баковыя патрэбнасці ў ім, ён рэалізуецца насельніцтву па самай таннай у свеце цене. І гэта добра.

Нашу многанацияльную рэспубліку вобразна называюць «планетай ста моў», сказала далей прамоўца. На захадзе не супраць паразважача аб пару-шэнні правоў чалавека ў СССР. Наша рэчаіснасць у карані аб-вяргае гэтыя выдумкі. Мне, немцы па нацыянальнасці, пра-цоўнікі вобласці аказалі вялі-кае давер'е, другі раз выбраў-шы дэпутатам Вярхоўнага Са-вета СССР, камуністы — дэле-гатам з'езда.

Першы сакратар ЦК Кампар-тыі Латвіі Б. К. Пуга адзначыў, што менш чым год мінула пас-ля красавіцкага Пленума, але яго лінія, наступныя смелыя і энергічныя дзеянні ЦК КПСС прыносяць ужо свой важкі плён. Ацэньваючы дасягнутае, мы менш за ўсё схільны пад-давацца гіпнозу агульных ста-ноўчых вынікаў, таму што зна-ходзімся толькі ў пачатку шля-ху, у самым пачатку буйных перамен у стылі і метадах партыйнай работы.

З гэтай высокай трыбуны, сказаў у заключэнне прамоў-ца, мы цвёрда заяўляем, што камуністы Латвіі — баявы і згуртаваны атрад КПСС, рашу-ча і творча працягваючы спра-ву красавіцкіх перамен, уня-сць дастойны ўклад у рэвалю-цыйнае абнаўленне нашага грамадства.

Палітыка ленынскай партыі — гэта ўвасабленне думак, спа-дзяванняў і надзей народа, сказаў першы сакратар Баш-кірскага абкома КПСС М. З. Шакіраў. Ён адзначыў, што буйныя меры, прынятыя ЦК КПСС для актывізацыі чалаве-кага фактара, выкараненне ўся-го таго, што несумяшчальна з савецкім укладам жыцця, ужо даюць свае вынікі: больш здо-равым і чыстым стаў грамад-скі клімат, станючыя зрухі ад-бываюцца ў эканоміцы.

Быў заслухан даклад Мандат-най камісіі XXVII з'езда КПСС, з якім выступіў яе старшыня Г. П. Разумоўскі.

З'езд аднагалосна зацвер-дзіў даклад Мандатнай камісіі.

Затым слова атрымала на-ладчыца вытворчага аб'яднання «Пермскія машынабудаўнічы за-вод імя Ф. Э. Дзяржынскага» Н. М. Яршова. Даспадобы ра-бочаму чалавеку, сказала яна, смелыя, наватарскія рашэнні красавіцкага (1985 г.) Пленума ЦК КПСС, якія адлюстроўва-юць нашы запаветныя думкі.

Нам ёсць аб чым далажыць з'езду партыі. Разам з тым камуністы Прыкам'я добра разу-меюць, што ёсць яшчэ многа сур'ёзных недахопаў і нявыра-шаных праблем.

Галоўнае ў сваёй дзейнасці, заявіў першы сакратар ЦК Кампартыі Азербайджана К. М. Багіраў, рэспубліканская пар-тыйная арганізацыя бачыць у прымнажэнні ўкладу ў адзіны народнагаспадарчы комплекс краіны. Азербайджан трады-цыйна нафтавая рэспубліка. Апошнія гады характарызуюць якасна новым этапам раз-віцця галіны — адкрыты запасы нафты ў шэльфе Каспійска-га мора.

Значная частка нафтапрамыс-ловай тэхнікі для краіны, пра-цягваюць прамоўца, вырабляецца на бакінскіх прадпрыемствах. Аднак тэхнічны ўзровень, якасць, надзейнасць многіх ві-даў нафтапрамысловай тэхнікі пакідаюць жадаць лепшага. Рэспубліканская партыйная а-рганізацыя разгарнула работу па карэннаму паляпшэнню спраў на прадпрыемствах га-ліны. Але ту: патрэбны і ра-шучыя дзеянні з боку Мінхім-маша па рэканструкцыі заво-даў, аснашчэнню іх прагрэсіў-ным абсталяваннем.

Мы поўнасцю падтрымліваем устаноўкі Палітычнага даклада аб новым эканамічным механі-зме сельскай гаспадаркі. У гэтай галіне мы бачым вялікія рэзультаты.

З прывітаннем на з'ездзе выступілі Генеральны сакратар ЦК Балгарскай камуністычнай партыі, Старшыня Дзяржаўна-га савета НРБ Тодар Жыўкаў, Генеральны сакратар Румын-скай камуністычнай партыі, Прэзідэнт СРР Нікалае Чау-шэску, Генеральны сакратар ЦК Мангольскай народна-рэвалю-цыйнай партыі, Старшыня Прэ-зідыума Вялікага Народнага хурала МНР Жамбын Батмунх, Старшыня МПЛА — Партыі працы, Прэзідэнт Народнай Рэспублікі Ангола Жазэ Эдуар-ду душ Сантуш, Генеральны сакратар ЦК Народна-рэвалю-цыйнай партыі Ляоса, Старшы-ня Савета Міністраў ЛНДР Кейсон Фамвіхан.

28 лютага XXVII з'езд КПСС працягвае работу.

(ТАСС).

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

Голас узнёслы Крамля

Слухае мудрае слова Зямля,
Чуе праўдзівы голас Крамля,
Ленынскім шляхам крочыць народ.
Крышыцца фальшы варажак лёд.
Нашай дзяржавы Краіны Саветаў
Праўда і мір — гэта поступ і мэта,
Вскрыты майстры глабальнай вайны,
Покрыў сарваны з варажак мані.

Ядзерных войнаў тупыя майстры,
Годзе вам чорныя справы вастрыць.
Дружбаў з'яднаны савецкі народ,
Шчасце будзе нязлічана год.
Партыі нашай справы, здзяйсненні,
Шляхі перамогі — вызначыў Ленын.

25 лютага 1986 года.

ДА НОВЫХ ВЫШЫНЬ

У сталіцы нашай Радзімы Маскве пра-цуе XXVII з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. Да работы яго прыка-вана зараз увага ўсіх савецкіх людзей, усё прагрэсіўнага чалавецтва. Пяць тысяч дэлегатаў з розных куткоў сацыя-лістычнай Радзімы сабраліся ў Крам-лёўскім Палацы з'ездаў, каб выказаць думкі і мары савецкага народа, каб аб-меркаваць і прыняць гістарычныя да-кументы — новую рэдакцыю Праграмы КПСС і змяненні ў Статуте КПСС. Асноў-ныя напрамкі эканамічнага і сацыяль-нага развіцця СССР на 1986—1990 гады і на перыяд да 2000 года.

У гэтыя дні мы з вялікай цікавасцю чытаем і перачытваем Палітычны даклад

Цэнтральнага Камітэта КПСС XXVII з'ез-ду партыі, з якім выступіў Генеральны сакратар ЦК КПСС Міхаіл Сяргеевіч Гарбачоў.

Шчыра, праўдзівая размаўляе ленынская партыя з народам. Яна гаворыць пра вя-лікія поспехі рабочых і сялян Краіны Саветаў у камуністычным будаўніцтве, у эканамічным і культурным развіцці. І разам з тым адкрыта расказвае пра нашы недахопы, раіцца з народам, як іх пазбыцца, як дасягнуць новых вышыняў.

У дакладзе адзначаецца, што перад савецкім народам стаіць задача як мага хутчэй пераадолець негатывыя з'явы ў сацыяльна-эканамічным развіцці грамад-ства, надаць яму неабходны дынамізм і

паскарэнне, максімальна ўлічыць урокі мінулага з тым, каб рашэнні на будучае былі дакладнымі і адказнымі, а канкрэт-ныя дзеянні — мэтанакіраванымі і эфен-тыўнымі.

Вялікая роля адводзіцца чалавечаму фактару. Паспех любой справы, зазна-чаецца ў дакладзе, вызначаецца тым, на-колькі актыўна і свядома ўдзельнічаюць у ёй масы. Пераканаць шырокія слаі працоўных, зацікавіць іх маральна і ма-тэрыяльна, перабудаваць псіхалогію кад-раў — важнейшая ўмова паскарэння на-шага руху наперад. Дысцыпліна і арга-нізаванасць, адказнасць кожнага за дару-чаную справу — вось што павінна стаць паўсядзённымі правіламі у нашым жыцці.

Вялікае месца ў Палітычным дакладзе XXVII з'езду КПСС адведзена ролі літа-ратуры і мастацтва ў савецкім грамад-стве. Народ чакае ад пісьменнікаў ма-стацкіх адкрыццяў, праўды жыцця, якая заўсёды была сутнасцю сапраўднага мастацтва.

XXVII з'езд КПСС — гістарычны форум камуністаў нашай краіны. Ён вызначае канкрэтныя планы эканамічнага і са-цыяльнага развіцця Радзімы, вызначае шляхі, якімі наш народ будзе ісці да но-вых перамог. Ад імя ўсяго савецкага на-рода партыйны з'езд абвясціў мірную праграму, мірную палітыку Савецкай дзяржавы, якая ідзе ў авангардзе чала-вецтва ў барацьбе за мір, за поўнае знішчэнне і ліквідацыю ядзернай зброі, за тое, каб наша планета Зямля была вечно блакітнай і вечно зялёнай.

Віктар ШЫМУК.

Віктар ХАЎРАТОВІЧ

Ленынская плошча

Сцягі пунсовыя палоща
Эпохі новай ліставей.
Іду на Ленынскую плошчу,
Нібы на спеведзь — да людзей.

Здаецца,
Б'ецца над калонай
Не трапятанне кумача,
А па-ўрачыстаму натхнёна —
Жывое сэрца Ільіча.

...Нішто не прынясе збавення...—
Гучыць матыў, як запавет,
Як абавязак, як сумленне.
Мне сэрца грэе партбілет.

І ведаю: не размінуцца
Мне з рэвалюцыйнай маёй,
Пакуль яшчэ мячы куюцца
І свет падзелены мяжой.

Трымаю моцна сцяг чырвоны
І з рук не выпущу,
Пакуль

Майго Кастрычніка калоны
Жыццё ахоўваюць ад куль.

Мне з партыяй і заўтра крочыць,
І нельга ні на крок адстаць...
Яна—душа мая і вочы,
І шчасце з ёй —

не пазычаць.

Здаўня-здавён чалавек, уба-чыўшы зорак новага дня, быў поўны радасці, што бачыць сваю хату, сваіх дзяцей жывымі і здаровымі, бачыць дрэвы, траву, неба, на якім неўзабаве уздызе сонца, і сэрца яго жы-віла надзея на добрае, на тое, што новы і мірны дзень напэў-на ж адкрые перад ім нешта новае, няўведанае раней. І ча-лавец быў перакананы: праца ягоных рук дасць добры плён, і дзеці будуць шчаслівыя, і не-выводнымі будуць у хаце мір, любоў і згода.

З гэтакімі ж думкамі і мара-мі прасынаецца чалавек уран-ні і цяпер. Але зараз да чала-века, разам з зоркамі новага дня, уладарна падкрэсцаецца трывога, распачынаюцца і жахлі-выя думкі: усё тое, што бачыць ягоныя вочы, можа знікнуць імгненна, можа ў адзін міг чы-стае паветра раніцы зрабіцца чорным дымам, у смярдзючы попель ператварыцца і ён сам, чалавек, і яго хата, і яго дзе-ці, і ўвогуле ўся зямля, з якой ужо аніколі не праб'ецца на-ват слабы парастак жывога.

У далёкім і гэтым жа бліз-кім сёння сорок пятым годзе нашы салдаты—я таксама быў сярод іх,—што вярталіся з вай-ны дамоў, верылі: з вайною—найгоршай бядой чалавечай!—пакончана назаўжды. У кожна-га салдата тады былі падста-вы спадзявання, што чалавецт-ва, наглытаўшыся чорнага смярдзючага дыму знішчэння, нагледзеўшыся на кроў і по-пель, зробіцца разумнейшае і анікому не дазволіць узняць у рукі зброю і накіраваць яе супраць чалавека, на пагібель чалавеку.

На вялікі жаль, гэтага не здарылася. І мы ўсе сведкі та-го, як разгортваліся падзеі, што скалалі жыццё планеты гэтыя чатыры дзесяцігодзі, сведкі таго, як віхурала і на-біралася сіла зацятай нянавісці капіталу да Краіны Саветаў, да нас, да ўсіх тых, хто лічыць несправядлівым, калі адзін жы-ве са сваёй працоўнага мазала, а другі расказуе, седзячы на працоўнай хрыбціне народа, нянавісць да кожнага, хто лі-чыць паганствам, калі колер скуры і золата вызначаюць мес-ца чалавека на зямлі, а не яго розум і праца. Усе мы жывыя сведкі таго, як нарадзілася,

употай складзеныя, розныя драпежніцкія планы крывава-х захопаў і якія то там, то сям ажыццяўляліся. Усе мы сведкі таго, як мацнела і ўдасканаль-валася зброя забойстваў, зброя знішчэння, як нараджалася і нарадзілася і набрала сілу пракляцце дваццатага стагод-дзя—зброя атамная.

У сорок шостым годзе наша краіна аб'явіла яе, гэтую зброю, па-за законам. На вялі-кі жаль, нас тады не падтры-

на тое, што нехта і незде за-станецца не збышаны жары-нкамі агульнай бяды, калі яна грывне. На тым агні шчэ больш прасветліўся чалавечы боль за агульны лёс зямлі, і ён, той боль, увайшоў кожнаму пад сэрца, прымусіў кожнага больш ярасна думаць пра свет-лы бок таго медаля, які, калі ён павернецца да чалавека сваім сонечным бокам, можа зрабіць жыццё чалавечэе цудам, у па-раўнанні з якім дзівосы ўсіх

зброю масавага знішчэння лю-дзеі і ўсяго жывога на зямлі, а затым і ўвогуле зброю за-бойства. І не проста прапануе гэта зрабіць, а вызначае кан-крэтныя тэрміны, канкрэтныя сродкі таго, як тое можна і абавязкова трэба зрабіць.

Мы ўсе сёння ганарымся мужнай цярдлівасцю нашай роднай Камуністычнай партыі.

людскія душы, хлаўні і дэзін-фармацыі мастацкае слова зна-ходзіцца на «пярэднім краі». Хай яны — аб нас, вядома ж, разважаюць падрыхтоўчыкі «зорных войнаў» — расслабя-ца, хай яны зажурацца, хай разамлеюць ад сытасці і сама-задоволенасці, хай заспяваюць пад нашу дуду—а ноты для гэ-тага інструменту мы ім дамо ад пуза! — хай усумняцца ў правільнасці той дарогі, па якой ідуць—на гэта таксама,— а, можа, і галоўным чынам! — робіць сёння стаўку ідэалогія імперыялізму. Раззброіць хоўна хоць на міг, пасе, сумненні ў душах людскіх, а ўсё астатняе, маўляў, будзе прасцей.

Каб марнымі заставацца і засталіся гэтыя разлікі, работ-нікі мастацкага слова павінны цвёрда стаяць на сваёй зямлі, жыць у высокім напружанні, глыбока верыць у праўду на-шага жыцця і высокую місію чалавека на зямлі. Выхоўваць у чалавечай душы мужнасць, нязломнасць, веру ў самога сябе і ў сваю бацькаўшчыну—сёння як ніколі!—адна з са-мых, мажліва найгалоўнейшых задач мастацкага слова. Сёння, як ніколі, мажліва, раней чалаве-ку патрэбна мужнасць і вера ў тое, што не з неба нам зва-ліцца сіла, якая ўтаймуе чор-нага д'ябла ўсеагульнага зні-шчэння, патрэбна вера ў тое, што гэтая сіла ў Чалавеку, ян-шэ яго руках і ягоным розу і што высакародная і гістар-ная мэта, да якой заклікае ўсіх людзей зямлі Краіна Са-ветаў, адзіны шлях для чала-вецтва, калі яно не хоча знік-нуць з зямлі ўвогуле, знікнуць разам з тымі багаццямі, што назапасілі за стагоддзі праца людская і розум.

Пра гэта яшчэ раз з найвя-лікшай выразнасцю сказана ў дакладзе Міхаіла Сяргеевіча Гарбачова на XXVII з'ездзе нашай партыі.

Трэба верыць: чалавецтва, урэшце, да канца ўсвядоміць мудрасць пазтавай думкі пра тое, што на зямлі «НЯМА НАПЛЕПШАГА, ЯК БУДА-ВАЦЬ І ЖЫЦЬ!»

Алесь САВІЦКІ.

Хай будзе ДЗЕНЬ!

малі, не паслухаліся; тыя, хто валодаў той збройю, насміхалі-ся, адчуваючы сябе ўладарамі зямлі і Сусвету і складалі—і склалі ж! — дэтальныя планы атамнага ўдару па нашых га-радах і прамысловых аб'ектах.

Тады, сорок год назад, людзі зямлі, мабыць, яшчэ не да кан-ца спасціглі сутнасць вялікага парадоксу найвялікшага ад-крыцця сілы разбуджанага і матэрыялізаванага атамнага ра-дасці і бяды чалавека жывуць у ёй, гэтай сіле, разам, як два бакі аднаго і таго ж медаля. Павернеш адным бокам той ме-далі да чалавека—зазвіе сон-ца радасці, павернеш другім—чорная і заўсёдная ноч бяды ўсеагульнай, чалавечай.

Гісторыя зямлі ніколі не да-руе рукамі, якія першымі павяр-нулі той медалі чорным бокам да чалавека, тым вуснам, якія аддалі загад запаліць два атамныя вогнішчы. Не толькі тысячы чалавечых жыццяў вы-парыліся на тых вогнішчах, што пыхнулі над двума япон-скімі гарадамі. На тым агні канчаткова выпарылася надзея

казак свету будуць выглядаць дзіцячым наівам.

Есць энергія атамная. Але ж ёсць энергія больш магутная за яе—энергія інтэлектуальная. Парадокс? Не, рэальнасць. Энергія інтэлектуальная мац-нейшая ад усіх на зямлі, бо ёй падуладна ўсё і атамная энергія таксама. І, мабыць, ёсць, існуе закон, які не ўсе яшчэ да канца спасціглі: тая назцыя, тая краіна, якая наз-пасіць гэтай, інтэлектуальнай, энергіі больш,—толькі яна!—зможа ў самы крытычны і ад-казны момант прыняць самае разузнае, самае дальнабачнае і самае мудрае рашэнне.

Я ганаруся сёння, як ганар-ыцца кожны савецкі чалавек і кожны чалавек добрай волі на зямлі, нашай краінай, бо мена-віта яна ў гэтыя дні, калі ча-лавецтва наблізілася да жахлі-вай мяжы і зазірнула ў чор-ную прорву бяды магчымай, той бяды, адкуль ужо аніякай дарогі назад няма — калі ты прыродзеш яе, гэтую мяжу!—прыняла самае мудрае і самае разузнае рашэнне: ліквідаваць

якая, абаліраючыся на веру ў нязломнасць і магутнасць са-цыялістычнага ладу жыцця, у аднабаковым парадку спыніла на тры месяцы ўсялякія выпра-баванні новых відаў зброі, а потым падоўжыла гэты тэрмін яшчэ на тры месяцы, цвёрда сказала, што космас—агульна-чалавечы дах, ён не поле пад крываваыя разоры вайны, а ні-ва пад мірнае ворыва, ніва на радасць і ўцеху людскую.

Сёння, натуральна, мала, не-даравальна мала толькі выка-зацца ў падтрымку захадаў, што вызначаны ў Заяве Міхаі-ла Сяргеевіча Гарбачова, што накрэслены ў гістарычных партыйных дакументах, дзе вызна-чана будучыня нашай краіны на пераломе стагоддзя. Сёння ад кожнага з нас патрабуецца актыўная і самаадданая праца па ўмацаванні магутнасці на-шай дзяржавы, павышэнне сва-ёй асабістай адказнасці за лёс планеты і чалавецтва, дысцы-пліны і самадысцыпліны.

Літаратура сёння можа зра-біць вельмі шмат, бо ў бараць-бе з шалёным наступам на

ГАЛАСЫ СЯБРОЎ

Юрый ПАШКОЎ

Зямля смаленская, радзіма,
Ты мне, як цэлы белы свет.
Да сону, мусіць, немагчыма
Спазнаць усю цябе як след.

Есць, пэўна ж, землі з лепшым
лэсам —
Без перасолу, гаркаты.
Цябе ж паілі кроў і слёзы,
Агнём апаленая ты.

А ты ў пакутах не губляла
Ні шчырасці, ні добрыні.
Мяне будзённасць захапляла,
Спазнаў я ўдачлівыя дні.

Я звездаў клопат — той,
галоўны,
Што людзям прыбаўляе сіл.
Я сэрцам слухаў гул працоўны
І цішыню тваіх магіл.

Ты ў кроў энергію ўлівала,
«Не бойся!» — выпраўляла
ў бой.

За ўсё, што ты падаравала,
Чым разлічыся я з табой?

Хачу, каб і нашчадак сэрцам
Любіў бацькоўскія палі,
Як той салдат, што перад
смерцю
Сціскаў камок сваёй зямлі.

Дзень Перамогі

Трыбуна палымнее кумачом,
Грымаць з трыбуны словы,
як на веча.

Сардэчныя сяброўскія адносіны звязваюць літаратараў Ві-цебшчыны і Смаленшчыны. Я іх вытонаў стаялі яшчэ Пят-русь Броўка, Аляксандр Твардоўскі, Мікалай Рыленкаў. Неад-нойчы сустракаліся яны на братніх рускай і беларускай зем-лях, разам выступалі, перакладалі вершы. 26 чэрвеня 1944 года сярод тых, хто вызваў Віцебск, быў і вядомы ўжо тады аўтар «Васілія Цёркіна». Прыязджаў у горад над Дзвіной і Мі-калай Рыленкаў. Традыцыі творчых адносін, традыцыі друж-бы і братэрства працягваюцца і ў нашы дні. У гасцях у сма-лян бывалі віцебскія літаратары. А нашымі гасцямі былі Вера Звяздаева, Леанід Козыр, Аляксей Мішын, Юрый Паш-коў... Кожная такая сустрэча сяброў прыносіла добры твор-чы плён, нараджала вершы аб братэрстве, з'яўляліся новыя пераклады на рускую і беларускую мовы. Адною з такіх апош-ніх прац сталі новыя пераклады вершаў смаленскіх паэтаў, зробленыя Уладзімірам Папковічам пасля паездкі ў горад-гер-ой Смаленск.

Як некалі сказаў Мікалай Рыленкаў!
Ад слоў завучаных і прэсных
Адвучаных злой вайной,
Мы пазнаём сяброў па песнях,
Што нашай звязаны крывёй.

Давід СИМАНОВІЧ.

Туды я прабіваюся плячом,
Але і ў іншых ёсць таксама
плечы.

Націскалі спіну мне і бакі,
Рук не дастаць, каб сцерці пот
гарачы.

Былыя і наступныя вякі
Пачуюць, як ад радасці мы
плачам,

Як трыумфальны нестрыманы
ўсклік

Нам працінае душы аж
да донца,
Як «я» малое ў еднасці
бясконцай
Народам цэлым зробіцца
на міг.

Аляксей МІШЫН

Бярэ Расія

свой пачатак з вёскі

Бярэ Расія свой пачатак з вёскі,
З крынічнай рэчкі,
Што ў кустах — выток,
Дзе спеў і плач такі пашчотна
свойскі,

Нібыта Ісакоўскага радок.
Гляджу на прыдарожныя
бярозкі,

На прыгарад
У звоне каласоў...
Бярэ і горад свой пачатак
з вёскі,
Так, з вёскі,
З незапамятных часоў.
Магчыма,
Што
У нейкім зорным часе

(Парой прыходзіць думка пад
настрой)
Жыццё зямное на далёкім
Марсе
Пачнецца з ціхай вёскі пад
гарой.

Мужчыны

З мужчынамі не сябраваць
У вёсцы жыўшы — немагчыма.
Умеюць склацці печ мужчыны
І песню шчыра праспяваць.

У госці я да іх іду
Не дзеля хмельнай чаркі
горкай —
Сядзім за простаю гаворкай
Пра шчасце і пра злыбяду.

Гаворым гарача мы, ўслых —
Начлэжнік-вечер б'ецца
ў раму —
Кранём Харчовую праграму
І лэсы вёсчак малых.

Душа у госця — нарахліст,
І хата ўжо, як і не хата,
І ўсе тут злёгка дыпламаты,
І кожны крышачку міністр.

Віктар СМІРНОЎ

Ельня

Ад плёткаў, ад дробнай карысці,
Ад суму, што побач заўжды,
Ёсць шчасце павехаць
кудысьці —
Зусім усё роўна куды.
А лепш — да заваяў гуллівых,
Што ахінуць у журбе.
Да ельнінскіх елак цярдлівых,
Што верна чакаюць цябе.
Ёсць месца ў Айчыне
бязмежнай,

Што верыць у добры мой лёс.
Агонь раскладу я начлэжны,
Задумаюся — усур'ёз.

І ў лесе заснежаным гэтым
Знайду цеплыню і спакой.
Як яблыням сонечным летам,
Так цяжка ялінам зімой.

Зямля Ісакоўскага, Глінкі...
Здаецца мне, тут мы, сябры,
Мільгаем, як тыя сняжынікі,
Знікаем бяследна ў кастры.

Якія мы песні зляжылі?
Ці некаму дапамаглі?
А людзі галовы зляжылі
За нас воль на гэтай зямлі...

Іду па Расіі завейнай,
Парваўшы навек з мітуснёй...
Не штосьці там — ратная Ельня
Стаіць за маёю спіной.

Пяцёра нас малых было,
А печ — на ўсіх адна.
Давала роднае цяпло
Пароўну ўсім яна.

Наш гурт навіперадкі лез
Пагрэцца у кутку.
А маці з тапаром у лес
Ішла па цаліку.

Стаяў у белай цішыні
Задумны бор, як спаў,
І валасы ёй з вышні
Ён снегам пасыпаў.

Ды што там снег... Такой бяды...
Быў клопат шмат важней:
Насекцы дроў. А снег тады
Страсецца і пазней.
Ды так і не прыйшло «пазней»,
Бо гнаў і гнаў паспех.
Пад хусткай і да нашых дней
У мамы белы снег.

Цікавая тэндэнцыя заўважаецца ў апошні час у літаратуры: паэты ўсё часцей сталі пісаць пра тое, як пісаць добрыя вершы, крытыкі — вясці размову, якой павінна быць крытыка. У выніку мы даведаемся, што такое сапраўднае паэзія, а што — версіфікатарства, якія рысы павінны мець станоўчы герой, што трэба сцвярджаць і адмаўляць у крытыцы і ў якой жанравай форме ёй выступаць і г. д.

Здавалася б, за чым справа стала? За справай. Сядай і пішы, як кажучы, з улікам найвышэйшых патрабаванняў... Ды вось бяда — «веданне» заканчваецца, як толькі пры трапляе ў рукі не для напісання паэтычнага або крытычнага маніфеста, а для стварэння мастацкага твора.

І цудоўна, што заканчваецца! Бо дыялектыка паміж разумовым, тэарэтычным усведмленнем мэт і прынцыпаў творчасці і іх мастацкім ажыццяўленнем вельмі няпростая. Правільныя разумовыя ўстаноўкі тут, відаць, больш пераважваюць, чым дапамагаюць, спараджаюць нарматыўнасць і схематызм. Далучаюцца да думкі А. Станюты: мастацкі твор — жывая з'ява, яго нельга стварыць штучна, пакуль не адгукнулася слову жыццё, не ўступілі ў дзеянне яго ўласныя таемныя законы. Мне здаецца, што і сапраўднае крытыка жыць па законах мастацтва, што і ў ёй нельга сфарміраваць пэўную тэндэнцыю валавымі намаганнямі, «явочным парадкам». Можна, і вырасім які штучны прадукт, але ў наш век палімераў — попыт на яго невялікі.

Мне зразумела жаданне С. Дубаўца знайсці ў жанры эсэ лякарства ад усіх крытычных хвароб, аднак ва ўніверсальнасці жанру, яго аўтарытарным навізанні бачу пэўны дэлегантызм. Нешта накітал цудадзейнага лекаў у «самадзейнай» медыцыне — муміе, «жывая» і «мёртвая» вада і г. д. Але ўніверсальных лекаў, як і ўніверсальных жанраў, на жаль, няма. Калі б крытык захацеў глыбей разабрацца, напрыклад, у прыродзе самавыяўлення, з якім звязвае эсэістыкі жанр, то ён убачыў бы, што самавыяўленне не столькі жанравая і структурна-фармальная, колькі змястоўная асаблівасць літаратуры. Нават у лірыцы маналог ад першай асобы не адзіная форма самавыяўлення. Сучасная лірыка набывае паліфанічнасць гучання, шматкурснасць бачання і тым самым адлюстроўвае складанасць, неадназначнасць, шматаспектнасць духоўнага свету сучасніка:

Маналогі
наслоўваюцца,
пераплітаюцца
і пранікаюць адзін у адзін,
быццам у лесе «я»
адзіваецца «я»...
сем колераў у адным
змясцішчыся, не
змяшчаюцца,
і не ўмяшчаецца наша
бясконнасць
у карані і галіны...
(А. Разанаў).

Лірычны маналог ператвараецца ў драматызаваную структуру — «я» выяўляецца праз сутыкненне характараў, унутраны дыялог, рэпліку, жэст (асабліва характэрна гэта для паэзіі У. Някляева).

Напрамак духоўных пошукаў аўтара часта ўвасабляецца ў так званых лірычных пер-

санажах, якія ўносяць істотныя карэктывы ў яго светаадчуванне, або дапаўняючы тым значным, чаго не стае асабе, або, наадварот, выклікаючы палеміку, непрыяцце (самавыяўленне праз лірычны персанажы — яркая асаблівасць паэзіі Я. Янішчыц).

Усё большую ролю набываюць сімволіка-міфалагічныя формы самавыяўлення, што пашырае даялягды паэзіі, праз абалонку часовага дазваляе ўбачыць вечнае, праз будзённую свядомасць прыватнага чалавека — асобу гістарычна значную.

тыўна аддаваць перавагу пэўнаму стылю, пісьменніку, пэўнай літаратурнай плыні. Але ён павінен бачыць і літаратурны працэс у яго цэласнасці, умець стаць на пункт погляду пісьменніка, судзіць яго па законах ім самім створаных, павяжаць непадобную на сваю пазіцыю. Гэта элементарны патрабаванні да прафесійнай крытыкі, інакш чым яна будзе адрознівацца ад чытацкага водгукі. Вядома, і чытацкі водгук часам бывае больш

ста ідзе па шляху шаржыравання, высмейвання лірычнага героя, яго чыста знешніх учынкаў, не заглябляючыся ў сутнасць. Ідзе касьба, а лірычны герой аб нечым раздумвае — значыць, ён пасіўны сузіральнік, а то і зусім гультай. Быццам калі дасі герою ў рукі касу, ён набудзе актыўную жыццёвую пазіцыю. Шмат разоў і сябе лаўлю на гэтай слабасці: так хочацца абыграць нейкі стыльвы казус або недарэчнасць у паводзінах героя —

прагучала асабістая віна і боль... Добра, скажаце вы, а калі размова ідзе не пра сумленнага паэта сярэдніх здольнасцей, а пра яўнага графамана? Якая ўжо тут тактоўнасць і беражлівасць, тут фельетон патрэбны. Так, фельетон нам вельмі патрэбны. Я за крытычны фельетон як жанр, але не за фельетоннасць крытыкі ў цэлым. У паэзіі надзвычай папулярны жанр пародыі, але гэта не значыць, што паэзія становіцца парадыйнай.

Бяда ў тым, што сустракаемся ўпершыню з паэтам, у тым ліку і з графаманам, як кажучы, за фінішнай рысай, калі кніжка яго, добрая ці слабая, ужо стала фактам літаратуры. Мы, крытыкі, не праходзім з паэтам яго шлях ад першых публікацый, амаль не прымаем удзелу ў абмеркаваннях, у выдавецкім рэцензаванні, і таму вельмі мала ўплываем на літаратурнае жыццё.

Крытычнасць становіцца нормай нашага жыцця. Але, з аднаго боку, хвароба кампліментарнасці яшчэ моцна жыве ў нас. З другога, паколькі ўсякая прагрэсіўная тэндэнцыя суправаджаецца і кан'юктурнай, прыстасавальніцтвам, з'явілася кан'юктурная крытычнасць, якая крытыкуе, выкрывае ўсё і ўсіх, акрамя сябе. Яе галоўны тэзіс дакладна ўлоўлены ў іранічных радках В. Зуенка: «Што, памылкі? У каго, у нас? А, у іншых... У тых — заўсёды...»

лёгка паказаць свой розум і досціп...

Выверанасць ацэнак і меркаванняў, аб'ектыўнасць і тактоўнасць асабліва важныя ў крытычнай рэцэнзіі. Скажаць, што твор слабы, асабліва калі размова ідзе пра маладога і «беспасаднага» паэта — не трэба ні асаблівай смеласці, ні пранікліваці. Важна паказаць, што і чаму кепска, у чым прычына таго, дзе шляхі пераадолення. І тут мы бываем да смешнага бездапаможныя. Пакуль што ў крытыцы паэзіі апошніх год, на маю думку, з'явіліся толькі два доказныя, аргументаваныя востракрытычныя выступленні — артыкул В. Бечыка пра здзіцячую паэзію і У. Калесніка пра паэтычны зборнік Г. Пашкова.

Справа не толькі і не столькі ў залішняй гараціліваці, захаватасці, падчас суб'ектыўнасці і літаратурназначай недасведчанасці публікацый здольных маладых крытыкаў С. Дубаўца, С. Кавалёва, А. Бяляцкага і інш. Насцярожае самаўпэўненая безапеляцыйнасць тону, адсутнасць сумненняў, асабістай віны. Прафесійныя навыкі прыйдуць з часам, і творчы рост маладых крытыкаў адчуваецца з кожнай новай публікацыяй. Але ці прыйдзе трапяткая, чуйная любоў і беражлівасць да паэзіі, да кожнага яе маленькага зялёнага каліўца?

Спадзяванні на гэта дае мною адной заўважанае адрозненне паміж пафасам выступленняў маладых крытыкаў пад час дыскусіі і тонам крытычных рэцэнзій большасці з іх. Вось, напрыклад, С. Кавалёў, які ў палемічным запале абвінавачваў усю паэзію за тое, што... не піша тэксты для інструментальных ансамбляў, робіць тактоўны, прафесійна аргументаваны аналіз зборніка Пятра Ламана. Рэцэнзія адмоўная, але гэта не прысуд раўнадушнага судзі, гэта горкае слова праўды роўнага, таварыша па літаратуры. І, што вельмі важна, у гэтым слове

Народная мудрасць гаворыць: «калі хочаш пераўтварыць свет, пачні з сябе». Давайце і пачнём кожны з сябе. Не з напышлівых дэкларацый, не з біцца ў грудзі, а са шчырай і шчырай размовы з уласным сумленнем, з адчування асабістай віны, са штодзённай руцкавай працы. Каб слова стала справай.

Тамара ЧАБАН.

КАБ СЛОВА СТАЛА СПРАВАЙ

Працягваем публікацыю матэрыялаў пад рубрыкай «Літаратурныя жанры: стан і праблемы». У гаворцы на старонках штотыднёвіка прынялі ўдзел Сяргей Кавалёў (16.VIII.1985),

Вайдотас Даўніс і Сяргей Дубавец (18.X.1985), Лявон Баршчэўскі (29.XI.1985), Юлія Канэ (24.I.1986).

Сёння ў гаворцы бярэ ўдзел Тамара Чабан.

Кожная з гэтых і іншых форм самавыяўлення заслугоўвае асобнай гаворкі. Хачу зазначыць толькі, што часта лірычны характар паўней самавыяўляецца ў пейзажнай замалёўцы, чым у лірычным маналогі ад першай асобы.

Што датычыцца крытыкі, то і тут, мне здаецца, жанр нічога не вызначае. Як і ў паэзіі, усё вырашае асоба, яе чалавечая, духоўная, грамадзянская сутнасць. Калі ёсць асоба, то яна выявіцца і ў «акадэмічным» артыкуле або рэцэнзіі, калі яе няма, то і самае задушэўнае эсэ не дапаможа. Навошта штучнае супрацьстаўленне «акадэмічнай» і «мастацкай» крытыкі, кожная з іх цікавая па-свойму, у кожнай сваёй перавагі і слабасці.

Што датычыцца вобраза крытыка, то давайце паглядзім на сябе збоку, уявім, як бачыць нас чытач. І ў паэзіі шмат выпадкаў стварэння непаўна-ідэальнага вобраза-манумента, для крытыкі ж гэта стала няпісаным законам. Як правіла, крытык паўстае ўсёведаючым суддзёй, які прамаўляе ісціны ў апошняй інстанцыі, выступаючы ад імя бязлікага «мы»: мы думаем, мы лічым... Не вельмі цікава чытачу мець справу з гэткай асобай. Але па сабе ведаю, што пераадолюць інерцыю, знайсці жывую чалавечую інтанацыю цяжка: то праслізнуць павучальныя ноткі, то раўнадушная паблаглівасць, то раздражнёна-здэклівая фельетоннасць.

Можна, справа ў аб'ектыўнасці? Можна, дапоў аб'ектыўнасць і давайце самавыяўляцца? Вось заяўляе ж С. Кавалёў, што аб'ектыўнасць крытыкі даўно стала міфам. Але тады міфам стала і крытыка, бо аб'ектыўнасць — адна з галоўных і вызначальных яе ўласцівасцей: не поза ўсёведавання, не безапеляцыйна павучанні, не бяспрыстрашны аўтаматызм ацэнак. Вядома, крытык можа суб'ек-

тыўна аддаваць перавагу пэўнаму стылю, пісьменніку, пэўнай літаратурнай плыні. Але ён павінен бачыць і літаратурны працэс у яго цэласнасці, умець стаць на пункт погляду пісьменніка, судзіць яго па законах ім самім створаных, павяжаць непадобную на сваю пазіцыю. Гэта элементарны патрабаванні да прафесійнай крытыкі, інакш чым яна будзе адрознівацца ад чытацкага водгукі. Вядома, і чытацкі водгук часам бывае больш

ста ідзе па шляху шаржыравання, высмейвання лірычнага героя, яго чыста знешніх учынкаў, не заглябляючыся ў сутнасць. Ідзе касьба, а лірычны герой аб нечым раздумвае — значыць, ён пасіўны сузіральнік, а то і зусім гультай. Быццам калі дасі герою ў рукі касу, ён набудзе актыўную жыццёвую пазіцыю. Шмат разоў і сябе лаўлю на гэтай слабасці: так хочацца абыграць нейкі стыльвы казус або недарэчнасць у паводзінах героя — лёгка паказаць свой розум і досціп... Выверанасць ацэнак і меркаванняў, аб'ектыўнасць і тактоўнасць асабліва важныя ў крытычнай рэцэнзіі. Скажаць, што твор слабы, асабліва калі размова ідзе пра маладога і «беспасаднага» паэта — не трэба ні асаблівай смеласці, ні пранікліваці. Важна паказаць, што і чаму кепска, у чым прычына таго, дзе шляхі пераадолення. І тут мы бываем да смешнага бездапаможныя. Пакуль што ў крытыцы паэзіі апошніх год, на маю думку, з'явіліся толькі два доказныя, аргументаваныя востракрытычныя выступленні — артыкул В. Бечыка пра здзіцячую паэзію і У. Калесніка пра паэтычны зборнік Г. Пашкова. Справа не толькі і не столькі ў залішняй гараціліваці, захаватасці, падчас суб'ектыўнасці і літаратурназначай недасведчанасці публікацый здольных маладых крытыкаў С. Дубаўца, С. Кавалёва, А. Бяляцкага і інш. Насцярожае самаўпэўненая безапеляцыйнасць тону, адсутнасць сумненняў, асабістай віны. Прафесійныя навыкі прыйдуць з часам, і творчы рост маладых крытыкаў адчуваецца з кожнай новай публікацыяй. Але ці прыйдзе трапяткая, чуйная любоў і беражлівасць да паэзіі, да кожнага яе маленькага зялёнага каліўца? Спадзяванні на гэта дае мною адной заўважанае адрозненне паміж пафасам выступленняў маладых крытыкаў пад час дыскусіі і тонам крытычных рэцэнзій большасці з іх. Вось, напрыклад, С. Кавалёў, які ў палемічным запале абвінавачваў усю паэзію за тое, што... не піша тэксты для інструментальных ансамбляў, робіць тактоўны, прафесійна аргументаваны аналіз зборніка Пятра Ламана. Рэцэнзія адмоўная, але гэта не прысуд раўнадушнага судзі, гэта горкае слова праўды роўнага, таварыша па літаратуры. І, што вельмі важна, у гэтым слове

КАМСАМОЛ РАЎНЯЕЦА НА ПАРТЫЮ

Юнакі і дзяўчаты заўсёды ішлі ў першых шарэнгах барацьбы за светлае і перадавое, паказваючы прыклады асабістага працоўнага героізму, а ў гады барацьбы з ворагам — і мужнасці. І сёння, калі партыя прымае новыя велічныя планы развіцця грамадства, гаворыць аб неабходнасці карэнных зменаў ўсім жыццё, камсамольцы з'яўляюцца яе вернымі памочнікамі. Не выпадкова Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў на нарадзе па пытанні паскарэння навукова-тэхнічнага прагрэсу, якая адбылася ў чэр-

вені мінулага года, зазначыў: «Асабліва шмат мы чакаем ад моладзі, яе энергіі і дапытлівага розуму, цікавасці да ўсяго новага, перадавага». Аб тым, чым жывуць сёння юнакі і дзяўчаты рэспублікі, як працавалі яны над ажыццяўленнем заданняў адзінаццатай пяцігодкі і рашэнняў XXVI з'езда КПСС, раскажваецца ў кнізе нарысаў «Камсамольскія важкі», толькі што выпушчанай выдавецтвам «Ураджай». Аўтары гэтага калектыўнага зборніка, складзенага В. Дончыкам, супрацоўнікамі рэспублі-

канскіх газет і часопісаў, героямі сваіх твораў узялі камсору, кіраўнікоў камсамольска-маладзёжных калектываў, прапагандыстаў, сакратароў райкомаў камсамола — тых, хто вядзе за сабой іншых, паказваючы асабісты прыклад і ў жыцці, і ў працы. А паколькі кіраваць людзьмі — значыць, прадумана арганізаваць усю работу, выкарыстаць мажлівасці калектыву, за лёсамі герояў нарысаў паўстаюць лёсы дзесяткаў простых працаўнікоў. У Андрэевіч у нарысе «Абвязак мой, твой, наш...» зна-

зямлі...» паказвае, што менавіта вернасць хлебаробскаму абавязку, любоў да зямлі дапамагалі яму і добра працаваць, і знаходзіць належны кантакт з падначаленымі.

Усяго ў зборніку змешчана шаснаццаць нарысаў, сярод аўтараў якіх Л. Рыжанкова, М. Міхальчык, П. Кавуноў, А. Жарко і іншыя. Яны ствараюць калектыўны партрэт лепшых прадстаўнікоў сённяшняй камсамольскай партыі, робяць дзейсны ўклад у будову камуністычнага грамадства.

Прадмову да кнігі напісаў першы сакратар ЦК ЛКСМБ В. Гурын.

Г. ЛАПІК.

КНИГАПІС

ДРУЖНАЯ 3 СОНЦАМ. Творы пісьменнікаў Грузі і грузінскага фальклору. Серыя «Бібліятэка дзіцячай літаратуры народаў СССР». Мінск, «Юнацтва», 1985.

Папулярызацыя новых і старых «Бібліятэка дзіцячай літаратуры народаў СССР» — унікальнае выданне, ажыццяўленае янога «Юнацтва» пачало ў 1983 годзе, калі выйшла кніга лепшых твораў для дзяцей, напісаных беларускімі аўтарамі, «Вяснянка». У наступным годзе ўбачылі свет чарговыя тамы — «Ад круч дняпроўскіх» (Украіна) і «Бурштынавыя пацерыні» (Літва). На гэты раз у гэці да беларускай дзяці прыходзяць грузінскія пісьменнікі.

Эпіграфам да гэтага выдання ўзяты радкі з верша Янкі Купалы:

Грузія, дружная з сонцам краіна,
Як жа ты сэрца і думкі салодзіш!
Вочы тут бачаць цуды з'яў дзіўных,
Вушы тут чуюць напевы стагоддзяў...

Кніга і пачынаецца, вобразна кажучы, з «напеваў стагоддзяў». Голас іх чуюцца ў народных пацешках і казках, гучыць у творах пісьменнікаў, імёны якіх вядомы далёка за межамі іх радзімы. У прыватнасці, змешчаны ўрывак з неўміручай паэмы Ш. Руставелі «Віцязь у тыгравай шкуры», друкуюцца творы І. Чаўчавадзе, Л. Гурамішвілі, А. Цэрэтэлі, Я. Гогешвілі і іншых аўтараў.

Як слушна заўважае ў прадмове «Зямля Шата Руставелі» лаўрэат Ленінскай прэміі Н. Думбадзе — дарэчы, гэта адзін з апошніх артыкулаў майстра, напісаны ім незадоўга да смерці, — «з асаблівай сілай расцвіла грузінская дзіцячая літаратура пасля перамогі вялікага Кастрычніка».

Цэлае сузор'е талентаў у сучаснай грузінскай дзіцячай літаратуры. Знаёмчыся з кнігай, можна ў пэўнай ступені адчуць непадоўнасць творчых пошукў аўтараў, заўважыць прывязанасць іх да пэўнай тэмы. Правільна зрабілі складальнікі тома Р. Інаншвілі і В. Нікіфаровіч, што змясцілі і творы, якія маюць дачыненне да беларускай зямлі. У прыватнасці, апублікавана аповяданне К. Лордзіпанідзе «Цабунія», які лшчэ ў трыццаці гады пабываў у нашай рэспубліцы, расказаў аб яе жыцці ў некалькіх нарысах.

Паэт жа М. Гелавані загінуў на Беларусі, змагаючыся супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Уяўленне аб творчасці гэтага самабытнага аўтара даюць вершы «Леніну», «Ад Мтацінды да Смаленска», «Ты помніш?», «Развітанне».

Над перакладамі працавала вялікая група беларускіх паэтаў і перакладчыкаў, сярод якіх Р. Барадулін, У. Казбярук, А. Ільшкіна, М. Аўрамчык, К. Цвірка, Х. Жычка, В. Коўтун, М. Гіль, Ю. Свірка, А. Кудравец, Г. Шупенька, А. Жук, А. Вольскі, М. Гамолка, В. Лукша, К. Кірзенка, М. Танк, В. Зуёнак, Я. Каршукі... Дарэчы, пераклады зроблены з падрадноўнікаў, выкананых у Галоўнай рэдакцыі калегіі па мастацтві перакладзе і літаратурных узаемазвязях Саюза пісьменнікаў Грузіі, а гэта дало магчымасць лепш захаваць адметнасць арыгіналаў.

Святочнасць выданню надаюць ілюстрацыі вядомых грузінскіх мастакоў, якія павойму прачыталі шмат якіх твораў. Выкарыстаны малюнкi С. Кабуладзе, Т. Самсанадзе, Э. Амбакадзе і іншых.

К. ЛЕАНІДЗЕ.

Статыстыка сцвярджае, што большасць чалавецтва, якое жыўе цяпер на нашай планеце, нарадзілася пасля другой сусветнай вайны. Але жудасна наваля па-ранейшаму чорным ценем ляжыць на душах людскіх, на думках усіх сумленных людзей, якія сёння крочаць у шматмільённых маршах міру,

Сын маці пяшчотнай,
Савецкай Радзімы.

З таго часу, калі былі напісаны гэтыя радкі, мінула нямала год. Даўно абсыпаліся і ўтравелі акопы, але нездарма паэт «дні маладыя ў вогнішчы кідаў, кроўкай захлапваўся, браў на душу ліхалеці, цяжары нягод».

Гром...

І —

ціша...
І над грудзямі — дол, як гнёт.

Да салдата вярнулася памяць, і ён згадаў санітарку Алёну, якая перавязала яго, параненага.

Вельмі ўражліва выпісаны гэты момант, калі лірычны ге-

СЕЯЦЬ ПРАЎДЫ АГОНЬ

антываенных маніфестацыях. Людзі аб'ядноўваюцца супраць пагрозы новай вайны, таму што боль памяці, трывога памяці не даюць ім спакою.

Не дае спакою вогненная памяць і паэтам — франтавікам, якія баранілі шчаслівы заўтрашні дзень Бацькаўшчыны са зброяй у руках. І сёння ў сваіх снах ідзе па дарогах вайны паэт Кастусь Кірзенка.

Даўно засталася за спіноў родная зямля, навокал чужына, і лірычны герой пытаецца ў самага сябе:

Чаму для чужога
Сябе не шкадую,
Хоць знаю — магчыма
За іх і памру я?..

Адказ знаходзіцца адразу:

Таму, што я воін
На свеце адзіны —

К. Кірзенка. Надзея. Вершы і паэмы. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1985.

Тэма вайны — галоўная і ў новым зборніку К. Кірзенкі «Надзея», што пабачыў свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Есць у ім нават асобны раздзел — «З франтовага блакнота». Гучыць гэтая тэма і ў асобных паэмах «Алёна» і «Надзея».

У паэме «Алёна» цяжкапаранены салдат пазбавіўся памяці, ён не можа нават прыпомніць сваё імя, замест яго ён вымаўляе імя Алёна. Калі яго пытаюць, хто гэтая дзяўчына, салдат таксама нічога пэўнага не можа сказаць. Параненага вязуць у далёкі шпіталь. Там усе зацікавіліся чалавекам з жаночым імем. Аднойчы пачалася навальніца, у акно жыхнула зырка бліскавіца...

І я згадаў...
Мне ўсталя ўзвышша...
Атакі бераг...
Чорны брод...
Сцяна разрываў...

рой пад бляск маланкі ўспомніў сваю выратавальніцу. Ён аж ускрыкнуў ад нечаканасці на ўсю палату. І ўспомніліся яму вочы («Няма ні ў кога іх цяплець»), і воблік дзявочы («Няма ні ў когачкі святлей»), і голас («Пачуў — няма яго званчэй»), і вусны («Няма радней іх, гарахчэй»), і душа («Такой няма на свеце больш...»). Шчырае, светлае захапленне дзявочай красой, як чароўная музыка, праходзіць праз усю паэму.

Пранізліва горкае, як стогн, усведамленне салдата, што больш ужо яму не наканавана сустрацца з каханай.

...Алёна блізка і не блізка...
...Адна наве! і не адна...
Глядзі, брагок...
Пад абеліскам —
Васьм'ера мужных...
І яна...

Як заключны акорд, уздых — «І яна...» — асабліва балюча кранае сэрца.

«ЗА СЛОВА, ШТО З ЛЁСАМ СУПАЛА...»

Прыпамінаецца, як уваходзіў Уладзімір Някляеў у нашу паэзію дзесяць год назад, згадваюцца радкі з яго першай кніжкі «Адкрыццё»:

Так, верш я склапаў.
Неблагі...

Альбо вось такое:

Паэзія — глупства.
Запрэччы Пегаса —
Паехаць ад выгану глупства
Да горада Глушка.

Што гэта? Самапародыя ці проста гульня ў рыфму? Праўда, сёння мяне ўжо хвалюе не тое, што пісаў малады паэт у свой час, а тое, як, якімі сродкамі выяўляў ён навакольны свет і свае адносіны да яго. Была пара паэтычнай пашпартацыі і вучнёўства, вучнёўства плённага, стараннага. І разам з тым адчувалася паэтычная смеласць, якая ў гэтай ступені назіралася ў той час, мусіць, толькі ў А. Разанова. Стыхійнасць пачуцця, а часам, і думкі — усё гаварыла пра тое, што ад маладога паэта варта чакаць цікавых адкрыццяў у далейшым. І другі зборнік «Вынаходцы вятроў», паэма з якога («Дарога дарог» па праву была адзначана прэміяй Ленінскага камсамола, не падманула чытацкіх надзей. Аднак і ў гэтай кніжцы сустракаліся старонкі, высмактаныя, як кажучы, з пальца. Аб гэтым сведчаць такія вершы, як «Сала на саксафоне», «Залатая зала тая...» і іншыя. Ды і ў паэме дзе-нідзе адчуваліся перапыты з чужога голаса. Напрыклад, як гэтае яўнае запазычэнне з А. Вазнясенскага:

Дзе ляціць на саначках
(Кажушок — як вытканы!)
Бамачка, што шліячачка
З этыкеткай імпартнай.

Урэшце, усё гэта было і па-

У. Някляеў. Наскрозь. Вершы. Балады. Паэмы. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1985.

вінна было быць, як і ў кожнага сапраўднага паэта, які не павінен быць і не размінваецца з самім сабою. Я знарок падкрэсліваю ўсё тое негатыўнае, што страчалося ў першых зборніках і праз што Някляеў пераступіў, не закрэсліўшы лепшыя знаходкі.

Паэт адчуваў змены ў сабе і ў часе:

Уступаю ў пару лістапада.

Падрыхтоўваю споведзь...

Наступная кніжка — «Знак аховы» — асабліва важная ў творчым станаўленні паэта. Няхай у ёй адчуваецца ўсё той жа напружаная пошук — фармальны ці выяўленчы (а як жа без яго ў паэзіі?), але ўласныя здабыткі і адкрыцці навідавоку. Верш «Дамбай» з гэтага зборніка без усялякай нацяжкі можна залічыць у актыў усёй сучаснай беларускай паэзіі. Дынамізм і вострым драматызмам дыхае судовая справа «Даведка аб нараджэнні». Глыбокай верай у перамогу характэрна і дабырні на зямлі, раскаванасцю радка прывабліваюць вершы. Асобна хочацца вылучыць аповесць пра каханне «Маланка». Дарэчы, паэт часта называе свае большыя памеры творы не паэмамі, а наўмысна карыстаецца бліжэй да размоўнага стылю падзаглаўкамі: «судовая справа», «размова з аўтаінспектарам», «аповесць пра каханне», «канцэрт для паэта з аркестрам». І гэта, трэба сказаць, прыцягвае ўвагу чытача, робіць яго ўважлівым суб'яднікам. Аповесць «Маланка» твор высокага паэтычнага напружання, ён крышталізуецца на паэтычным летуценні і адначасова на жыццёвай рэальнасці.

У. Някляеў крок за крокам набліжаўся да сцвярджэння

свайго паэтычнага крэда, да як мага большага самавыўлення. І, нарэшце, настаў час, калі —

Мне — трыццаць. Час настаў таі,
Калі — ні ў вучні, ні ў настаўнікі.

Пачыналася дарога па цаліку жыцця з усімі яго вострымі, складанымі пытаннямі.

Пачынаючы гаворку пра кніжку «Наскрозь», мне хацелася б спыніцца на двух гэтак званых разгалінаваннях паэзіі — «ціхай» і «эстраднай». Куды ж больш хіліцца У. Някляеў? Паэма «Гарбун», на маю думку, напісана ў рэчышчы «ціхай», а большасць вершаў і паэма «Наскрозь», наадварот, — у манеры эстраднай (абазначэнне яе жанру гаворыць само за сябе — «канцэрт для паэта з аркестрам»). І ўсё ж мне здаецца, калі для Някляева гэтае раздзяленне паэзіі існуе, дык хіба падсвядома. І лепшае пацвярджэнне таму — «Балада горада».

Прыручыў ты ваучо,
І вучыў мяне жыць непадробна.

А каб я усядоміў, якія плаціць мне даўгі, ты ў настаўнікі мне крэўных сейбітаў даў, хлэбаробаў, што пайшлі ад зямлі малатарні наваці і плугі.

І адтуль жа: «Дні заліты тваімі (горада) — Л. Г.) агнямі... І слепаць агні». Дык да якой жа плыні аднесці паэзію У. Някляева? Перш за ўсё да надзённай, сацыяльна абвостранай, неабходнай сучаснаму чалавеку, дзе ён ні жыў — у горадзе ці вёсцы. Наша крытыка справядліва піша аб тым, што маладая паэзія вельмі рэдка альбо без належнай глыбіні адклікаецца на падзеі і праблемы апошняга часу, праўдзіва пасіўнасць да значных грамад-

НАРОДЖАННЯ У ВІХУРЫ ПАДЗЕЙ

У гады барацьбы з нямецка-фашысцкімі захопнікамі песня дапамагала байцам і партызанам змагацца з ворагам. Папулярнасцю карысталіся не толькі творы, напісаныя вядомымі кампазітарамі і паэтамі, але і песні самадзейных аўтараў. Многія тэксты гучалі на матыў вядомых мелодый.

Сярод іх была і «Песня пра батальён Быкава», створаная на мелодыю вядомай даваеннай песні кампазітара М. Блантэра і паэта М. Галоднага «Партизан Железняк» і прысвечаная байцам і камандзірам батальёна, якім камандаваў старшы лейтэнант В. Быкаў са 109-га палка 74-ай (пазней — Кіеўска-Дунайскай) Чырванасцяжнай стралковай дывізіі, што ў той час змагалася на Арлоўшчыне. Верш быў змешчаны 12 красавіка 1943 года ў газеце 13-ай арміі Цэнтральнага фронту «Сын Родины». Пад ім значыліся прозвішчы старшага лейтэнанта П. Прыходзькі і капітана С. Трубіна.

П. Прыходзька з прыемнасцю ўспомніў гэты эпізод са сваёй баявой біяграфіяй. Калі набыў кніжку «Рожденье в боях», выпушчаную ў канцы мінулага года выдавецтвам «Молодая гвардия». Зборнік, складзены П. Лебедзевым (ім жа напісаны і артыкулы), знаёміць з папулярнымі песнямі гадоў Вялікай Айчыннай вайны. Асобны раздзел прысвечаны «Песні пра батальён Быкава». Змешчаны тэкст песні, а таксама расказаецца гісторыя яе ўзнікнення.

Адкрыўшы кніжку, у гады агнявога юнацтва вярнуўся і заслужаны работнік культуры БССР І. Аляксанаў: у зборніку надрукаваны тэкст яго «Песні 353-й стралковай дывізіі». Аўтар прызнаецца ў

лісце да складальніка кнігі: «Сёння я напісаў бы гэтую песню значна лепш. Але ўсё адно мне даражэйшым быў бы франтавы варыянт — як памяць аб роднай дывізіі; ад сябрах-аднапалчаных, з кім прайшоў суровымі дарогамі вайны ад Туапсе да Сафіі».

Цікавая гісторыя песні «Дзякуй, рабыты!», якая была створана адным з калектываў франтовай мастацкай самадзейнасці і выконвалася на мелодыю даваеннай песні кампазітара І. Любана і паэта А. Русака «Бывайце здаровы». Бытавала да двух дзесяцігоддзяў варыянт гэтага твора. Адзін з іх публікуецца ў зборніку па тэксце, змешчаным 24 лістапада 1943 года ў газеце 3-ай арміі Беларускага фронту «Боевое знамя».

А вось песня «Спой нам, Галія...» была напісана ў час бабў на тэрыторыі Беларусі паэтам-франтавіком С. Астравым. Надрукавана яна ў газеце 10-ай арміі Заходняга фронту «Бей врага!» 20 сакавіка 1944 года і прысвечалася адважнаму санінструктару Галіне Уколавай, двойчы ўзнагароджанай ордэнам Чырвонай Зоркі. Выконвалася яна на матыў даваеннай песні М. Блантэра і М. Ісакоўскага «Кацюша».

Былыя партызаны, прачытаўшы кніжку, знойдуць у ёй і тэкст песні «На сцены, пад сцягі!», якую байцы любілі сляваць у перапынку паміж баямі на матыў неўміручага «Варага». Песню прыслаў у свой час пісьменніку С. Смірнову адзін з абаронцаў легендарнай цытадэлі над Бугам. Хто напісаў тэкст, хто адзінаццаць герояў, пра якіх у песні расказаецца, на жаль, і па сённяшні дзень невядома.

Е. ДРОМІН.

Другая паэма К. Кірзенкі «Надзель» напісана на сучасным матэрыяле. Пагроза, якая навісла над чалавецтвам, не дае спаць, не дае спакойна жыць лірычнаму герою твора.

Ёсць у паэме арганізуючы цэнтр. Гэта маналог, звернуты да Амерыкі, менавіта да Злучаных Штатаў, дзе камп'ютэры падлічваюць усё: і колькі на складах ракет, і за колькі хвілін можна знішчыць свет, і колькі загіне і выжыве людзей пасля трэцяй вайны. «Усё падлічваюць дзялякі вайны», — гаворыць лірычны герой. Складаным і неспакойным паказвае ён нам сучасны свет, сцвярджае, што няма цяпер важнейшай задачы, чым адвесці ад чалавецтва пагрозу ядзернай вайны, спыніць гонку ўзбраенняў.

«Што стане з сям'ёй чалавечай вялікай у бязлітнасці атамнай лютай вайне?» — задае сабе пытанне лірычны герой. Адказу на гэта няма, бо такой вайны проста не павінна быць, бо і па той бок акіяна павінны ўрэшце зразумець, што ядзерная вайна — пагібель чалавецтва.

Твор канчаецца гімнам жыццю і пракляццем вайне. Няхай шалеюць у сваіх вар'яцкіх махах дзялякі, шлюць свае пагрозы,

**А сонца ўстае кожны дзень
Урачыста, велічна і пераможна
І з любасцю абнімае зямлю!
...і, вітаючы вялікую любасцю
сонца,
Нясуць людзі ў будучыню
Вялікую сваю Надзею...**

Усё можна паправіць: адбудаваць горад, узняць аблогу і

пасеяць на ёй збажыну, аднавіць сьвяты, але нікому не дадзена ўзаскрэсіць чалавечыя жыцці. Кожны дзень вайны поўны трагедыямі. К. Кірзенка востра адчувае гэта і ярка аднаўляе ў сваім сэрцы страшныя малюнкi вайны. Непадробны, пякучы боль адчуваецца ў вершах «Франтавыя рэкі», «Шура Папова», «Каму-небудзь», «Пісьмо ад сябра», «Я вярнуўся з вайны» і іншыя.

Вельмі ўражае верш «Старая груша»: «Няўжо яна — вось гэты вадаспад цвіцення?.. Вось гэты пчолаў бой — салодкі ў кветках гуд?» — дзівіцца лірычны герой са старой грушы, якая слава (гэта ён прысніў) яму журботныя лісты аб сваёй старасці і тым самым навяла сум і на паэта, бо і ў яго за плячамі важкая ношка гадоў. І вось яна звініць пчоламі, кіпіць палесткамі. Ёй няма часу пагаварыць з ім. І тым не менш лірычны герой ідзе да яе «светлы, мрояў поўны».

А восенню груша зноў прысылае яму ліст, у якім просіць даравання за тое, што не пагаварыла з ім вясной: «Ты ж бацьчы, дружа, як мне часу не хатала...» У дрэва не згасла прага маладосці. Яно быццам заклікае і лірычнага героя:

**Хоць і з пакутай горнае
насланне
Гняце цябе —
штораз цяжэе дзень, —
А трэба да апошняга дыхання,
Усё перамагчы, квітнець.**

Узрушваюць, хваляюць і вершы аб каханні, аб красе роднай беларускай прыроды.
Леў МАРОЗ.

скіх з'яў і г. д. Такія папрокi ніяк нельга адрасаваць да творчасці Някляева. Паэт ён страсны, з публіцыстычным ўхілам, надзвычай чуйны да ўсіх надзённых праблем і праяў свайго часу. І што вельмі важна, да сцвярдзення высокіх маральных якасцяў нашага грамадства прыходзіць праз духоўны свет канкрэтнага чалавека, напрыклад, Андрэя Крушыны з паэмы «Гарбун».

Галоўным нервам усёй кніжкі «Наскрозь» з'яўляецца аднайменная паэма. Даўно ў нашай паэзіі не было такога страснага, адкрыта публіцыстычнага твора, у цэнтры якога сам паэт, з усімі яго пралікамі і перамогамі. Паэма «Наскрозь» шмат у чым аўтабіяграфічна, крута замешана на сённяшніх жыццёвых рэаліях. Не кожны з маладых паэтаў, ды і не толькі з іх, адважыцца на такі паякельны самасуд! Нялёгка ён даўся і У. Някляеву. Паэма чытаецца на адным дыханні, паэт як бы спышаецца вызваліцца з пятаў шэрасці, каб урэшце дыхнуць свежым, жыццядзейным паветрам. Твор асновай сваёй цесна звязаны з паэмай «Гарбун», ён увабраў у сябе лепшае з кнігі «Знак аховы».

**Але застаўся знак аховы
На часе тым...
Гэта дае права меркаваць аб
цэльнасці і паслядоўнасці творчых
пошукаў паэта, відавочнае
назапашванне ім паэтычнага і
жыццёвага вопыту. Сваімі інтанацыямі
і выяўленчымі сродкамі твор у нечым
блізкі паэтыцы Яўгена Еўтушэнкі і сённяшняга
Пімена Панчанкі.**

Ёсць, канечне, у паэме і аўтарскія пралікі. Рыторыка, «паўтарэнне пройдзенага» часам праступаюць у некаторых радках своеасаблівага твора, але непрыдуманасць паучыцца, жаданне дакрануцца да самай сутнасці бяруць верх. Ды і сам аўтар добра разумее народную мудрасць: памылак не робіць той, хто нічога не робіць.

**Ва ўласным вону не відно
барна,
Паэт! Твой суд — паэзія адна,
Яна — тваё сумленне...
Больш таго, нельга не заўважыць
пачуццё горкай, балючай іроніі,
іроніі ў аднас самога сябе
ранейшага, іроніі адносна
некаторых салодзенькіх павеваў
нядаўняга часу.**

**Звіняць хай словы пустой —
І той паэт, і той, і той...**

**Усе — паэты,
...Усё на паэмамент —
І стой**

**Да ськону свету.
Можна падацца, што паэме
«Наскрозь» бракуе... паэзіі (у
сэнсе квяцістых метафар, лірызму
і г. д.). На гэта заўважым:
перад намі твор, які народжаны
вострымі праблемамі нашага
часу, і яны вымагалі адпаведнай
вобразнай сістэмы. І паэт, як
мне думаецца, пераканаўчы ў
сваіх паэтычных і ў роздумных
здабтках.**

**Тут няма з чаго рабіць
санкрэта:
Я прашу пад іменем паэта
(Іменем сапраўднага Паэта)
Разумець ратай, каваля,
Фізіка, міністра, верхалаза —
Паасобку ўсіх і ўсіх адразу.
Хто не можа зняць з сябе
адразу
За жыццё, што будзе нас
пасля...**

І верш: нялёгкаю даніну даводзіцца плаціць сапраўдным паэтам «за слова, што з лёсам супала, за лёс, што са словам супаў».

Некалькі няроўны, на маю думку, атрымаўся ў кніжцы раздзел, куды ўваходзіць балада «Канцэрт пераможцаў» уяўляецца мне адарванай часткай ад паэмы «Наскрозь». Стэнаграма аднаго эксперыменту «Е—С 987 654 320+1» так і засталася эксперыментам, дзе толькі кантурна акрэслена цікавая задума. У той жа час «Баладу гусяў», «Баладу горада», «Кажух» можна аднесці да паэтычных здабыткаў.

Моцнае ўражанне робіць «вершаваны» цыкл кнігі, асабліва вылучаюцца вершы «Варшава-82», «Хадок», «Ластаўка», «Пытанне». Але сустракаецца і такое, што чытаць не надта ёмка. Напрыклад, у вершы «Патэты» Някляев ставіць у адзіны паэтычны рад побач з Аннай (Ахматавай) і Марынай (Цвяткавай) Таісу, Раю, Жэню — імёны хоць і вядомыя на сённяшні дзень беларускім прыхільнікам паэзіі, ды, паклаўшы руку на сэрца, усё ж, усё ж... Здавалася б, нязначныя выдаткі. Але яны, паўтараю, у кнізе ёсць, і хацелася б, каб паэт пра іх помніў, каб у далейшым яны не нахлынулі на тое галоўнае, чым адметная ягона паэзія, да чаго прыйшоў, не без адчайных спробаў зазірнуць у раку сутнасці, паэт Уладзімір Някляев.

Леанід ГАЛУБОВІЧ.

Летась у навуковым і культурным жыцці рэспублікі адбылася адна падзея, на якую нельга не звярнуць увагу: супрацоўніца Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна Марыя Васілеўская надрукавала адразу тры кніжкі, якія вельмі патрэбны тым, хто вывучае гісторыю Беларусі, гісторыю дзяржавы і права, літаратуры і мастацтва, медыцыны і рэлігіі,

ДОБРАЯ АСНОВА

філасофіі і друку, гісторыю палітычных і ваенных дактрын, тым, хто займаецца гістарычнай геаграфіяй.

Кніжкі гэтыя — у папяровых вокладках, надрукаваныя на ратапрыне тыражом 200 экзэмпляраў — маюць такія назвы: «Беларусь у друку XVIII стагоддзя», «Беларусь у друку XVII стагоддзя» і «Беларусь у друку XVI стагоддзя». Ва ўсіх іх агульны падзагалоўка: «Бібліяграфічны паказальнік на замежных мовах». А пачала М. Васілеўская з кнігі ў дзевяць частках «Беларусь у друку XIX — пачатку XX стагоддзя», якая ўбачыла свет у 1982—1983 гг. (абедзве часткі былі адрэцензаваны ў «ЛіМе»).

У бібліяграфіі за XVI ст. пазначана 347 пазіцый. Тут пяць раздзелаў: «Гісторыя», «Геаграфія», «Культура», «Рэлігія», «Выдадзена ў Беларусі». У бібліяграфіі за XVII ст. пазіцый 574, а раздзелаў — 11: да ранейшых дадаліся «Дзяржава і права», «Эканоміка», «Медыцына і санітарыя», «Друк», «Мастацтва», «Літаратура». Пабольшала і падраздзелаў. Пра XVII ст. скажам толькі, што бібліяграфія ахоплівае 1923 пазіцыі. Складальніца знаёміць нас з кнігамі на лацінскай, польскай, чэшскай, нямецкай, французскай і англійскай мовах, выдадзеных на працягу трох стагоддзяў у Кракаве, Празе, Кельне, Нюрнбергу, Лондане, Парыжы і іншых замежных гарадах, а таксама ў друкарнях Вільні, Санкт-Пецярбурга, Брэста, Заслаўя, Іўя, Лоска, Любчы, Нясвіжа, Навагрудка, Полацка, Слуцка, Пінска, Ашмянны (у XVII ст.

пісалі гэтак), Бялыніч, Гродні, Слоніма, Мінска і Магілёва.

Думаецца, што назва кожнай з гэтых кніг не зусім адпавядае сапраўднасці. Скажам, у XVI ст. езуіты выдалі ў Полацку прамовы Цыцэрона, а ў наступным стагоддзі ў Любчы ўбачыла свет кніга Ж. Кальвіна «Навука (лепш было б вучэнне. — А. З.) аб святых таемствах Новага завету». На-

Слоніма, Шучына, Нясвіжа, Навагрудка, Магілёва, Жыровіч, Полацка, Пінска, у прыватных тэатрах князёў Агінскіх і Радзівілаў, Тызенгаўза. З гэтых бібліяграфічных паказальнікаў мы даведаемся, што пра гродзенскія цэрквы, іх архітэктурнае было напісана ў кнізе Браўна «Апісанне знакамітых гарадоў свету», якая выйшла на лацінскай мове ў Кельне ў 1593 г. (кніга была выдадзена і ў 1613 г.). Пра архітэктурнае Каложы пісалі ў XVIII ст. аўтары кніг, надрукаваных у Аўгсбургу і Рыме.

Мусяць, толькі гэтых прыкладаў дастаткова, каб паказаць, наколькі важная работа, зробленая М. Васілеўскай пад рэдакцыяй вядомых гісторыкаў А. Грыцкевіча, А. Мальдзіса і В. Чамярыцкага, а таксама супрацоўніцы Дзяржаўнай бібліятэкі БССР Э. Караньковай. Калі ж улічыць, што бібліяграф падрыхтавала да друку паказальнік, які датычыць 20—30-х гг. нашага стагоддзя, і выдала бібліяграфічны даведнік аб Беларусі ў друку сацыялістычных краін 1946—1965 гг., дык нельга не захапіцца працэсам і падзвіжніцтвам гэтай жанчыны. Менавіта падзвіжніцтвам, бо М. Васілеўская працуе адна. Натуральна, магчымасці аднаго чалавека абмежаваны. Складальніца даведнікаў абавіралася ў асноўным на польскамоўныя бібліяграфічныя выданні, на кнігі, часопісы, картатэкі і каталогі ў маскоўскіх і мінскіх буйных бібліятэках. Думаецца, калі б М. Васілеўскай дапамагалі хоць колькі кваліфікаваных бібліяграфістаў, удалося б вывучыць адпаведную літаратуру, выдадзеную ў шмат якіх краінах Еўропы, Азіі і Амерыкі, пазнаёміцца са старасховамі замежных бібліятэк і такім чынам найбольш поўна прадставіць літаратуру аб Беларусі і беларускім народзе, творы беларусаў, напісаныя і апублікаваныя на замежных мовах, з самага пачатку кнігадрукавання да нашага часу.

Ды не толькі на-польску патрапілі пісаць добрыя і выдатныя творы нашы землякі. Ім была падуладная і цяжкая латынь. Адно прозвішча М. Гусоўскага варта згадаць...

Ва ўсіх трох кніжках ёсць падраздзелы, прысвечаныя Францыску Скарыне. Выяўляецца, што пра ўсходнеславянскага першадрукара пісалі ў кнігах, выдадзеных у XVI—XVIII стст. на лацінскай, польскай, чэшскай, нямецкай і французскай мовах у Брэсце, Лоску, Празе, Цюбінгене, Вільні, С.-Пецярбургу, Ляйпцыгу, Гёттінгене, Парыжы і іншых гарадах Еўропы.

Раздзел «Мастацтва» дае нам магчымасць дазнацца, якія п'есы нашых землякоў, напісаныя на латыні і іншых замежных мовах, ставілі ў навукальных установах Віцебска,

Альгерд ЗАБЯРЭЗСКИ.

Беларусь у друку XVI стагоддзя. Бібліяграфічны паказальнік на замежных мовах. Мінск. Дзяржаўная бібліятэка БССР імя У. І. Леніна, 1985.

Беларусь у друку XVII стагоддзя. Бібліяграфічны паказальнік на замежных мовах. Мінск. Дзяржаўная бібліятэка БССР імя У. І. Леніна, 1985.

Беларусь у друку XVIII стагоддзя. Бібліяграфічны паказальнік на замежных мовах. Мінск. Дзяржаўная бібліятэка БССР імя У. І. Леніна, 1985.

ЛЕТАПІС З ЖЫЦЦЯ РЭСПУБЛІКІ

Аб тым, як жылі працоўныя Беларусі паміж чарговымі партыйнымі з'ездамі, выконваючы заданні адзінаццатай пяцігодкі, апыццуючыся Харчовую праграму СССР, расказвае маляўніча аформлены альбом «Рытмы стварэння», выпушчаны выдавецтвам «Беларусь». Перад аўтарам-складальнікам Б. Стральцовым стаяла адназначная задача з

соцень, тысяч здымкаў адабраць тыя, якія стануць своеасабымі мастацкімі летапісамі шматграннага будня рэспублікі.

Са старонак альбома бачна, як набірала новыя тэмпы індустрыя рэспублікі, развівалася сельская гаспадарка, працавалі работнікі аховы здароўя і народнай адукацыі. Зразумела, не

У ДАРОЗЕ ДА ЧЫТАЧА

Нядаўна ў выдавецтве «Полымя» выйшла кніга І. Пірожніка, В. Аношкі і С. Ката «Дарогамі дружбы», якая расказвае пра ўражанні і сённяшні дзень беларускага і ўкраінскага Палесся. Прэм'ера яе адбылася ў Палацы культуры Беларускага вядучага веча на месніскім галоўнага рэдактара выдавецтва

Л. Бальшадворава пазнаёміла прысутных з тэматыкай кнігі, якая выходзіць у «Полымя». Кандыдаты геаграфічных навук І. Пірожнік і В. Аношка расказалі аб працы над кнігай, гаворылі аб непаўторнасці і прыгажосці Палесся, заарасілі чытачоў зрабіць па ім падарожжа. На прэм'еры кнігі выступілі

абыздзена ўвагай і шматграннае культурнае жыццё. У прыватнасці, расказваецца пра поспехі беларускага балета, святкаванне 100-годдзяў з дня нараджэння народных песняроў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Чытачы маюць магчымасць блізка пазнаёміцца і з вядучымі дзеламі літаратуры і мастацтва — народным мастаком СССР Міхаілам Савіцімам, народным пісьменнікам Беларусі Васілём Быкавым, народным артыстам БССР Віктарам Туравым

К. БАРЫСКУ.

таксама рэдактар выдавецтва «Полымя» С. Русановіч, якая працавала над рукапісам у працэсе выдавецкай падрыхтоўкі, галоўны рэдактар украінскага выдавецтва «Рэнлама» Я. Лявада, чытачы — старшы метадыст Рэспубліканскай навукова-тэхнічнай бібліятэкі Г. Маркава, навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі АН БССР П. Лойна. Дырэктар выдавецтва «Полымя» М. Іванюк, Я. Лявада і аўтары кнігі адназначна на шматлікія пытанні.

П. ГАРДЗІЕНКА.

Мікола ТРАФІМЧУК

КАБ ДЗЕНЬ СТАГОДДЗЯМІ ГУДЗЕЎ...

Як дзень падоўжыць?
Вось бяда!..
Як ні шануеш вас, хваіны,
а ўсё дарэшты змыць павінна
стагоддзяў бурная вада.
— Шануй свой дзень! —
душа крычыць.

А дзень з-пад сэрца... уцякае!
Замкнуць,
закінуць бы ключы,
няхай ён выйсця пашукае!
Каб дзень стагоддзямі гудзеў,
сусветам быў наскрозь прасвечан,
каб не імгненным быў, а вечным,
шануй яго...
Шануй свой дзень!

Я луг зялёны ў сэрца не ўмясціў...
А марыў умясціць усю планету.
Хіба змагу адсюль куды пайсці,
не прыкажы будучага лета?

Перажыву разводдзе і імжу,
і маразы, і белыя завеі...
І не пераступлю жыцця мяжу,
а ўбачу зноў, як луг мой зялёне.

Радзіме

Не ўсё адно мне, як нам жыць
у неспакойным гэтым свеце.
Твой ціхі дождж няхай імжыць,
няхай твая ўсім зорка свеціць!
Няхай з аблічча нашых дзён,
з улоння год, тысячагоддзяў
твой зорны водбліск не сыходзіць —
пра бесмяроцце сведчыць ён!

Чалавек рэчавідны, дарэчы,
прывыкае да розных рэчаў...
Прывыкае ён пакрыёму
да бацькоўскага роднага дому,
да сцяжынкі, і да сняжынкі,
да адзінай каханай дзяўчынкі...
Прывыкае да слоў гарацых,
да памылак сваіх юначых,
да натацый і да папрокаў,
да сваёй мітусні і крокаў,
да працоўных сваіх мазоляў,
да мігцення далёкіх зорак...
Чалавек да ўсяго прывычны,
да бязважкасці нават касмічнай!..
З прывыканнем нясе вякамі
каля сэрца ён цяжкі камень...
Спадзяецца і верыць, што выкіне!..
Ён да зла на Зямлі не прывыкне.

Чорныя бярозы

С. А. КАБАЧУК
У Бярозаўскім раёне, непадальку ад
вёскі Пясчанка, на ўзлеску растуць пяць
чорных бяроз. На Беларусі гэтае дрэва—
рэдкасць.

Такая неспадзяванка!
Нават не верыць розум.
Як там, дзед Стась, Пясчанка,
як там без нас бярозы?
Не паламалі б віхуры —
мала такіх на свеце!

Чорная ў іх скура,
мабыць, ад ліхалецця.
Счарнелі яны ад болю.
Белыя зроду абліччы
чорныя, як вуголле
жудасных папялішчаў...
Вер, як запоўніць пошчак
цішу жыццёвай прозы,
майскі пасыпле дожджык —
І... пабялеюць бярозы.

Зямля даўно такіх не чула маршаў,
даўно так гучна не звінела медзь...
І генерал сівы і бравы маршал
стаяць і не расплачуцца ледзь-ледзь.

Адзін прайшоў праз віхры франтавыя,
праз мірныя гады ідзе другі...
Стаяць жыцця і міру вартавыя
і горда ахінаюць іх сцягі.

На маршы памяць і на маршы слава,
на маршы пакаленне век жывых...
Яны на гэта заслужылі права
яшчэ па грозных маршах франтавых.

Што скажа ім, бяззусы, бравы маршал?
Бяззусыя байцы чаканяць крок...
...Уздрыгае зямля ад мірных маршаў,
расінку атрасае незнарок.

Мёртвыя не знаюць,
што памерлі
і што ў нашай памяці жывуць,
што імёнаў іх гады не сцерлі,
і вякі ніколі не сатруць.

Проста, яны некалі заснулі
з думкай, каб назаўтра не праспаць.
Зімы ткуць ім кужаль на кашулі,
вёсны звонаць,
што пара ўставаць.

Імпульсы

І ў стомленасці
стомы не адчую,
калі пабачу вынік,
варты стомы!

Сілаю мо ў сотні кілават,
а мо, нават, і ў дзесяткі тысячч,
прабіваюць кропелькі асфальт,
да жаданай глебы імкнучыся.

Калі прабіваецца парастак
праз таўшчыню бетону,
бетон —
не мера трываласці.
Мера трываласці —
парасткі.

Коні

Помніш сонечнае ўлонне,
сакавітыя лугі?...
Мы ў вуздэчкі бралі коней,
запрагаючы ў плугі.
Ноч лагоднела. Спакойна
спала поле між вятроў.
І стрыжонаныя коні
спачывалі між кастроў.
У жыцця свае законы...
Ды чаму шчыміць туга?
Помніш коней, добрых коней,
што пасліся на лугах?

Ёсць музыка адна-адзіная на ўсіх —
куранты ўсёй Зямлі
дакладна б'юць дванаццаць...
Ёсць толькі розны слых,
ёсць ранні й позні слых,
таму і немагчыма ўсім сабрацца.
Куранты ўсёй Зямлі,
хвалойце ўсіх людзей,
вітайце новы год зацятым боем!
Ды так, каб і зладзей
паверыў у людзей,
на музыку сумлення слых настроіў.

Гэтыя няясныя трывогі,
гэтыя кароткія сустрэчы!
Закружылі нас шляхі-дарогі...
Можа, і дарэмна, недарэчы.
Толькі я, прабач, і тым шчаслівы,
што парой у незваротнай скрусе
празвініць званочак мой гуллівы:
— Татачка, ты вернешся?
— Вярнуся!

ПРОЗА

ПАЕДЗЕМ ПА СУНІЦЫ...

Яе прывёз з вёскі да сябе
мой сусед па лесвічнай пля-
цоўцы Іван Гавароўскі. Пры-
вёз на магутным КРАЗе,
хоць патрэбы ў такой машы-
не не было: два клункі ды
невялічкі куфэрак, адмы-
слова зроблены і акованы
па вугальках невядомым май-
страм.

— Якраз паслалі ў каман-
дзіроўку адвезці цэмент, —
гаварыў, быццам апраўдваю-
чыся перада мною, Іван, — го
я па дарозе і заехаў па маці.
У Івана было чацвёрта хлоп-
цаў-школьнікаў, а для цёткі
Матруны (так звалі ягоную
маці) у прыхожай паставілі
канапу. Гэтая акалічнасць,
здавалася, ніколі не ўплы-
вала на настрой майго сусе-
да. Наадварот, пры сустрэчы
са мной ён прыўзнята гаварыў:

— Зараз сто год можна
жыць маёй старой. Гэта не
тое, што ў яе Чаротавічах:
замяце — дык да калодзежа
не пройдзеш з вядром, да
павеці па дрывы не прале-
зеш... А тут хоць дзень у ван-
не плавай, на канапе ў цяпле
адсыпайся...

Раніцой, калі я ішоў на
працу, у калідоры сустракаў
цётку Матруну. Яна то пад-
мятала пляцоўку, то выціра-
ла акно. Я вітаўся з цёткай
Матрунай, гаварыў, што пад-
мятаць пляцоўку павінны
ўборшчыкі, якія за гэта ат-
рымліваюць зарплату, аднак
старая быццам не чула маіх
слоў, засоўвала пад хустку
сівыя пасмы і, паказваючы
рукой на спісаньня сцены, га-
варыла:

— Скажу Івану, каб мелу
прывёс. Так нягожа, ўбрыдка
так...

Наша пляцоўка была пры-
гажэйшая за ўсе, чысцейшая,
і не кожны жылец з нашага

пад'езда ведаў, што ўсё гэта —
справа рук старой Матруны.

Неўзабаве Івану Гавароў-
скаму далі трохпакаёвую ква-
тэру, і ён разам са сваёй
сям'ёй пераехаў у суседні но-
вы дом. Цяпер я не бачыўся
з цёткай Матрунай, як і з яе
Іванам. Узімку яна, відаць,
днямі сядзела дома, бо і зіма
ў той год была занадта лю-
тая, завейная. А як толькі
сышоў снег і на дварэ стала
па-вясноваму цяпла, цётка

ёсца!.. — пацмокала пера-
сохлымі губамі старая. — А
ў мяне от гора: дзверы не
адамкну. Адзін ключ адмы-
кае, а другі — хоць плач...

Я памог старой адамкнуць
кватэру. Ніжні замок са-
праўды не паддаваўся ключу,
пакуль нарэшце ў ягонай
сярэдзіне штосьці рэзка не
шчоўкнула.

— Навошта ж, чалавеча,
гэтыя два замкі?! — часта
дыхаючы, гаварыла цётка
Матруна. — Ці ж каму той

лодшую сястру-даярку, пра
яе мужа — калгаснага меха-
нізатара. І пра сябе расказа-
ла: дваццаць гадоў папраца-
вала даяркай, добрую пенсію
атрымлівае.

Да Чаротавіч мы дабралі-
ся за дзве гадзіны. Гэта была
невялікая вёсачка сярод ад-
вечных бароў. Уздоўж вуз-
кай, абсаджанай вербамі ву-
ліцы працякала такая ж вуз-
кая рачулка, зарослая лісця-
мі гарлачыкаў. Каля старой
пахіленай хаты цётка Матру-

на стала стаяла гладышка
малака, апетытна бялеў у та-
лерцы клінок сыру. Запра-
сіўшы нас да стала, гаспады-
ня сказала:

— Хутка ж вы так... Мо-
жа, пераначуеце?..

— Трэба ехаць, — адка-
заў Фёдар. — Заўтра справа
адна ёсць...

— То мне мо астацца?.. —
няпэўна паціснула плячыма
гаспадыня і паглядзела на
Фёдара.

— Ваш Іван на нас у суд
падасць, што вас не прывез-
лі, — усміхнуўся Фёдар.

— Мы ж так не дамаўляліся.
— Тады паеду, Манеч-
ка, — уздыхнула цётка Матру-
на.

У машыне старая доўга
маўчала, паглядаючы наво-
кал. Потым ціха, быццам у
горле перасеў камяк, ска-
зала:

— Хутка брусніцы паспе-
юць... Ці з'ездзім тады ў Ча-
ротавічы? Тут брусніцы жме-
нямі грабі...

— З'ездзім, цётка Матру-
на, абяззкова з'ездзім, — па-
абяцаў Фёдар. — З начоў-
кай паедзем. Якраз ваши
жытнікі даспеюць.

— Во-во! — радасна пад-
хапіла цётка Матруна. — Мае
жытнікі такія ўжо смачныя,
ні ў кога такіх няма...

Канчаўся лес, машына вы-
язджала на шашу, якая вяла
проста на Мінск.

Міхась
ПАРАХНЕВІЧ

Два апанавяданні

Матруна пачала выходзіць на
свежае паветра. Прыгорбле-
ная, з кійком у руках, яна
прысаджвалася на лаўцы, што
стаяла каля самага тратуара,
і пільна ўглядалася у кожна-
га прахожлага, стараючыся
пазнаць у кім-небудзь зна-
мага. Мяне здаля пазнавала,
яе бяззубы рот крывіўся ва
ўсмешцы і, глядзячы на бук-
кет чаромхі ў маіх руках,
старая сумна гаварыла:

— Бачыш ты! Ужо зацві-
ла... От у Чаротавічах гэтай
чаромхі!..

На пачатку лета, вярнуў-
шыся з прыгараднай прагул-
кі са слоікам суніц, я суст-
рэў цётку Матруну каля яе
пад'езда.

— Бачыш ты! Суніцы ўжо

целявізэр трэба, ці канапа
мая?.. А суніцы твае, чалава-
ча, курам на смех. У Чарота-
вічах я, бывала, за дзень па
два вядры збірала...

— А давайце, цётка,
з'ездзім у ваши Чаротавічы!
Га?

— Давай, чалавеча! — аб-
радавалася старая. — Я там
усе паляны сунічныя пакажу.

Я падгаварыў свайго сябра
Фёдара ехаць у невядомыя
нам Чаротавічы па суніцы.
Раніцой у суботу мы заехалі
па цётку Матруну. Тая была
вельмі абрадавана. Хутчэй
па-святочнаму апранула квя-
цстую спадніцу і жоўтую
кофту, пасвятлела тварам.

Па дарозе цётка Матруна
расказвала нам пра сваю ма-

на загадала спыніцца. Сту-
піўшы на зарослы травой
двор, старая пазірала вакол,
гаварыла:

— Думала, сад памерзне,
ажно не. Колькі яблыкаў, ба-
чыце, будзе! А ўкропу колькі
нарасло!.. Вы, хлопцы, едзь-
це вунь у той сасоннік, — па-
казала нам рукой на бор цёт-
ка Матруна.

На лясных палянах было
мора суніц, і мы з Фёдарам
як бачыш напоўнілі ведры,
пашкадаваўшы, што не ўзялі
лішні посуд. Вярнуўшыся з
лесу, засталі цётку Матруну
за сталом. Побач сядзела
маладжавая жанчына, вельмі
ўжо падобная на гаспадыню,
і мы здагадаліся, што гэта
і ёсць сястра цёткі Матруны.

МАТЫЎ ДАЛЁКАГА ВАЛЬСА

У майго дзядзькі Апанаса,
калі ён вярнуўся з вайны, на
грудзях было не густа ўзна-
гаючыся ў іх, па складах пра-
чытаў: «За освожэнне
Варшавы» і «За взятце Бу-
дапешта». Затое на дзядзька-
вай гімнасцёрцы было ажно
тры жоўтыя нашыўкі. Дзядзь-
ка гаварыў вяскоўцам, што
гэта самыя галоўныя ўзнага-

Там, пад крылом
Зялёнай цішыні,
Высокай
І нікім не разгуканай,
Ёсць вёсачкі матулінай
Агні,
Там я жыву,
Апошні магіканін.

На розныя сцяжыны
Вывеў час,
Маленства росы —
Смутная уцеха.
Гукаю —
Толькі рэха у адказ,
Гукаю — толькі рэха,
Рэха,
Рэха.

Не памірае памяць
Госных вясковых дарог.
Мама бульбоўнік паліць,
Сцелецца дым на парог.

Памяць не памірае,
Роду снуецца ніць.
Мама мая старая,
Нібы з іконы глядзіць.

Высока неба пралілося
На лісця жар, на вуснах жар.

І зразумееш — гэта восень,
Дажджы і халады, на жаль.
І ветравей цябе закружыць
І у былое пазаве.
І з насалодю па лужах
Ты прайдзеш, быццам па траве.

Мне б навучыцца гаварыць
На мове матчынай, як маці.
Усе куточки асвятліць
Вачым! у старэнькай хаце.

Мне б хлеббаром узрасці
І класці роўненька барозны.
Пражыць — не поле перайсці,
А я тапчуся на парозе.

...Засмягла поле без дажджоў,
Без цёплых думных рук ратай.
...Не перайсці. Я — перайшоў,
Ды баразна мая не тая.

У. Ф.
Раніца патушыць літары,
Вуліцы расою ацяжэюць.
Галавой ківаюць мне сябры,
Што крывіць душою не умеюць.

Сам тулюся да высокіх дрэў,
Сябра іх, не нізкі, не высокі.
І гучыць спакойны цёплы спеў,
З кронаў — нараджаюцца аблогі.

Птушкі

Незадаволеныя нечым —
Высокі грай стаіць паўсюль.
І ліпы мне кладуць на плечы
Трывог сваіх нялёгка куль.

Я пачынаюся ад ранку,
Усё з нуля, усё з нуля.
Я пачынаюся ад ганку,
Як ад калыскі немаўля.

І небакрай яшчэ пасвеціць
Някімкім восеньскім святлом.
І ён не згубіцца у свеце,
Зялёны мой, мой мірны дом.

Чаму — не знаю, а дарэчы
Высокі грай стаіць паўсюль.
І ліпы мне кладуць на плечы
Трывог сваіх нялёгка куль.

Дубы

А хутары на знос пайшлі,
Дубы ж, як сведкі, засталіся.
І карані іх у зямлі
Не ўсохліся, а разрасліся.

Вось з гэтым дзед мой размаўляў
І па-мужчынску з ім рукаўся.
Дзед адышоў, а дуб застаўся.
І сны нашчадкаў ён члюляў.

Даю руку, як земляку,
Як родзічу, пазнай ану-ка!
І ён бярэ маю руку
І прызнае ўва мне унука.

— Ты пра былое не пытай,
Яно усім згарчэла, годзе.
Ты помні, дзед твой быў ратай,
Ён меў пашану у народзе.

Ён знаў дарогу у жыцці,
А працай смагу ён патоліў.
Іду па памятнаму полю,
Як поле гэта перайсці?

Я. ЯНІШЧЫЦ

Не будзе хата сувенірам,
За шклом паўзабыцця не стане,
З гарэннем маладым і шчырым
У вёску едуць гараджане.

Сам старшыня іх сустракае,
Абносіць хлебам і да хлеба.
Якая прыгажосць святая,
Якое бэзавае неба!

Каровы — і кароў падоцяць,
Вячоркі — зладзяць і вячоркі.
І буду слушаць я падоўгу
Плынь сельска-гарадской гаворкі.

І ў хаце той, што ладзіў тата,
Званочкам першынец аднойчы.
І ён да іх на свята
І долу апускаю вочы.

Жыву ў шматпавярховай вёсцы.
Тут спрытна носяць жыхары
І дыпламаты і авоські,
А косы дзе, дзе тапары?

Яны у той другой, дзе мама
Самоту праціць за парог,
Цераз які і я таксама
Гераступіў, назад — не змог...

Пах печанай бульбы улетку,
А бульба ж яшчэ цвіце.
Мо сталася за мной нейпрыкметку
Ідзе на нябачнай вярсце?

Пах печанай бульбы, ну вось ён,
Адкуль далацеў і чаму?
І я акупаюся ў восень,
Каб з восені — у зіму.

Пабыць у лістападзе...

Пабыць у лістападзе,
Там цёпла ад бяроз,
Там човен дзяцел ладзіць
На жураўліны плёс,

Лісточкаў зырккіх тайна,
Іх прага вышыні.
Там лесуны адчайна
Не хочуць цішыні.

Плынеш на далаглядзе
У гроначках святла.
Я быў у лістападзе,
У тым, дзе ты была.

Леглі барозны на лбе,
Сумныя, браце, спевы.
Сам прасвячу сябе,
Нібы маланка дрэвы.

Змогі яшчэ стае,
Не пасябрау з імглою.
Упасці мне не дае
Роднасць мая з зямлёю.

роды, не кожны іх мог зарабіць...

Яшчэ гримела вайна пад Берлінам, яшчэ ў нашай вёсцы многія жылі ў зямлянках. Дзядзька Апанас працаваў старшынёй нашага невялікага калгаса на сорак хат і дзесяць зямлянак.

Дзядзька ў душы вельмі перажываў гора салдаткі Алесі — у яе было чацвёрта дзетка, і жыла яна ў наспех зробленай зямлянцы, а муж яе, былы каваль Антон, не дзе ўжо быў у Германіі.

У той час у калгасе быў адзіны трафейны конь. Ён цяжка дыхаў, але калі на яго памахаць пугай, то бег нічогуткі. Вось на ім аднойчы вясновым цёплым ранкам мы з дзядзькам і паехалі ў раённы цэнтр: дзядзька хацеў хутчэй «выбіць» лес, каб паставіць хату цётцы Алесі.

Да раённага гарадка мы дабіраліся гадзін, можа, пяць. Па дарозе дзядзька мне раскаваў, як яны штурмавалі Варшаву, як потым уварваліся ў Будапешт. Для мяне гэта былі незнаёмыя, чужыя гарады, я іх ніяк не мог жыва ўявіць у памяці, таму іх пажарышчы, руіны ўспрымаў не так востра, як дзядзькавы кантузі і раненні. Асабліва балюча запала ў сэрца апошняе дзядзькава раненне на задымленай, прамёрзлай плошчы Будапешта, калі яго ад выбуху снарада засыпала з галавой. Гэта была ягоная трэцяя жоўтая нашчупка, пасля чаго дзядзьку камісавалі, і ён вярнуўся ў родную вёску, стаў старшынёй калгаса.

— Алесі, пляменнік, трэба хата, — нейкім не свам, цяжкім голасам гаварыў дзядзька і раз-пораз лез у кішэню па капшук з махоркай.

Спыніўшыся каля доўгага драўлянага дома, дзядзька прывязаў каня за шыкеціну, і мы зайшлі ў гулкі калідор. Агледзеўшыся, дзядзька расчыніў чырвоныя дзверы, падаўшы мне знак вачыма — стаяць. Я чуў, як ціха прывітаўся дзядзька, як потым з

ім загаманілі незнаёмыя галасы. Потым стала ціха, а неўзабаве заракатаў грозны і ўнушальны дзядзькаў голас: — Я не за сябе... Я за свайго сябра-франтавіка, за ягоную сям'ю. Лес я сам вытралю, сам хату пабудую, мне толькі паперу падпішыце...

Стаяла зноў цішыня. Потым ціхі, ледзь улоўны жаночы голас:

— Хоць у нас цэлыя тысячы такіх заяў, але ж вам, таварыш Мужэйка, уступім. За вашы нашчупкі ўступім...

Седзячы на фурманцы і вымаючы раз-пораз паперку з кішэні гімнасцёркі, дзядзька задаволеная гаварыў:

— Цяпер мы нашай Алесі вунь якую хароміну пабудуем! Гэта ж нягожа так далей з жаўтаротымі.

Гулка стукалі колы фурманкі па бруку. Я моцна сціскаў зубы, баючыся, каб не адсекчы кончык языка. Ціхая местачковая вуліца была агароджана высокім дашчаным плотам, і на яго цяжка налягала голле бела-сіняга бэзу. Ад ягонага паху моцна кружылася галава і, можа, таму, што даўно хацелася перахацелася есці, бо ад самай раніцы нічога не было ў роце. Мусіць, такое адчуваў і дзядзька Апанас, бо зараз болей не лез у кішэню па капшук.

Я ўглядаўся ў высокія варты двароў, за якімі стаяла маўкліва-таямнічая і нейкая па-свойму страшная жыццёвая ўтаймаванасць, і мне не хацелася прасіць дзядзьку спыніцца, паціць вады ці папрасіць хоць трошкі чаго-небудзь пакаваць...

Раптам з варот аднаго двара, быццам нечаканы гром, вылецела мелодыя. Яна была настолькі чароўная, што нават наш конь зававолюў крок і павярнуў галаву да расчыненых насцеж варот. Я ўбачыў: каля плота на стале стаяў грамафон, і з ягонай шырокай трубы вылятала песня, якую я ніколі да скуль не чуў:

После тревог спит городок,
И услышал мелодию вальса
И сюда заглянул на часок...

Пад песню танцавалі дзяўчаты ў вайскавай форме. Дзядзька Апанас прышнурэў каня, упіўся вачыма ў вайсковак. Нас заўважылі. Адна пара, пакінуўшы танцаваць, кінулася да нас. Дзяўчаты былі незвычайна вясёлыя, радасныя.

— Запрашаем да нас на танцы, таварыш франтавік! — вышэйшая дзяўчына ўзяла дзядзьку за руку і сцягнула яго з фурманкі.

— Дзякуй... Але мы спяшаемся... — разгублена пачаў дзядзька. — Сама будавацца трэба, сама сець...

— Эх ты, працаўнік! — дзяўчына раптам абняла дзядзьку і прышала пухлянай шчакой да ягоных грудзей. — Ды сёння ж нашы Берлін узялі!

— Як?! Што ты сказала? — Берлін нашы ўзялі! Слова радзисткі...

І тут з дзядзькам здарылася нечаканае. Скінуўшы з галавы шапку, ён кінуўся танцаваць барыню. Я ніколі не бачыў, каб дзядзька так захавата танцаваў: падшывы ягоных кірзавых ботаў быццам не датыкаліся зямлі, а ўвесь час мільгалі ў паветры, далоні непрыкметна раз-пораз пляскалі па іх. Вакол дзядзькі шчыльным колам стаялі дзяўчаты і дружна пляскалі ў далоні.

Потым дзядзька павольна кружыўся з высокай дзяўчынай — той, што сцягнула яго з фурманкі. Дзяўчына, адкінуўшы галаву, падпывала пад пласцінку:

После тревог спит городок...

Шмат гадоў мінула з той далёкай вясны. Даўно ўжо няма майго дзядзькі Апанаса. І я, хлапчук той часіны, даўно пасівеў. Але і зараз, калі раптам пачую матыў той песні, міжволі перад вачыма паўстае шырокі двор, дзядзька і тая высокая дзяўчына ў вайскавай форме, што танцавала разам з ім пад патэфонную пласцінку. І да скону не забуду тую мелодыю з далёкага, пераможнага мая...

БУДЗЕ ЖЫЦЬ ВЕЧНА

Аркадзь Куляшоў

Здавалася б, пасля цудоўных, па-сапраўднаму глыбокіх і праніклівых артыкулаў і кніг Варлена Бечына і Рыгора Бярозкіна наўрад ці можна сказаць нешта новае пра творчасць народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова так, каб гэта дазволіла прыадкрыць раней не заўважаныя грані яго шматграннага таленту. Але чытаеш артыкул сябра і папленніка майстра Пімена Панчанкі, якім альбом «Аркадзь Куляшоў» адкрываецца, і з задавальненнем адчуваеш, што аўтар далёкі ад таго, каб паказаць нам А. Куляшова хрэстаматыянага. Што ні радок — дык сваё, уласнае разуменне значнасці здзейсненага гэтым волятам нацыянальнай літаратуры, класікам не толькі беларускай, але і ўсёй шматнацыянальнай савецкай паэзіі.

Майстра піша пра Майстра, Гэта ўжо заўважаецца па тым, наколькі вызначальныя і трапныя характарыстыкі і ацэнкі, які мае П. Панчанка, здавалася б, фрагментарна, а разам з тым аб'ёмна адчуць і паказаць, што было галоўным і вызначальным у творчасці А. Куляшова, надавала ёй жыццёвасць і непаўторнасць, рухаючы яе наперад, выводзячы на абсяг агульначалавечых клопатаў і праблем.

тэма, народная мудрасць — крыніца яго паэзіі, а ленінскае вучэнне — яго крылы.

Пімен Панчанка прасочвае жыццёвы і творчы шлях паэта з таго самага дня, калі таленавіты юнак з вёскі Саматэвічы пачаў рабіць у літаратуры першыя крокі, якія адразу былі ўпэўненымі і абнадзейваючымі. Безумоўна, сам прынцып пабудовы альбома вымагае і пэўнай эскізнасці, але галоўнае ў праёмнае сказаць удаецца. Важна і тое, што аўтар вызначае асноўныя тэмы, якія прысутнічалі ў паэзіі А. Куляшова, падрабязней спыняецца на такіх этапных творах, як паэма «Сцяг брыгады», што стала «вялікім дасягненнем усёй савецкай паэзіі ваннага часу», творах, якія ўвайшлі ў «Новую кнігу», асабліва адзначае гуманізм і інтэрнацыяналізм у творчасці майстра.

З поўным на тое правам П. Панчанка ў заключэнні падкрэслівае: «Паэзія Аркадзя Куляшова з гадамі не старэе, а набывае новую сілу і прывабнасць... Сурова, але чалавечна, крышталёна праўдзівая, напоеная ўсімі араматамі беларускай зямлі, паэзія Аркадзя Куляшова будзе жыць вечно. Яго імя — у тым вялікім сузор'і дзе гараць і свеціць зоркі Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча».

Працяг гаворкі — шматлікія здымкі, што адлюстроўваюць розныя моманты з жыцця і творчасці паэта. Як вядома, фотаальбом «Аркадзь Куляшоў» працягвае серыю выданняў, якія выпускае «Беларусь». Раней выйшлі альбомы пра Івана Мележа, Максіма Танка, Пётруся Броўку. У некаторых з іх не заўсёды ўдавалася знайсці ўдалую форму скампанавання і падачы патрэбнага матэрыялу. Думаецца, альбом «Аркадзь Куляшоў» (складальнік В. Куляшоў) — усё ж больш адпавядае свайму, так сказаць, праўдывому прызначэнню, — пэўным чынам прапагандаваць творчасць таго, пра каго раскаваецца.

Добра, што змешчаны не толькі чорна-белыя, а і наляровыя здымкі (фота В. Харчанкі, Ул. Крука, а таксама з сямейнага альбома А. Куляшова), якія адлюстроўваюць малюніцасць кравідаў на радзіме паэта, дапаўняюць вытрымкі з яго твораў, які бы зронава перадаюць тое, аб чым пісаў А. Куляшоў. Астатнія здымкі падабраны такім чынам, што даюць магчымасць адчуць, наколькі шматграннымі былі жыццё і творчасць паэта, раскаваюць пра яго сустрэчы з вядомымі літаратарамі, удзел у розных творчых мерапрыемствах, нарадах, з'ездах.

В. ЗУШЧЫК.

БЫВАЕ, мы гаворым пра пэўную манеру паводзіў, пра схільнасці ці звычкі таго альбо іншага чалавека. І падкрэсліваем: гэта ён, маўляў, успрыняў з малаком маці... «З малаком маці», — нават тады, калі зразумела, што васьм гэта звычка ўзнікла ў яго ў маленстве ці пазней.

Помню, мяне здзівіла, як пачаў першую лекцыю прафесар ветэрынарыі Прозараў у нашым Віцебскім мастацка-практычным інстытуце. Ён прамовіў крыху напышліва:

— Калі вы збіраецеся стаць мастакамі, вам неабходна ўвабраць з малаком маці адну безумоўную ісціну. Якую? Выток усіх вытокаў у нашым уяўленні пра мэтазгоднасць і гармонію жывой істоты — гэта анатомія. Ад яе законаў залежыць унутраная структура любой жывёлы і любой расліны на зямлі. Шкілет і мышачная сістэма, мускулатура і крывяносныя шляхі — не хаатычнае, а разумнае злучэнне частак жывога арганізму. Гэта і дае нам мажлівасць рухацца, прыстасоўвацца да існавання ў пэўным асяроддзі. Кіруючыя сілы — мозг чалавека. Інстынкт. Умоўныя рэфлексы... Але і сама па сабе анатомія — уладарная. Рукацца мы можам толькі таму, што наша анатамічная будова забяспечвае і крок наперад, і паворот галавы на старонні сігнал, і поціск рукі, і сначок... Усё!

Прызнацца, тады, на пачатку 20-ых, мы, будучыя мастакі, успрынялі прафесара Прозарава як улюбёнага ў свой прадмет фанатыка. Такія звычайна перабольшваюць. Аднак, заняўшыся практычнай работай па ўвасабленні сваіх першых вучнёўскіх задум, мы адчулі ўсю слушнасць максімалізму прозараўскай думкі. Ці маю я права сказаць, што ўспрыняў тую думку «з малаком маці»? Ва ўсякім разе, з юначых гадоў кіруюся ёю. Вельмі ўжо ўразіла мяне, як пераканана даводзіў нам значэнне анатоміі прафесар Прозараў. Быццам і сёння чую яго:

— Мы — людзі. І мы тым і моцныя, што ведаем законы анатоміі. Мы ўмеем раскрываць і пазнаваць яе сакрэты і асаблівасці. Чаму мы навучыліся лятаць? Самалётбудавнікі адмовіліся ад казаных кілім-самалёта і перанялі для канстрування аэраплана будову птушынага цела і апярэння. Аэраплан — гэта механічны вучань арла! Субмарына — не копія якога-небудзь акіянскага кіта, ды без ведаў анатоміі кіта наўрад ці была б створана падводная лодка... Што? Я перабольшваю? Пакрываць з маёй, мой юны друг, і вы паўторыце тое, што я вам сёння кажу...

Я смела паўтараю сказанае нам калісьці прафесарам Прозаравым. І паўтараю не ад жадання павучаць каго-небудзь. Проста — бачу многія агрэхі мастацкай творчасці як вынік пагарды анатоміяй. А без пажывавасці да Яе Вялікасці Анатоміі развіць да дасканаласці і прыродны талент, відаць, немагчыма.

КАЖУЦЬ, у жывой рэчаіснасці шмат пластычна выпадковага, а ў мастацтве, маўляў, нічога выпадковага не павінна быць, бо мастацтва раскрывае сутнасць. Сутнасць чалавечай натуры, пейзажнага настрою, жанравай сцэны, гістарычнага сюжэта... Так! Адлюстроўвае сутнасць. Не хаос, а пэўная логіка (нават і ў самых супярэчлівых з'явах!) прываблівае мастака, калі ён увасабляе свае ўражання, свой роздум у вобразы.

Ды меркаванне наконт «выпадковага» ў пластычным уяўленні пачуццяў хачу аспрэчыць.

Чаму? Зазначу адну асаблівасць творчасці, якая датычыць не толькі мастака-партрэтаста, а і пісьменніка, і акцёра, і рэжысёра. Нават маючы тэарэтычныя веды, немалы вопыт, многія з нас у сваіх уяўленнях пра чалавека падсвядома, ды стала залежыць ад уласных уяўленняў пра самога сябе. Ведаючы, што любы чалавек індыўдуальны і непаўторны ў сваім псіхафізічным абліччы, мы ўсё ж мяркуем пра іншых — па сабе: як у нас расшыраюцца вочы, калі мы чымсьці здзіўленыя; як ва ўсмешцы вы-

яўляецца наша іронія да прадмета гутаркі; як звуваюць навікі ад пагарды... І артыст, і мастак як бы загадзя ведаюць, як зараз засмеецца або здзівіцца партнёр па сцэне ці чалавек, які пазіруе. Апрыоры нам усё вядома з уласных паводзіў у розных абставінах. І гэта «сваё» нярэдка служыць нам гарантыяй ведаў «усіх астатніх».

Ці так гэта? Што можна лічыць гарантыяй правільнага пошуку?

У маладосці мы, бывае, наракаем на недахоп майстэрства, на «непакорлівую» натуру, на іншыя прычыны, але няўдача ёсць няўдача. Ад яе застаецца горыч... Адночы я зразумеў прычыну многіх памылак, зразумеў, дзе трэба шукаць тую

Арлоў, то сам, прасты і грэшны, баец Вася Цёркін, ва ўвасабленні артыста!

Так, артыст Арлоў як бы надаваў сваім вобразам скульптурную аб'ёмнасць, напоўненую псіхалагічнай праўдай. Дарэчы, супрацоўнікі Усесаюзнага радыё мелі магчымасць бачыць, як ён, чытаючы перад мікрафонам раздзелы шалахаўскага «Ціхага Дона», ляпіў характары — голасам, мімікай, жэстам. Яны не стрымалі эмоцый, калі Арлоў «паказваў» усё перад тым жа мікрафонам смерць Ільінічы (гэта VIII частка чацвёртай кнігі рамана). Слухачы ж радыёперадачы, кранутыя толькі голасам артыста, «бачылі ўяўленнем» рэальную журботную карціну...

Калі Дзмітрый Мікалаевіч

га рэалізму. Знешнія рысы і агульнае аблічча перададзены з пэўным веданнем анатоміі канкрэтнай асобы.

Думаю, драматычны акцёр, узяўшы за правобраз свайго сцэнічнага героя такога «Брута», зможа ажывіць мышцы твару, адлюстраваны партрэтастам у суладдзі са сваімі ўласнымі — і персанаж набудзе жывую дынаміку. Узбагачаны так званай псіхалагічнай пластыкай, гэты «Брут» і загорыць у духу свайго часу...

Ад здавалася б, звычайнай вернасці анатамічнай праўдзе — да жывога аблічча... Думаю, такі шлях любога партрэтаста, любога акцёра і мастака. Дый для пісьменніка гонар, калі пад яго пером ажываюць пластычна дакладна выяўле-

і. Мележ і сам адназваў: — Ні ў якім разе: Тая думка пра псіхалагічна пластычнага руху, што вас, Заір Ісмаілавіч, трывожыць, калі лепіце фігуру, і мяне над аркушам паперы не панідае. Праўда, у скульптуры гэта псіхалагія пластыкі можа вызначыць гучанне партрэта, а ў нашага брата-празаіка выяўляецца хіба што ў дарэчнай рэмарцы. Ды ўсё роўна — ведаць трэба! Спадзявацца на нейкае азорэнне — дарэмна... Вось і даводзіцца то карпець над нартамі, то смажыцца ў танку...

Вядома! Калі пісьменніку для лепкі вобраза словамі і з слоў спатрэбілася такое дасканалое веданне, умоўна кажучы, «паводзіў мышцаў», г. зн. той жа анатоміі, то скульптара без такіх ведаў і ўявіць немагчыма. Я маю на ўвазе сапраўднага скульптара — мастака па прызначэнні, а не рамесніка, які вырабляе розныя падзелкі.

Заір АЗГУР, народны мастак СССР, Герой Сацыялістычнай Працы

ЯЕ ВЯЛІКАСЦЬ-АНАТОМІЯ

запаветную «гарантыю». Я разгаварыўся з маім сябрам, вядомым рускім артыстам Дзмітрыем Арловым. Аб сустрачках з гэтым чудаўным і бязлітна строгім майстрам сцэны я пісаў падрабязна ў сваёй першай кнізе «Тое, што помніцца...» А зараз раскажу выпадак, які навіў мяне на многія думкі і нават прымусіў панаваму адчуць даўно знаёмыя мне ісціны, аднавіўшы ў памяці і лекцыі прафесара Прозарава.

Адораны хітраватым народным гумарам і кемлівацю, знаўца так званых «простага чалавека», Дзмітрый Арлоў адмаўляў усялякае манернічанне ў мастацтве. Яго абурала напышліваць; бянтэжыла і гэтакія прасцякацкія, якая звычайна зводзіць мастацтва да яркай пераймальнасці без яснай мастакоўскай думкі, без генеральнай задумкі. Падружжыліся мы ў ваенны час. Я заўважыў, як абвострана патрабавальны быў ён да сябе. Зрэшты, такая павышаная патрабавальнасць увогуле вызначала творчых работнікаў у той час. Было гэта ў маёй маскоўскай скульптурнай майстэрні. Дзмітрый Мікалаевіч рыхтаваўся чытаць «Васілія Цёркіна». І раптам, ускінуўшы на мяне хітраваты позірк, сказаў:

— Ведаеш, Заір, што мне трэба ведаць лепш за ўсё?

— Такст, — адказаў я, не раздумваючы.

Арлоў рассяяўся: — О, калі б ад гэтага ўсё залежала, кожны з нашай акцёрскай браці быў бы віртуозам. Не, Заір, не такст... А-на-то-мію, браток! Цёркіна я буду паказваць перад мікрафонам, слухач будзе успрымаць толькі слова, такст, а я павінен прымусіць яго і «бачыць» майго героя. Гэта мажліва, калі толькі мышцы майго твару будуць паводзіць сябе адпаведна пачуццям, якія вост у гэты момант валодаюць маім героем. Аднаго толькі галасавога пераўвасаблення тут недастаткова. Як чытальнік я абавязаны ведаць палітру майго галасавога апарата, дынаміку маіх мімічных магчымасцей, маю жэстыкуляцыю... Ды я — ужо не зусім і я, калі Твардоўскі дае слова Васілію Цёркіну... Глянь-ка на мяне. Усміхаюся? Так. Вусны прыадкрыты. Ніжняя павена падцягнута крыху. Куткі рота прыўзняты... Так усміхаецца артыст Дзмітрый Арлоў... А як — Васілій Цёркін? Амаль гэтаксама, але ўжо вочы... Глянь-ка... Брыво гэтан выгнулася, вона вунь як прыжмурылася, а над кутком верхняй губы — лагчынка... Ну, вядома, гэта не толькі ён, мой герой, усміхаецца; гэта «ён» і «я» разам так сміеся. Ды ўжо ж і не «Арлоў» гэта...

Я слухаў у яго выкананні ўзрушальнай праўды вершы Твардоўскага пра салдата Вялікай Айчыннай, і перада мною ўзнікаў то гэты надзіва чулы гучання рускай гаворкі артыст

пайшоў з маёй майстэрні, мяне ўжо трывожылі востыя думкі. А і сапраўды, калі адкінуць антураж, красамоўства, дык усе развагі пра майстэрства мастака, які ўвасабляе вобраз чалавека, зводзяцца да двух слоў. Анатомія. Прапорцыя. З юных гадоў гэта засвоена мною: анатомія і прапорцыя. І ў хвіліны засмучэння, калі ў мяне штосьці атрымлівалася не так, як трэба, як было задумана, думка вярталася да гэтага: анатомія і прапорцыя. Потым я меркаваў, што адчуванне іх арганічна жыве ўва мне, што я ўжо і не магу працаваць, ігнаруючы іх. Але вост артыст, мастак сумежнага віду мастацтва, напамінуў мне пра гэта з нейкай узрушальнай свежасцю назіранняў. Навука пра структуру жывога арганізму... Анатомія...

КАБ АКЦЁР мог свабодна распараджацца мышачнай сістэмай, яму трэба ведаць анатомію ўласнага цела. Каб пераўвасабіцца ў вобраз, накіраваны тэкстам п'есы, акцёру трэба ўявіць сабе яшчэ і анатомію цела караля Ліра або Аркашкі Шчасліўцава, жартуніка-перасмешніка Несцеркі або мудрага Ээпа... Але ж гэты персанаж п'ес існуюць толькі ў нашым уяўленні, пакуль не набываюць зрокавае аблічча на сцэне! Як жа «ўявіць» іх анатомію? Творчае ўяўленне і тут — першы дарадца мастака: яно падказвае, каго з пабачаных табою людзей ты можаш як бы «падставіць» замест Гамлета або Ягора Бульчова, і вост анатомію гэтага — «падставінога» — чалавека трэба ведаць. Асаблівасці; Адрозненні. Нават адхіленні ад нормы. Вынікі хвароб або раненняў. Усё — ведаць!

Такое патрабаванне і ў выяўленчым мастацтве.

Спашлюся на далёкі ад нас прыклад. Значэнне «класікі» набыў скульптурны партрэт рымляніна ў бронзе, які ўмоўна называюць «Брут». Удумлівы твар дзяржаўнага чалавека і воіна. Вусны сцятты; імклівы абрыс носа; бровы, што навісаюць над вачамі; ваявыя складкі ля рота... І нейкае не адразу зразумелае парушэнне прывычнай прыгажосці мужа-га твару. У чым яно? Асіметрычнасць надае «Бруту» выяўленне насыражанай помсласці. І — толькі. Больш ніякіх душэўных рухаў мы ў твары рымляніна не ўгадваем. Відаць, гэта раннерымская партрэтная скульптура (II стагоддзе да нашай эры) і сапраўды адзін з папярэднікаў «дакументальна-

ных героі. Успомнім хоць бы тое сапраўды творчае задавальненне, якое перажываў Аляксей Талстой, калі створаны ім Пётр Першы «двигался», «рубил», «вскакивал на коня», «предавался неге», «ораторствовал в сенате» — і ўсё гэта адбівалася ў мастацкім слове раманіста. Як высока цінуў гэты пісьменнік мастацкі «паказ» і як раздражнялі яго ўсялякія «апісанні». Каб спасцігнуць нораў і аблічча Пятра, А. Талстой, расказваюць, прымерваў боты царя, начаваў у яго апартаменты на царскім ложы, браў у рукі напоўнены віном царскі кубак... Не, гэта было не «ажыванне» рэквізіту, а як бы прымерка самога сябе да анатамічнай сутнасці чалавека, выбранага героем твора.

Здаецца, я прыпадабняю працу пісьменніка на нейкай стадыі да працы акцёра, які «пераўвасабляецца» ў героя. Што ж, і без гэтага, відаць, літаратару не абцясіся. Чаму я кажу гэтак упэўнена? У мяне былі шчырыя размовы з нашым чудаўным празаікам Іванам Мележам, і ён прызнаваўся, што кіраваўся прыкладам менавіта А. Талстога. Адважыўшыся паказаць самага маладога палкавода Вялікай Айчыннай вайны І. Чарняхоўскага, прысвяціўшы старонкі танкістам у рамана «Мінскі напрамак», І. Мележ атрымаў дазвол камандавання акругі пастажыравацца ў вайсковых часцях. З захваленнем гаварыў ён мне, напрыклад, як зведаў працу танкістаў (менавіта — зведаў! — менавіта — працу!).

— Ведаецца, чаму танкіст, выбіраючыся праз люк на вольнае паветра, усміхаецца? Целам адчувае сваю уладарную сілу. Ён — уладар такой машыны, такой машыны... У яго вост тут і вост тут яшчэ напружаныя мышцы, але ўсё цела прадувае ўжо адключэнне ад машыны, вяртанне да ўласна чалавечага існавання... Ва ўсякім выпадку, у мяне, — гаварыў Іван Паўлавіч, — было такое адчуванне, калі я вылазіў з танка. І мышцы, ведаецца, весялілі мяне... Так, не меней, чым усведамленне... Мускулы ігралі...

Слухаючы І. Мележа, я зноў думаў пра тое, як разуменне анатамічных асаблівасцей чалавечай істоты памагае мастацкай творчасці. І радаваўся за маладога тады пісьменніка, які спасцігаў гэта ўласнымі мускуламі, а не па чутках.

Камандзір узвода схіляецца над нартай, — працягваў І. Мележ. — Перад ім — уастан будучага бою, бою для яго роты, батальёна, палка... І над нартай жа схіляецца камандуючы фронтам. Перад ім — іншыя маштабы... Іншая адказнасць... Ці ж гэта перадаці адным і тым жа рухам цела твайго персанажа? — пытаўся

МНЕ ЗДАЕЦЦА, зусім не выпадкова Харменс ван Рэйн Рэмбрант у 1632 г. стварыў важны для мастацтва прэцэдэнт: ён напісаў групувы партрэт цяпер вядомы ўсяму свету, — «Анатомія доктара Тульпа», або «Урок анатоміі». Так, я ведаю, што гэта была заказная карціна. І сюжэт яе разгортаецца вакол доктара Тульпа, які нібы «раскрыў» цела нябожчыка, каб прадэманстраваць калегам-медыкам структуру мышцаў, механіку мышцаў, «музыку мышцаў», пазіцыю мышцаў... Я менавіта так успрымаю тое, што ёсць на палатне. Не карціна — маніфест вялікага майстра! Ён лічыў за лепшае паказваць, а не дэклагаваць. Вось і гэта — адзін з галоўных яго ўрокаў нам, мастакам.

Калі я разглядаю аўтапартреты Рэмбранта розных год, мяне зачароўвае споведзь твару, быццам мышцы твару — гэта няма красамоўства спавядальнай шчырасці, якую «пачуе» назіральны — дзякуючы размяшчэнню і напружанню мускулаў, «музыцы мышцаў».

Што маю на ўвазе? Ды тое, што даводзіў мне артыст Дзмітрый Арлоў. У выніку напружання лобных мускулаў бровы прыўзняюцца, а папярочна-носовая мышца сціскае трохвугольную храсткі носа, звуваючы яго поласць... На партрэце — твар прыемна здзіўлены! Але вост бровы рэзка сымліся ля пераносся, кругавая мышца вока напружылася, ноздры расшырыліся... Глухая нянавісць затаілася ў чалавеку!

У чым сутнасць працэсу, мастацкай тэхнікі маёй скульптурнай творчасці? Гэта альбо запавяненне неабходнай формы матэрыялам, альбо — выманне з масы лішку. («Бяру глыбу і адсякаю ўсё лішняе» — дасюль жыве дэвіз аднаго з вялікіх скульптараў). Толькі важна, каб і тое, і другое рабілася ў адпаведнасці з анатамічнай будовай натуры. Класічны рэалізм, які даў чалавецтву непераўздызеныя ўзоры мастацкіх твораў, вучыць гэтаму.

Я сябраваў з выдатным беларускім трагікам Уладзімірам Крыловічам. Чалавек ён быў шчодрой душы, талент, якому ўсё давалася надзвычай лёгка. «У поце» я яго не бачыў ні на рэпетыцыях, ні тым больш на спектаклях. Адночы назіраў яго «ўваходзіны» ў вобраз Кастюся Каліноўскага. Напачатку перад люстэркам сядзеў мой знаёмы — Валодзя. Перабіраў нейкія фарбы грыму, жму-

рыўся, прыглядаўся да сябе ў анфас і ў профіль, рабіў наклікі, папраўляў чуб... Паступова перада мной узнікаў іншы чалавек, да якога я ўжо не меў права і не асмеліўся б звярнуцца: маўляў, Валодзя...

— Як гэта ў цябе атрымліваецца? — спытаў я.

Да мяне звярнуўся праз люстэрка, асветленае лямпачкамі па баках, строгі твар, утаропіўся нейкі свідруючы погляд вялізных вачэй.

— Што — «атрымліваецца?» — перапытаў ён. — А ты пра яго... — Анцёр сказаў пра свой жа сцэнічны персанаж менавіта так: «ён», «пра яго». Прысутнасць новага вобраза была відэавочнай і для самога Крыловіча, які ўвачавіды пераўвасабляўся ў Кастуся Каліноўскага. — Мы тут неяк пачалі спрэчку наконце пераўвасаблення. Прыклады розныя прыводзілі. Ну, Качалаў, Пяўцоў, Леанідаў... І ўсё спасылаліся, адкуль, маўляў, чэрпалі яны весткі пра Анатэму, Міцю Карамазова... Гэта ж цуд пераўвасаблення, так? А Генрых Грыгоніс, мой сябрук, раскрыў адну кніжэную і зачытаў уголас. Пра аднаго з правадыроў Вялікай французскай рэвалюцыі — пра Дантона. Як у таго губа дрыжэла і прыўнімалася вось гэтым чынам, калі ён быў у гневе...

Генрых Грыгоніс — таксама выдатны беларускі артыст, калега Крыловіча. Быў ён у маладосці мараком дальняга плавання і здзіўляў сяброў па Першым БДТ (цяпер Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы) сваёй начытанасцю і эрудыцыяй. Да таго ж наш тэатр ставіў у 1923 годзе драму «Ваўкі» Р. Ралана і літаратурай пра якабінцаў цікавіліся. Калі я выслухаў Валодзю Крыловіча, шtosьці запала мне ў памяць. Але галоўнае — я падумаў, што мой сябрук і праўда ўбірае ў сябе ўражанні і вывучае рамяство актёра сур'ёзна. Бо запамінуў жа — губа Дантона ў гневе!.. Мінулі гады. Чытаю неяк працу Ж. Жарэса пра «Вялікую французскую рэвалюцыю» і адна старонка быццам токам мяне пранізвае: Дантон... Зрэшты, выпішу гэтую мясціну з кнігі.

«Когда при помощи коварных сопоставлений он (Ласурс.—З. А.) пытался превратить грозного монумента в тайного сторонника Дюмурье, когда он делал натянутые заключения, чтобы сфабриковать некий призрак улик, когда он связывал все части этого жалкого сооружения, не скрывая своего рода самолюбования и тайного удовлетворения, Дантон оставался неподвижным на своей скамье, лишь его верхняя губа приподнималась с присутствием ему выражением презрения, внушавшим некий страх; его взгляд выражал в одно и то же время гнев и презрение, его поза контрастировала с движениями его лица, и это причудливое смешение спокойствия и волнения говорило о том, что он не прерывает своего противника только потому, что ему будет легко ответить ему и что он уверен в том, что раздавит его...»

Аказваецца, мае тэатральныя сябры зусім не былі пестунамі лёсу і нішто не давалася ім без цяжкасцей. Значыць, яны павойму настойліва спасцігалі мастацтва актёра, паглыбляючыся ў сумезныя віды мастацтва, вышукваючы і на старонках гісторыі патрэбнае ім для сцэнічнай творчасці. Значыць, і тое, што я для сябе назваў «губой Дантона» як нейкі форс Крыловіча, было для маіх сяброў-купалаўцаў прадметам абмеркавання, вытлумачэння.

Што ж усё-такі прывабіла іх у той «губе Дантона»? Адказ адзін: анатомія.

Псіхалогію пластычнага выяўлення гневу і пагарды, якімі бубавала сэрца Дантона, — вось што спасцігалі Г. Грыгоніс і У. Крыловіч праз красамоўныя дэталі жыццёпісання героя рэвалюцыі.

(Заканчэнне ў наступным нумары).

Не, оперны тэатр без «Севільскага цырульніка» немагчымы. Думка пра тое, што магутная чатырохяголавая «постаць» оперы грунтуецца на сімфанізавааных трагедыях і драмах, — думка кніжная, абстрагаваная. Опера жыве ў суладдзі з публікай! А публіка вольна больш чым паўтара стагоддзя радуецца гарэзнасці Разіны і Фігара, сміецца з выхадак цыбатага Базіліо і недарэчнага становішча «старой малпы» Бартала.

Публіцы патрэбен эліксір вясёласці. А «Севільскі цыруль-

му тэатру варта мець у рэпертуары гэтую оперу.

З гэтым творам звязана стаўленне беларускага опернага тэатра. Пастаноўка «Севільскага цырульніка» пад агульным музычным кіраўніцтвам А. Баначыча была выпрабаваннем оперных спевакоў і ў вакальным класе Беларускага музычнага тэхнікума (1927 г.), і ў Дзяржаўнай студыі оперы і ба-

няюць наша ўяўленне пра расініеўскае класічнае мастацтва бубанады.

І ўсё ж у новай пастаноўцы захаваны традыцыйныя купоры: істотна скарачана арыя Бартала «З доктарам, як я», арыя Альмавівы «Што мне цяпер яшчэ ўтойваць», скарачаны рэчытатывы. Не можа не засмучаць сіла інерцыі ў сцэнічнай апрацоўцы шэдэўра Д. Расіні,

Салістка М. Мурадзян (Разіна) — яркая зорка новага спека-такля. Яе прыгожае, глыбокае і характэрнае мецца-сапрана зіхаецца багаццем адмысловай каларатурнай тэхнікі ў вакаліне і ў ансамблях (напрыклад, «Шчасце ўсё маё змяное», «Ах, я рада!»). Страснасць, змрач-наватае полымя патэтычных бравур М. Мурадзян падкрэслі-ваюць іспанскія рысы вобраза тэмперamentнай прыгажуні.

Плэнна развіваецца як спя-вачка і як актрыса Л. Колас. Створаны ёю вобраз какетлівай Разіны мае рысы пэўнага сцэ-нічнага абагульнення. Чысціню інтанацыі і лёгкасць гучання яе голасу спявачка з часам, без-умоўна, дапоўніць тэхнічнай дакладнасцю выканання кала-ратур, якія нібы «струменяць».

Уражлівая пэўная лёгкасць і свабода А. Саўчанкі ў партыі Фігара. Сталае вакальнае і ак-цэскае мастацтва гэтага май-стра лёгка адольвае немалыя выканаўчыя цяжасці папуляр-най музыкі.

Пакуль не заўсёды выразна адчувае аркестр і партнёраў па ансамблі М. Жылюк-Фігара. Сцэнічная ж трактоўка вобра-за ў яго цалкам пераканальная.

Адметная і паспяховая рабо-та маладога спевака М. Рыса-ва (Базіліо). Прыгожы бас, му-зычнасць, бездакорнае інтана-раванне і адчуванне ансамбля — гэта ўжо вельмі многа. Але М. Рысаў яшчэ і дасціпны ха-рактерны актёр. Правільна ра-зуме і арганічна ўвасабляе сутнасць ролі Базіліо Я. Пят-роў.

У тым, як інтэрпрэтуе вобраз Альмавівы У. Экнадзісеаў, шмат прываблівага, Спявак тонка, натуральна фразіруе. Пранікнё-нае гучанне яго голасу зача-роўвае (асабліва ў сярэднім рэгістры). Лагічная, паслядоў-ная яго трактоўка вобраза за-каханага гранда. Пра вакальна-сцэнічныя магчымасці нядаўня-га дэбютанта беларускага тэат-ра Э. Пелагейчанкі пакуль не дазволі сабе выказаць пэўную думку: партыю ж Альмавівы ў першай карціне ён правёў, як падалося, не зусім упэўнена.

Проста і з прывабным гума-рам выконваюць невялікую ро-лю Берты В. Цішына і І. Ат-лыгіна. Шчыры смех выклікае Бартала — персанаж В. Чарна-баева.

Новы спектакль, на маю дум-ку, атрымаўся жывым, зай-мальным. Рэжысёр М. Изворска-Елізар'ева памагла спевакам зразумець галоўнае: знешні ма-люнак ролі акрэслены ўжо са-мой музыкой. Спёвакі не міту-сяцца, яны спяваюць і даклад-нымі штрыхамі перадаюць су-вязь музыкі з тыпажамі каме-дэй масак.

Мастак Л. Статланд стварыў у дэкарацыях казачна-невера-годныя абыры вясёлай Севільі: «цяжучыя» архітэктурныя лініі; аб'ітыя зелянінай балконы, кветкі; какетліваю драпіроўку тканін; смешную стракатасць каларовых акцэнтаў і аздаблен-няў на знешня амаль бязваж-кай, нібы зефір, заслоне.

У тэатры — весела. І гэта так многа — падарыць тысячам лю-дзей дасціпны музычны спек-такль. Брва, Фігара!

Таісія ШЧАРБАКОВА.

ФІГАРА — ТУТ!

«СЕВІЛЬСКИ ЦЫРУЛЬНИК» у новай пастаноўцы
Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР

нік» Д. Расіні (лібрэта Ч. Стэр-біні паводле п'есы П. Бамаршэ) напоўнены чыстым паветрам смеху. Нават у багаці Італьянскай опернай бубанады няма другога твора, што меў бы такі поспех у слухачоў і ў выканаў-цаў, які мае «Севільскі...» Ка-мічнае жыццё жанр оперы і эстэтыку музычнага тэатра не менш плённа, чым матывы тра-гедыі.

У чым сакрэт жыццёвасці шаснаццаціга з сарака опер Д. Расіні? Відаць, у майстэрскім «змяшанні» абалляльнай музыкі і трапага разліку на поспех. «Альмавіва, або Марная перасцярога» — так называлася опе-ра ў 1815 годзе, калі была на-пісана і ўпершыню пастаўлена, — твор прасты ва ўсім. Сюжэт элементарны, у музыкі вытан-чаны абыры — гнуткія і плы-шчотныя мелодыі, грацыёзныя танцавальныя рытмы. І ажыва-юць у музыцы характары — тыпы тэатра буй. Хто, як не Д. Расіні, здатны захапіць гэ-тым умельствам — ствараць га-

лета (1930 г.), і, нарэшце, у першы сезон Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР (1934 г., дырыжор І. Гітгарц, рэжысёр В. Барысевіч). У 1980-ыя гады опера двойчы ста-віцца на мінскай сцэне (музыч-ны кіраўнік Я. Вашчак, рэжысёр М. Изворска-Елізар'ева). Спек-такль, прэм'ера якога адбылася сёлета ў лютым, дае падставу гаварыць пра новае працятанне музычнага тэксту Д. Расіні, пра новую пастанавочную трактоў-ку.

Музыка оперы прадстаўлена ў новай пастаноўцы найбольш поўна. Дырыжор Я. Вашчак аднавіў некаторыя, даўно вы-красленыя і трывала забытыя нават вядучымі тэатрамі краі-ны, ансамблевыя сцэны. Цяпер,

тым больш, што ўзровень пас-танавачнай культуры тэатра сёння вызначаюць не толькі вы-канаўчыя вартасці, але і споса-бы інтэрпрэтацыі аўтарскага тэксту класічнага твора.

Новы спектакль стылёва дак-ладны. Толькі гучанню аркестра ва Уверцюры і ў «Буры» можна пажадаць большай са-бранасці гукі, ансамблевай дак-ладнасці (цяжкаватыя, рых-ля гучанні медных і драўля-ных інструментаў); неабходна віртуознае лёгкасць і ў ака-панементах. (Другі з пабача-ных мною спектакляў у музыч-ных адносінах уразіў больш, чым першы). Мноства чароўна рухавых, дасціпных вакальных ансамбляў гучыць асэнсавана; амаль заўсёды дакладная і

Сцэна са спектакля «Севільскі цырульнік».

Фота Ул. КРУКА.

рэзлівыя музычныя партрэты, пазначаць мінутны настрой плынным каларатур, капрызлівымі лініямі рулад, вурканнем басовых скоргавагор, блясным агністай бравуры!

У глядзельнай зале — нівод-нага сумнага твару! За харак-стом і лёгкасцю гучанняў быц-цам не чуеш поліфанічных скла-данасцей дуэтаў і трыо, квінтэтаў і фіналаў. Кіпучая энергія музыкі захапляе і да-рослых, і дзяцей. Хіба хто-не-будзь задумваецца ў гэты час, што музычная інструкцыя тва-ра Д. Расіні досыць складаная? Дарэчы, такое мастацтва — з уяўнай лёгкасцю пераадоўваць вышэйшыя вакальныя цяжасці класічнага бельканта — выхоў-вае і экзаменуе выканаўцаў. Та-

напрыклад, пашыраны фінал першага акта — напоўнены стра-сцямі, прываблівы. Тут у яркіх кантрастах змяняюць ад-но аднаго эфектны марш «Гэй, кватэру!», вясёлы з сумятнёй хору на сцэне вальс Фігара «Што здарылася, што тут за крыкі?», лёгкакрылае скерца-секстэт «Думала, дрэнна будзе салдату» і кіпучая стрэта «Колькі шуму, крыку...», дзе ў імклівай скоргавагорцы хору настойліва паўтараецца адно: «Усё яшчэ як быццам стукі чую молатаў жалезных». Дапоўнены і фінал другога акта. Адноўленыя сцэны ўдаклад-

ясная дыкцыя. Але і тут, ві-даць, яшчэ магчымы пэўны зрух тэмпаў, яшчэ большае су-ладдзе ансамбляў і аркестра.

Неаслабная цікавасць слуха-чоў да «Севільскага...» звязана, пераважна, з папулярнымі арыямі-партрэтамі, якія ўт-вараюць своеасаблівы стрыжань гэтай оперы. У іх слухачу вядо-ма літаральна кожная нотка. Тым больш складаная задача артыста: не «скампраметаваць» любімую музыку, але, наадва-рот, прапанаваць яе новую ад-метную трактоўку.

Імкненне нашых спевакоў да высокіх вынікаў адчувальнае.

ХВАЛЮЮЧАЯ СУСТРЭЧА

Гадоў дваццаць назад архіў кінафотадакументаў БССР пры-слаў Крычаўскаму краязнаўча-му музею фотакопіі некалькіх цудам ацалелых надраў з кіна-часопіса «Вызваленне Беларусі», які выйшаў на экраны ў 1944 годзе. Гэта былі кадры, якія зафіксавалі вызваленне Крычаў. Горад быў цалкам разбураны. Таму зразумела, з якой цяж-касцю мы вывучалі гэтыя ка-штоўныя фотакадры і як стара-ліся ўстанавіць імя чалавека, які зніў іх. Тым больш, што

адзін кадр увенавачыў парад партызан у вызваленых восен-ню 1943 года раёнах усходняй Магілёўшчыны. У Крычаў у пер-шы дзень вызвалення пераеха-лі і на працягу дзевяці месяцаў працавалі тут кіраўнікі Магі-лёўскага абкома КП(б)Б і аблы-ванкома. Яны, разам з работ-нікамі аддзела Беларускага штаба партызанскага руху, які таксама знаходзіўся ў раёне Крычава, і прымалі парад.

У першых радах партызан мы заўважылі чалавека з аўта-

матам. Гэта быў наш добры знаёмы, вялікі сябар крычаў-скіх краязнаўцаў і музея, вядо-мы беларускі пісьменнік Мі-кола Ткачоў. Не раз у музеі, у мяне дома, на мінскай кватэры Ткачоў мы разглядалі гэты фотаздымак і абодва былі ўдзяч-ны тады яшчэ невядомаму нам кінааператару. Адзін з мінскіх архівістаў сказаў нам пры су-стрэчы, што гэта быў Міхаіл Сямёнавіч Бераў, узнагароджаны некалькімі баявымі ордэна-мі і медалямі. Усё сыходзілася.

Аднойчы ў Крычаўскі краяз-наўчы музей прыйшла чарговая экскурсія адпачываючых з распуліканскага дома адпачы-нку «Сон». Я расказаў і аб вы-валенні Крычава, паказаў кад-ры кінахронікі, расказаў, як уста-наўлівалася імя кінаапера-тара. Адна з цікавых экскур-сантак спытала: ці не памыля-

юся я? Я адказаў, што ў аўтар-стве Берава цвёрда ўпэўнены. Нечакана наперад выйшаў па-жылы чалавек. Ён, хвалючы-ся, сказаў: «Дзякуй за праўду. Я кінааператар Міхаіл Бераў». У зале стала ціха-ціха. Слухачы моўчкі глядзелі на нас. У жыцці краязнаўцы, работніка музея, такія хвалючыя сустрэчы зда-раюцца неаднойчы. Хаваючы хвалюванне, я ўсімкнуўся і ска-заў, што вельмі рады сустрэчы і папрасіў Міхаіла Сямёнавіча расказаць экскурсантам і мне, якім быў тады Крычаў, як ён вёў дзямкі. Канечне, экскурсія зацягнулася, але ўсе мы былі задаволены. Такія сустрэчы — лепшая падзяка тысячам эн-тузіястаў музейнай справы.

М. МЕЛЬНИКАУ,
краязнавец, заслужаны
работнік культуры БССР.

ПАЛЕСКАЯ СЮІТА ГОМАНАВА

У апошнія дзесяць гадоў творчасць вядомага мінскага жывапісца, сакратара праўлення і старшыні шэфскай камісіі над вёскай Саюза мастакоў рэспублікі У. Гоманавы непарыўна звязана з Мазыршчынай. Ён адзін з ініцыятараў стварэння раённай сельскай карціннай галерэі, якая зараз з'яўляецца філіялам Дзяржаўнага мастацкага музея БССР. Уладзімір Кірылавіч многае робіць і для арганізацыі мастацка-этнаграфічнага музея ў калгасе «Прамень Кастрычніка».

За гэты перыяд, які жывапісец лічыць надзвычай плённым у сваёй творчасці, ім напісаны цікавыя творы аб прыгажосці палескай зямлі і яе людзей. Пра гэта ярыя сведчыць персанальная выстаўка нарцін, партрэтаў, пейзажаў мастака, экспазіцыя якой разгорнута ў Мазырскім краязнаўчым музеі. На яе адкрыцці сакратар гарнома партыі В. Арцёмненна сказала:

— Вернісаж Уладзіміра Кірылавіча — вялікая падзея ў культурным жыцці горада і раёна. Яго палотны раскрываюць «душу» нашага палескага краю, паказваюць тыя сацыяльна-эканамічныя змены, якія адбываюцца тут. І за гэта мы, мазыране, вельмі ўдзячны яму.

Экспазіцыя шматпланавая. Выстаўленыя творы разам утвараюць своеасаблівую ўзнёслую палескую сюіту.

Мастак расказвае пра сваю творчасць школьнікам.

Фота М. ВЫСОЦКАГА.

КНІЖНАЯ ГРАФІКА

МАСТАК ЧЫТАЕ РАМАН...

Уладзімір Лукашын апошнім часам плённа працуе над афармленнем кнігі, якія выходзяць у выдавецтвах рэспублікі. Па ўсім відаць, з цікавасцю сустрэнуць чытачы і яго ілюстрацыі да рамана Генрыха Далідовіча «Гаспадар-камень», які неўзабаве пабачыць свет у «Мастацкай літаратуры». Як вядома, пісьменнік у першым сваім

творы «буйнога» жанру закранае складаныя працэсы, што разгортваюцца напярэдадні першай сусветнай вайны ў беларускай вёсцы. Дзеянне рамана пераносіцца таксама ў Мінск, Вільню, іншыя населеныя пункты. Густанаселенасць твора персанажамі, адлюстраванне розных аспектаў тагачаснага жыцця вымагае ад У. Лукашына

асаблівай уважлівасці пры яго прачытанні, каб не ўпусціць найбольш істотнае і важнае. Ілюстрацыі атрымаліся наларытнымі. Яны дазваляюць адчуць пафас рамана Г. Далідовіча і адначасова дакрануцца да тых праблем, якімі жылі людзі напярэдадні першай сусветнай.

Ю. БАНДАРЧЫК.

Палатно «Свята ў калгасе» можна назваць мажорнай песняй хлебарабаў. Радуюцца людзі багатаму караваю, якім аддзячыла іх зямля. А над роднымі прасторамі ў вольным палёце буслы — птушкі шчасця, па народным павер'і.

Вылучаецца жанравы партрэт братоў Анатоля і Віктара Радкевічаў, механізатараў калгаса імя Калініна. Рамантычнай жыцця вабяць творы «Яблынька» і «Восянскія мары».

Мастак стварыў цэлую галерэю партрэтаў: старшыня калгаса імя Фрунзе А. Паўлюк, дырэктар лясгаса Г. Бондар, хлебараб Е. Коцішаў і іншыя. З асаблівым замілаваннем Уладзімір Кірылавіч адносіцца да «старой гвардыі» калгаснай нівы: «Дзед Архіп Іванавіч», «Марыя Андрэеўна і Сямён Ягоравіч».

Нельга не адзначыць і пейзажы, прадстаўленыя ў экспазіцыі: «Цвіце вішня», «Зімовы дзень», «Бярозавік», «Палеская вёска Касцюковічы», «Асенні матыў», «Вясновы сад», «Бярозавы гай».

А. ШНЫПАРКОУ.

Марыя Андрэеўна і Сямён Ягоравіч.

НА АБСЯГАХ КУЛЬТУРЫ

Цесная дружба звязвае Мінскі інстытут культуры з калгасам «Запаветы Леніна» Столінскага раёна Брэсцкай вобласці. Вось ужо на працягу трох гадоў выкладчыкі і студэнты рэгулярна прыязджаюць на цэнтральную сядзібу калгаса ў вёску

вым бібліятэкам, наступленне вязыной канцэртнай брыгады на фермах. Хлопцы і дзяўчаты паспяхова справіліся з пастаўленымі перад імі задачамі.

Але цэнтральнай падзеяй гэтай летняй паездкі стала масавае свята «Ку-

усіх прысутных і ў першую чаргу лепшых калгаснікаў, якім і было дадзена права запаліць галоўны «купальскі» касцёр. Агульнае ажыўленне выклікала бяспройгрышная латарэя, дзе галоўным прызам быў малады калгасны бычок.

Канцэрт мастацкай самадзейнасці, падрыхтаваны ўдзельнікамі калектываў Дома культуры і студэнтамі інстытута культуры, выліўся ў вялікае свята самадзейнай творчасці. Асаблівы поспех выпаў на долю дзіцячага ансамбля танца, які па праву носіць званне «народны», і жаночай вальскальнай групы. Цяжка пералічыць усе гульні і конкурсы, якія праводзіліся ў тую ноч. Хочацца адзначыць галоўнае: не было там ніводнага, хто б сумаваў, не было раўнадушных твараў, не было проста гледачоў. Усе адчувалі сябе ўдзельнікамі вялікага свята, якое закончылася танцавальнай праграмай.

І яшчэ на што хочацца звярнуць увагу. Гэта масавае мерапрыемства развела сумненне тых, хто прадказваў правал усялякага безалагоднага свята. Доўга яшчэ жыхары вёскі Рэмель будуць успамінаць гэты дзень. І не толькі успамінаць, але і чакаць новых святаў. А яны ўжо рыхтуюцца. Па просьбе калгаснікаў плануецца правядзенне безалагоднага вясялля. А Людміла Лагуціна і Ірына Гублер, цяпер ужо студэнткі III курса, рыхтуюць «Свята ўраджая». Пажадаем ім поспеху.

С. БАРКЕВІЧ.

ПЛЁН СУПРАЦОЎНІЦТВА

Рэмель, вёскі Аздадзічы, Цярэбічы, Мачуль. Асноўная мэта паездак — распрацоўка плана сацыяльна-культурнага развіцця калектыву калгаса на 1986—90 гг. Тры разы калгаснікі адказвалі на пытанні сацыялагічных анкет, прынялі ўдзел у многіх сумесных канцэртах, якія праводзіліся і ў калгасе і ў Мінскім інстытуце культуры. У палескіх вёсках палюбілі студэнтаў — будучых культасветработнікаў і бібліятэкараў, якія сталі тут частымі гасцямі.

Вось і сёлетнім летам сямёра студэнтаў інстытута прыехалі працаваць у калгас. Многае трэба было зрабіць Марыне Глінскай, Аляксандру Валчкову, Уладзіміру Суханару, Тацыяне Абрэсімавай, Марыі Астроўскай. Гэта — анкетаванне калгаснікаў і членаў іх сем'яў наконце спартыўнай работы, аказанне практычнай дапамогі мяско-

палле, якое адбылося 8 ліпеня ў вёсцы Рэмель. Асноўная заслуга ў правядзенні гэтага здаўна любімага народнага свята належыць студэнткам II курса Мінскага інстытута культуры Людміле Лагуцінай і Ірыне Гублер, якія спачатку распрацавалі сцэнарый з дапамогай загадчыка кафедры рэжысуры масавых святаў Пятра Адамавіча Гуды, а потым паспяхова ўвасобілі яго.

Атмасфера свята адчувалася з самай раніцы. Дэверы Дома культуры былі адчынены для ўсіх жадаючых прыняць удзел у яго арганізацыі. А іх аказалася вельмі шмат: моладзь, школьнікі, удзельнікі мастацкай самадзейнасці. І работа знаходзілася для кожнага.

Вечарам на вялікай паліне адбылося ўрачыстае адкрыццё свята. Старшыня калгаса Мікалай Іванавіч Ажог гарача вітаў

ЗНАХОДКІ... «ЗНАХОДКІ»

Шмат паўсядзённых клопатаў на рабоце, у хаце, на агародзе ў паляводаў калгаса імя XXII парт'езда Сцяпана Андрэевіча Маліча, Марыі Піліпаўны Аніскавец і Ніны Іванаўны Барташ. Але вось што здзіўна: чым больш прадметаў трапляе ў іх рукі за дзень, тым больш... музыкі з'яўляецца потым у Тышкавічах. Гарэзлівую польку ў два бакі альбо «Цыганачку» можна здабыць з гэтай, здавалася, безгаломай качаргі або патэльні.

У Тышкавічах гэта пацвердзяць у кожнай хаце.

Удзельнікі вясковага фальклорнага ансамбля «Знаходкі» вось ужо пяць гадоў прымушаюць спяваць звычайныя рэчы. ...Мікалай Антонавіч Каткавец, кіраўнік калектыву, расцягвае мяхі двухрадкі. Услед за яго віртуознымі пераборамі свежа і чыста ўступаюць галасы Надзеі Іванаўны Кульбеды і Ганны Іванаўны Мінюк, з імі пераплітаюцца аальты Марыі Піліпаўны Аніскавец і Валыяніны Уладзіміраўны Каткавец. А потым, як у той казцы, у скокі пусцаецца качарга, салаўімі звяняць бутэлькі, спя-

шаецца адмерваць рытм патэльна. І, ніколі не ў крыўдзе на такое «непрафесійнае» суседства, шчаслівым смехам заліваецца бубен.

У такім арыгінальным і нечаканым абрамленні вольна старадаўнім палескім песням «Праважала маці», «Там, у зялёным гаі!..», «Я каліну-маліну ламала», беларускай народнай мелодыі «Ой, хачела мяне маці!..» Характар добрай сямейнай урачыстасці надаюць наступленні вясковых артыстаў кожнаму канцэрту ў родным калгасе, а штогадоваму свята Купаллю арыгінальнае мастацтва ансамбля надае рамантычную афарбоўку.

А зазірнеш у хаты тышкавіцкіх п'явунняў — вочы разбягуцца ад адмысловых вышыванак, тканых поспілкам, вязання! І ўсё зроблена з такім густам, з такім стараннем...

М. КАЗЛОВІЧ.

Іванаўскі раён.

«МАСТАЦТВА БЕЛАРУСІ» №2

«Дойлід будучыні нашай» — рэдакцыйны артыкул да XXVII з'езда КПСС. Аб адлюстраванні сродкамі тэлебачання і падрыхтоўкі да партыйнага форуму разважае В. Чанін — «Паварот на маршы», «Дзеля гармоніі матэрыяльнага і духоўнага» — артыкул У. Уродніча аб уздзеянні выяўленчага мастацтва на фарміраванне эстаэтычных густаў людзей.

Аб дасягненнях і праблемах беларускай музыкі адзначаюць на анкету «МБ» кампазітары У. Дарохін і В. Помазаў, прафесар Г. Глушчанка, саліст сімфанічнага аркестра Г. Забара.

«Тэатр і глядачы», роздум Н. Зелянога пра выстаўку У. Мудрогіна — «Дні без вайны» працяг гаворкі аб стане кінахронікі — Э. Мельнікаў «Паглядзім на дарогу».

Экспазіцыю выстаўкі, прысвечанай 350-годдзю з дня нараджэння К. Лышчынскага, аналізуе П. Васілеўскі — «Свято адамантавага сэрца», В. Арлова піша пра выстаўку Ф. Гумена і У. Шапоў Полацку — «Калі зірнеш на свет замілавана» Т. Гняўко разглядае пытанні адной анкеты — «Музычныя густы: трэба спрачацца».

з яе — «Адраджэнне тэатра».

У нумары выступаюць: В. Чарняк — «Шлях пошукаў і перамог», Я. Сяхута — «Жалезныя нарукі», А. Карацееў — «Сёння мы не на парадзе...», П. Гардзінка — «Оперны народны», В. Вайткевіч — «Вяшчун новага жыцця, новых людзей», В. Снорабагатаў — «На радзіме беларуса», С. Сергачоў — «Традыцыі цыслярскага дэпоу».

Змешчаны рэцэнзіі А. Марціновіча і В. Шматава на кнігу А. Сабалеўскага «Сучаснасць і гісторыя» і альбом «Беларуская кераміка». Есць падборкі «Новыя кнігі», «Старонкі календара», «Фільмаграфія», «Хроніка мастацкага жыцця».

Здавалася б, для любога жы- хара нашай рэспублікі сёння не павінна паўставаць пытанне як правесці свой вольны час. Толькі ў Мінскай вобласці пра- цуюць 972 клубы і дамы куль- туры, 1130 масавых бібліятэк, 14 музеяў, 4 паркі культуры і адпачынку. Дзесяткі тысяч гурткоў і калектываў мастац- кай самадзейнасці, клубаў на інтарэсах і аматарскіх аб'яднан- няў, існуюць сотні спартыўных збудаванняў. Але вось пара- док: нямаюць людзей пасля ра- бочага дня не ведаюць, чым за- няцца, а ўстановы культуры і спорту нават у выхадныя і свя- точныя дні не часта працуюць з гранічнай загрузкай, а здарэ- ца, і проста пустыюць.

Арганізацыя адпачынку пра- цююных — адна з найбольш во- стрых праблем сённяшняга дня. На гэта арэгентуюць пастано- вы ЦК КПСС «Аб мерах па пе- раадоленні п'янтства і алкагалі- му», «Аб мерах па паліпшэнні выкарыстання клубных устаноў і спартыўных збудаванняў». Да- рэчы, узаемазвязь паміж вы- датна наладжаным адпачынкам насельніцтва і барацьбой су- праць згубнай улады «зьядлага змея» відавочная. Нават павяр- хоўнае знаёмства са статысты- кай парушэнняў грамадскага парадку паказвае, што най- большая іх колькасць прыпа- дае на вольны час.

Тое, што ўстановы культуры яшчэ не заўсёды ўмеюць арга- нізаваць цікавы адпачынак, прапанаваць занятак па душы, можна, на мой погляд, растлу- мачыць некалькімі прычынамі, сярод якіх — змест работы, ма- тэрыяльны стан «індустрый ад- пачынку» і таі роля, якая адво- дзіцца ёй кіраўнікамі гаспадар- ка, прадпрыемстваў, арганіза- цый.

Калі прааналізаваць работу многіх культасветустановаў, між- волі прыходзіць да асновы, што большая частка культурна-ма- савых мерапрыемстваў мае па- сіўна-сузіральны характар. Ся- род іх пераважаюць лекцыі і даклады, гутаркі і вусныя часо- нісы, чытацкія канферэнцыі і тэматычныя вечары. Зразумела, выхаваўчае ўздзеянне закла- дзена ў кожнай з гэтых трады- цыйных форм і чым больш творчасці, фантазіі, майстэр- ва выкарыстання ў іх, тым больш адчувальны эффект. І ўсё ж відавочна недаацэньваюцца культасветработнікамі больш актыўныя формы работы — клубы па інтарэсах і аматар- скія аб'яднанні, а менавіта ім аддаваць перавагу наведвальні- кі клуба. Гэта пацвярджаюць лічбы. Калі на кожным тэма- тычным вечары прысутнічае ў сярэднім 110 наведвальнікаў, на лекцыі — 70, то ўдзельніка- мі свята і прадстаўлення стано- віцца 520 чалавек. Безумоўна, матэрыяльныя і творчыя выдат-

кі на іх падрыхтоўку значна большыя, таму і не пад сілу штатным работнікам клубных устаноў праводзіць такія мера- прыемствы дужа часта і з вы- сокай якасцю. Але ўсё ж 2 — у сярэднім — святы і прадстаў- ленні ў год на адну клубную ўстанову, як гэта было летась, відавочна не хапае. Нават калі ў клубах і дамах культуры пра- цуюць кваліфікаваныя спецыя- лісты, якія самі звольныя ігра- раць у спектаклі самадзейнага тэатра, умеюць танцаваць, спя- ваць, весці вечар, яны часам за- бываюць пра галоўнае прызна-

слуг немагчымае без павышэн- ня інтэнсіўнасці працы культ- асветработнікаў. Некаторыя ві- ды паслуг мы маглі б запасы- чыць у камбінатаў бытавога абслугоўвання і нават павысіць іх якасць. Гэта датычыць кан- сультатый мастакоў-афарміце- ляў, арганізацыі і абслугоўван- ня сямейных урачыстасцей, свят працоўных калектываў і г. д. Пашырэнне платных паслуг патрабуе перагляду нядаўна

ментальных ансамбляў і дыска- тэк і атэстатую іх кіраўнікоў. Па выніках гэтай работы 17 са- мадзейных калектываў за нізкі ідэйна-мастакі ўзровень рэзер- туару і слабае выканаўчае май- стэрства былі расфарміраваны, 163-м было прапанавана пра- цягваць рэпетыцыі, і толькі крыху больш за палову атры- малі права на публічныя вы- ступленні.

Гэтыя жорсткія патрабаванні

ня, тэхнічных сродкаў прапа- ганды. На жаль, многія існую- чыя інструкцыі маральна саста- рэлі і перашкоджаюць развіц- цю сучасных форм культасвет- работы, умацаванню яе матэ- рыяльнай базы. Вышце з такога становішча падказвае вопыт Ві- лейскага раёна, дзе з дапамо- гай РАПА за апошнія два гады фактычна ўсе сельскія культ- асветустановы рэканструяваны або капітальна адрамантаваны. Нямаюць рэзерваў у незаслужа- на забытым метадзе народнай будоўлі.

...Быццам спартыўная эстафе- та, хутка перадаваліся леташ- ній восенню ад Валожынскага да Мінскага і Мядзельскага, ад Нясвіжскага да Дзяржынскага і Вілейскага, іншых раёнаў воб- ласці кідкія афішы, якія запра- шалі жыхароў гарадоў і вёсак на «Беларускі кірмаш». Як па- прыгажэлі раённыя гарады і сёлы, колькі людзей сем'ямі і сяброўскімі кампаніямі пабы- валі на свяце, правалі час ве- села і цікава! І не спатрэбілася тут мядзведжая паслуга спірт- нога. Наведвальнікі кірмашу вярталіся дадому не толькі з добрай пакупкай, але і з доб- рым настроем, які гарантаваў, што заўтрашні працоўны дзень будзе і радасным, і прадукцый- ным. А іначай і быць не магло: удзельнікі кірмашу прымалі ўдзел ва ўрачыстым ушанаван- ні лепшых працаўнікоў, пабы- валі на выстаўках фантазіі і творчасці кветкаводаў, сельска- гаспадарчай прадукцыі, выра- шанай працавітымі рукамі на калгасных палях і асабістых прысядзібных участках. Хтосьці горада «хварэў» за сваіх на спартыўных спаборніцтвах або радаваўся ўдачы ў сельскага- падарчай (жывой), кніжнай і іншых латарэях. І кожны мог правяршыць сваю сілу, спрыт і знаходлівасць у многіх народ- ных гульнях і кірмашовых за- бавах і па вартасці ацаніць яр- кае мастацтва самадзейных ар- тыстаў, смачныя вырабы мяс- цовых кулінараў і кандытараў.

Гэтае прыгожае тэатралізава- нае свята стала адным з самых яркіх масавых мерапрыемстваў, арганізаваных культурна-спар- тыўнымі комплексамі Міншчы- ны, якія створаны сёння ў ко- жным раёне і горадзе, шэрагу гарпаяльковых і сельскіх Саве- таў (іх агульная колькасць да- сягнула 44). КСК выклікалі да жыцця многія новыя формы культурна-асветніцкай работы. Атрымліваюць прапіску і ўзба- гачаюцца новым зместам святы працы і песні, вуліц, мікрараё- наў, вёсак, дні працоўнай сла- вы, сямейнага адпачынку, імя- ніннікаў, дні прамысловых прад- прыемстваў, здароўя і многія іншыя масавыя мерапрыемствы. Некаторыя з іх праводзіліся і раней, але яны не мелі такога арганізатара як КСК з яго вя- лікімі творчымі сіламі, матэ- рыяльна-тэхнічнай базай і фінансавымі магчымасцямі. Ды і якасць гэтай работы параўнаць немагчыма, таму не выпадковы рост аўдыторыі, колькасці ар- ганізатараў і ўдзельнікаў. У гэ- тых умовах колькасць і якасць культурна-асветнай работы не ўступаюць у сваю спрадвечную супярэчнасць. А галоўнае — комплексны аб'яднаны творчы і арганізацыйны намаганні ўста- ноў культуры, спартыўных і грамадскіх арганізацый, скіра- ваных на задавальненне разна- стайных духоўных запатраба- ванняў, арганізацыю разумна- га адпачынку насельніцтва, асабліва ў выхадныя і святоч- ныя дні. Больш упэўнена і эфектыўна пачаў працаваць клуб, які па сутнасці ўзнача- ліў арганізацыйна-метадычную дзейнасць КСК і ў некалькі разоў павялічыў колькасць доб- раахвотных памочнікаў, свой грамадскі актыў.

В. ГЕДРОЙЦ,
намеснік начальніка
ўпраўлення культуры
Мінскага аблвыканкома.

Падказвае Жыццё

чэнне сваёй прафесіі: быць ар- ганізатарамі адпачынку люд- зей, развіваць самадзейнае мастацтва, аказваць метадыч- ную і практычную дапамогу калектывам у выхаваўчай ра- боте.

У гэтай пяцігодцы ўстановы культуры будуць значна павя- лічваць платныя паслугі, і ўжо ў 1986 годзе яны павінны ўра- ці амаль удвая. Гэта заданне патрабуе пошуку рэзерваў у культасветработе, выкарыстан- ня новых форм работы. Бо толь- кі традыцыйныя платныя тан- цамаі, атракцыйнамі, канцэрта- мі і спектаклямі калектывам мастацкай самадзейнасці гэту задачу не вырашыць. Платныя паслугі прадугледжваюць і больш высокую якасць работы культасветнікаў.

Мне ўспамінаецца размова групы работнікаў культуры са старшынёй калгаса «Савецкая Беларусь» Камянецкага раёна Брэсцкай вобласці, заслужаным работнікам культуры БССР, Героём Сацыялістычнай Працы У. Бядулем. На наша пытанне, чаму ў Палацы культуры такой эканамічна моцнай гаспадаркі не бывае бясплатных канцэртаў прафесійных артыстаў для кал- гаснікаў, ён адказаў, што сапраўднае мастацтва заўсёды мае цану, і не толькі духоўную, а білет на спектакль або кан- цэрт устанавілівае адносіны вы- сокай патрабавальнасці паміж глядачамі і артыстамі. Пашырэнне сферы платных па-

яшчэ папулярных і надзейных форм адпачынку. Да іх можна аднесці танцы. Танцавалі некалі маладыя людзі ў клубе пад гар- монік, пад радыёлу. На змену ім прыйшлі духавы і эстрадны аркестры. Затым запаланілі танцпляцоўкі і залы вакальна- інструментальныя ансамблі, з'я- віліся дыскатэкі. Цяпер паступо- ва ўжо адыходзіць гэты бум. Але засталіся замежныя музыч- ныя стылі «дыска-», «рок-», «хард-рок»... і такія ж чужыя нам танцы. Не мелодыя і прыга- жосць гучання музычных інст- рументаў, не майстэрства вы- канаўцаў вызначалі вартасці танцавальных вечароў, а магут- насць узмяццальных устаноў і жорсткі рытм электроннай му- зыкі. Наведвальнікам такіх ве- чароў адпачынку трэба мець заўздроснае здароўе і фізічную падрыхтоўку — вакол шум, грукат і мігненне святламузы- кі... Танцорам не тое што па- знаёміцца са сваімі партнёрамі немагчыма, але нават і імя па- чуць не заўсёды ўдаецца.

Барацьба з гэткай «культур- ным адпачынкам», вядома, вя- лася. І чым яна была больш непрымірмая, тым больш та- кіх музычных калектываў рабі- ліся «вольнымі», прапаноўваю- чы за салідную плату свае па- слугі арганізатарам сямейных урачыстасцей.

Год назад органы культуры сумесна з іншымі арганізацыямі правалі грамадскае праслухоў- ванне праграм вакальна-інстру-

да тых, хто распаўсюджвае нізкапробную музычную прад- укцыю, неабходныя. Адначасо- ва арганізатары адпачынку па- вінны думаць, а што прапана- ваць узамем адыходзічай мо- дзе? Бо ізноў укараніцца чу- жым нам формы правядзення вольнага часу. А для гэтага трэба не толькі лепш ведаць сваю аўдыторыю, не інтарэсы і патрэбы, але і мець самае су- часнае абсталяванне, тэхнічныя сродкі прапаганды. Скажам, з'яўляюцца ў нас відэафілмы, відэамагнітафоны, відэапры- стаўкі, іншыя тэхнічныя навінкі і чамусьці ў першую чаргу іх набываюць індывідуальныя спа- жыўцы, а калі яны прыйдуць да работнікаў культуры — не- вядома. Пакуль жа культасвет- работнікі дарэмна тлумачаць рэвізорам, што з адным баянам у ДOME культуры, згодна нар- матывам, ніяк нельга стварыць баяны аркестр, добрую акам- паніруючую групу, што стан- дартны набор з 12 інструмен- таў для духавога аркестра не можа задаволіць самадзейны калектыв, у якім займаецца 30—40 чалавек і г. д.

Сёння ў нашага наведвальні- ка павышаныя патрабаванні да знешняга выгляду і інтэр'ера ўстаноў культуры, да таго, ці ёсць у ім неабходныя ўмовы для рознага віду адпачынку. Ці адпавядае гэтым патрэбам клуб? Кожны год мацнее ма- тэрыяльна-тэхнічная база ўста- ноў культуры, будуюцца дзесят- кі новых клубаў, толькі на ра- монт культасветустановаў дзяр- жава выдаткоўвае каля 1 мільё- на рублёў. Нямаюць выдзяляюць на гэтыя мэты калгасы і саўга- сы. Але пры цяперашніх тэм- пах работы праблема выраша- ецца марудна. І ў той жа час кожная пятая культасветуста- нова размешчана не ў спецыяль- ным, а ў прыстасаваным буд- дынку. Капітальна рамантуецца толькі сотня-дзе будынкаў клубаў, а ў іншых выпадках ро- біцца рамонт «касметычны». Калі дадаць да гэтага якасць працы будаўнікоў, а то і брыгад «шабашнікаў», то і ат- рымліваецца, што колькасць старых клубаў і бібліятэк, асаб- ліва ў сельскай мясцовасці, не памяншаецца і кожны год да 20 працэнтаў культасветустановаў зноў патрабуюць ремонту. У мі- нулай пяцігодцы рамантавала- ся, напрыклад, 1450 культас- ветустановаў, г. зн. кожная трэ- ця, па два разы. Нават там, дзе дальнабачныя гаспадары цудоўна разумеюць, што сёння эканоміць на культуры — за- гана, іх ініцыятыву тармозяць цяжкасці з будаўнічымі матэ- рыяламі, набыццём па безнаў- ным разліку мэблі, абсталяван-

ПРЭМ'ЕРЫ

Аперэта І. Дунаеўскага «Воль- ны вечер» набыла жыццё ў Дзяржаўным тэатры музычнай камедыі БССР. Спектакль, які калектыву прысвячае XXVII з'ездзе КПСС, паставіў Б. Утораў. Музычны кіраўнік і дырыжор А. Лапуноў, мастак-пастаноў- шчык У. Жданаў, балетмайстар- пастаноўшчык В. Бутрымовіч.

У ролях заняты народная артыстка БССР Н. Гайда, заслу- жаная артыстка РСФСР Н. Ра- вінская, заслужаная артыстка БССР В. Мазур, К. Лосеў, Ю. Лазоўскі і іншыя.

Тэкст і фота
Ул. КРУКА.

— Мікалай Мікалаевіч, паэт, кажуць, пачынаецца з маленства: з матчынай калыханкі, бацькавай казкі, з першай прачытанай кнігі. З чаго пачаўся гісторык Мікола Улашчык?

— Мне пашанавала на бацьку, — не ўва ўсіх быў такі. Ён не толькі дбала працаваў на зямлі, але ўмеў рабіць усё, што патрэбна ў доме і ў гаспадарцы. У свой час, калі толькі набылі зямлю, ён паставіў хату і ўсе будынкі: гумно, свіран, хлявы, пограб. У доме сталы, лавы, шафы, кросны, вёдры, бочкі, цэбры, лыжкі, верацёны — усё бацькавай работы. Ён віль вярхоўкі, шыў вуздэчкі, латаў усім дамашнім абутак, а таксама надта любіў чытаць. Гэта было дзіва на вёсцы, бо яго родныя браты ніколі не чыталі. Ад нашай Віцкаўшчыны да Мінска хоць невялікі, але ж — па тадышнім часе — ладны кавалак дарогі ў 20 вёрст. Бацька рэгулярна, прыкладна разы два на месяц, наведваўся ў горад, браў у бібліятэцы Станішэўскага (была такая на вул. Койданаўскай, цяпер Рэвалюцыйная) кнігі за плату — некалькі капеек за кнігу. Браў усё, ад Пінкертана да Льва Талстога. Так і мы, дзеці (а нас у сям'і вырасла сямёра), надта прызвычаліся да кніг.

Цёплага ўспаміну варты не толькі бацька. Вельмі добрай, алікатнай і спагадлівай да людзей была наша маці. Крыкліваці, жадання каму-небудзь даючы, на каго слабейшага накрываць у яе зусім не было. Але разам з тым мела яна свой кодэкс, якога трымалася без усякіх ваганняў усё жыццё. Па-першае, пашана да старых ці проста да старэйшых. Па другое — эканомія; усё, што маеш, трэба берачы, нічога не траціць так сабе, без патрэбы. Крый божа, каб не было лаяні. Калі хто-небудзь успамінаў чорта, то меў за гэта заўвагу. Былі ў мацеры і свае педагогічныя погляды: дзіце трэба даглядаць, але не трэба даваць волі, а калі не слухае, то на гэта ёсць дубец. Пры патрэбе з веніка, якім падмяталі хату, выцягвалася пара дубцоў. Ад іх не надта балела, хутчэй было сорамна, бо пасля сёстры ці браты пачыналі дражніць. Такая вось сямейная хроніка.

Як з'явілася імкненне да гісторыі? Неяк у хату трапіла кніга пра Суворова. Я чытаў яшчэ не ўмеў, ды адвага і спрыт гэтага чалавека так уразілі мяне, што калі аднойчы пры гасцях спыталі — на каго я хачу вучыцца, то адказаў: «На Суворова». Усе засмяяліся, а мне стала крыўдна: чаго ж яны смяюцца? У падручніку для трэцяга класа — вучыўся ў Самахвалявіцкай пачатковай школе — былі змешчаны артыкулы ці апавяданні пра самых відных дзеячаў Расіі. Я чытаў іх з такім азартам, што калі настаўнік спытаў мяне пра Пятра I, то я пераказаў літаральна ўсё, што там мелася. Настаўнік не ўтойваў свайго здзіўлення. Гэта быў

адзіны трыумф за ўсе дзесяць гадоў навучання ў школе.

— Неяк вы згадвалі пра свае вучнёўскія ўражанні з тагачаснай навукі. Падзеі вялікія і малыя адбываліся недзе. Недзе цары і імператары ваявалі, перамагалі, забіралі чужыя землі. Хтосьці адкрываў новыя мацерыкі, астравы, тварылі слаўныя вучоныя, пісьменнікі, а ў нас быццам не было нічога. Калі ж усё-такі вам адкрыла-

працы, але падаваць у лёгкім жанры, як пераказы сур'эзнага. Жыццё, аднак, вырашыла на карысць «сур'эзнага».

— Не скажыце. Сур'эзнасць вашых навуковых прац не засланіла ў іх лёгкага яра, пісьменніцкай іскрыні. Навуковая аргументацыя і займаўшая апаўдальнасць — як удаецца такое спалучэнне?

— Вядома, першыя спробы пачыналіся з лягчэйшага жан-

нае вучылішча, у якім я пачынаў вучыцца, стала сямігодкаю) увялі гісторыю Беларусі. Настаўнік Масюкевіч сказаў, што гэты курс будзем праходзіць «спосабом аб'яснительнага чтэння». Гэта значыцца, што хто-небудзь з вучняў чытаў раздзел з гісторыі, а настаўнік тлумачыў. К таму часу я ўжо прачытаў гэты курс і ведаў яго не горш за настаўніка. Але глыбокае, свядомае замілаванне

лічыўся зусім добрым школьным настаўнікам.

— Мікалай Мікалаевіч, пра вашу творчую майстэрню вучонага цікава апавядаць у «Немане» Эрнст Ялугін. Хацелася б яшчэ паслухаць Улашчыка-літаратара, які хоць і падначаліў сябе навуцы, але і літаратурынага таварыства не адчураўся. Вам жа пашчасціла бацьку і слухаць жывога Янку Купалу...

— Купалу ўбачыў першы раз 22 сакавіка 1922 года на ўрачыстым пасяджэнні, наладжаным у яго гонар ва ўніверсітэце. Сустрэча адбывалася на Магазінай (зараз вуліца Кірава) у будынку былога іўрэйскага рэальнага вучылішча, перададзенага медыцынскаму факультэту. У зале было холадна. З прамовамі выступілі Пічэта, пасля дацэнт Узнясенскі, урэшце далі слова дзядзьку Янку, як пачціва звалі яго маладзейшыя. Да таго я наогул не бачыў жывога паэта, а тут Купала! Ён быў пасля хваробы, з такім голасам, чытаў без усялякай жэстыкуляцыі, проста. Здаўся невысокага росту, кепска апранутым — у моцна заношанай бекешы нейкага няпэўнага колеру, з абдзёртым жаўтавата-шэрым каўняром. Усе гэтыя пабочныя дробязі і запамніліся, відаць, толькі праз тое моцнае ўражанне, якое зрабіў на слухачоў голас песняра:

Няўжо нас не аб'ясніць
розум ясны,
і не пакінем біцца з кута
у кут?
Няўжо кліч вечны будзе ў нас
напрасны —
Кліч бураломны: вызваленне
з путі?

Гэта радкі з верша «Перад будучыняй», — імі і закончыў Купала сваё выступленне. Але ж трэба, колькі часу прамінула з таго дня, чаго толькі не прасяялася праз галаву, а Купалавы словы засталіся, зарубцаваліся ў памяці з першага разу. Пазней дастаў яго «Спадчыну», чытаў усю ноч да рання. Таксама многае запамнілася. Як некалі ў дзяцінстве запамніліся Коласавы «Горад і вёска», толькі раз пацутыя.

— Дарчы, пра «Горад і вёску». Нечакана А. Пшчолка «аб'явіў» свае правы на аўтарства. У архівах Вільні натрапілі на рукапіс гэтага верша з подпісам Пшчолкі.

— На маю думку, найбольш пэўны аўтар — Якуб Колас. З'едлівы да сялянскага побыту Пшчолка тут абсалютна не падыходзіць. Пісаў бясспрэчна вясковец, пісаў у тым духу, які быў так уласцівы вясковаму чалавеку, які лічыў жыхароў горада запанелымі гультаямі. Аўтар безумоўна таленавіты, верх яго лёгкі, чысты, толькі слухаць: «Бог хоць раз прывёў Гаўрылу ў велькім горадзе, але мілу сваю вёску не магу ніяк забыць...» Адно тое, што радкі запамніліся з першага разу, на слых, гаворыць пра здольнасць аўтара. Нудны Пшчолка тут проста не на месцы.

— Вернемся, можа, у літаратурны, Купалаў Мінск...

ШЛЯХАМ ПРЫЗВАННЯ

У адной з яго кніг эпіграфам значацца словы Янкі Купалы: «Ад прададаў спакон вяноу мне засталася спадчына». М. М. Улашчык — аўтар добрай сотні публікацый па гісторыі Беларусі, і кожная з іх — прыклад таго, як ша-

наваць, як прырошчваць спадчыну, духоўныя скарбы народа. Нядаўна Мікалаю Мікалаевічу Улашчыну, вядомаму савецкаму вучонаму, доктару гістарычных навук споўнілася 80 гадоў. Падаём у запісе А. Каўно гутарку з юбілярам.

ся, што і ў нас, беларусаў, таксама нешта ёсць?

— Неўзабаве пасля рэвалюцыі. У 1919 годзе наша школа (я ўжо вучыўся ў Мінску) была зроблена беларускаю і настаўнік — звалі яго Язэп Шнаркевіч — сказаў, што мы народ, што ў нас сваё мова, не горшая, чым у людзей і варта пашаны і вывучэння. Да гэтага настаўнікі скрозь чаўплі, што мы гаворым брыдка, што трэба як мага скарыць навучыцца гаварыць «хорошо», а не так, як дома гавораць бацькі. Гэта было дзіва! Далей настаўнік сказаў, што ў нас ёсць свае пісьменнікі і раздаў «Родныя з'явы» Якуба Коласа і «Вянок» М. Багдановіча. Тады ж мы, вучні, зачыталіся «Случкімі ткачыхамі», іншымі вершамі М. Багдановіча. Я кажу пра першыя ўрокі роднай літаратуры. Відаць, яны былі і першымі ўрокамі айчынай гісторыі. Летам 1920 года сястра прынесла «Курсе беларусазнаўства», выдадзены ў Маскве на рускай мове. Гэта было цікавае, можа, за Майн Рыда. Пачаліся пошукі новых кніг, вырасла цяга да гісторыі наогул. Чытаў Ціта Лівія і нават гісторыю Егіпта пад рэдакцыяй Вікенцьева, але не здужаў — два надта ж тоўстыя тамы. Сястра парайла прачытаць трэці том «Беларусаў» Я. Карскага — пра народную творчасць. Гэта таксама было дзіва — кніга пра вясковыя звычкі і казкі. Далей цікаваць да гэтага ўжо не спынялася і не спыняецца па сённяшні дзень. Не адразу, праўда, вынайшлася форма, адпаведная маім творчым імкненням. Цікавей было б пісаць не сухія назуковыя

ру. Рана, гадоў у дзесяць, прачытаўшы «Вечары...» Гоголя, захацелася мне раскажаць, як праходзяць каляды ў нашай вёсцы. Запалу хапіла толькі на першы і адзіны сказ: «А ў нас на коляды». Далей, як я ні пакутаваў над паперай, нічога не выходзіла. Прыблізна ў той самы час спрабаваў перааробіць кароценькія апавяданні з нейкай кнігі, але і там не шанцавала. Кінуў і нават, седзячы на літаратурных сходках «Маладзьяка» ў 20-я гады, не сказаў ані слова. Адзін раз, калі жыў за Волгаю, у стэпах і калі было надта нудна, пачаў пісаць п'есу, але ўбачыў, што гэта не мае прызначэнне, спаліў. Ці быў бы пісьменнікам, каб пачаў пісаць мастацкія творы? Хіба што не. Няма фантазіі, каб разгарнуць сюжэт. Думаю, што іду па той лініі, па якой мне належыць. Даводзіцца чуць, што мае кнігі чытаюцца з цікавасцю. Як гэта выйшла? Тут, на маю думку, патрэбна некалькі акалічнасцей. Перш за ўсё, каб у кнізе былі людзі, каб паказаць іх у дзеянні.

Патрэбна грунтоўнае, шырокае веданне матэрыялу, літаратуры і крыніц. Патрэбна і цярплівае сядзенне. Пачатак кнігі, у якім хочацца даць усё адразу, вымагае доўгіх правак. Нямаю ёсць старонак, якія пайшлі ў дзесяці ці дванаціцатой рэдакцыі. Зразумела, трэба трохі мець у запасе сарказму ці гумару. І, вядома, адвагі глядзець фактам у вочы. Шмат чаго трэба — доўга лічыць.

— Яшчэ, калі можна, пра вашу, гістарычную «амуніцыю». Дзе, як яна назапашвалася?

У 1922 годзе ў школе (рэаль-

гісторыяй прыйшло пад час вучобы ва ўніверсітэце. На маю долю выпалі відныя настаўнікі: У. І. Пічэта, М. В. Доўнар-Запольскі, Д. І. Даўгяла. Спрыяла дзейнасць ва ўніверсітэцкім краязнаўчым таварыстве, дзе я сакратарыў пад старшынствам самога рэктара Пічэты. Смак да жывой, што называецца першароднай мінуўшчыны ўзмацнялі археалагічныя экспедыцыі — на Банцарускае гарадзішча каля Мінска, на Свіслачы, па Бярэзіне, у Тураў, за Прыпяччю, на Полаччыну. У гэтых падарожжах мы асабліва здружыліся, як аказалася, на ўсё жыццё, з Сяргеем Шутавам, доктарам па спецыяльнасці, але па сутнасці археолагам. Не магу не згадаць пра нашу Дзяржаўную бібліятэку, дзе ў 1925—29 гадах працаваў я сакратаром Кніжнай палаты, адначасова з вучобай ва ўніверсітэце. Было і там чаму і ад каго павучыцца: Ю. Я. Бібіла, І. Б. Сіманюўскі. Не кажу пра кніжныя скарбы, што праходзілі праз мае рукі.

— Пазайздросціць варта ва- шым універсітэтам...

— Пачакайце зайздросціць. Скончыўшы ўніверсітэт, паду- маў, што за пяць гадоў мала чаму навучыўся. Гэта-такі праўда. Да таго ж, у 30-я гады, бачачы, што гісторыі застаецца не надта ганараванай, спрабаваў перакваліфікавацца на фізіка, але «душа не прыняла». Пэўна, мама нарадзіла гісторыкам, і перарабіць сябе не змог. У 1944 годзе, калі паступіў у аспірантуру, маючы за плячыма 38 гадоў, убачыў, як мала ведаю. А між тым за мінулыя гады я шмат прачытаў і

ЛІСТ У РЭДАНЦЫЮ

ГІСТОРЫЯ Ў МАЛЮНКАХ

Ад таго, якім будзе школьны падручнік, ад яго зместу, паліграфічнай культуры выдання, а ў значнай ступені і ад ілюстрацый, залежыць узровень ведаў нашых вучняў, асабліва ў малодшых і сярэдніх класах, дзе дзеці спачатку звяртаюць увагу на вокладку і малюнк, а потым ужо спазнаюць змест асобных параграфу і раздзелаў. Многае залежыць і ад таго, як настаўнік растлумачыць сэнс той ці іншай ілюстрацыі, раскажа пра

ўсе дэталі малюнка (бо дзяцей цікавіць усё — ад медаля на мундзіры салдата да ландшафта на далёкім плане); пра таго, хто і ў якіх абставінах стварыў пададзены на старонках падручніка твор мастацтва, дзе і кім была знойдзена археалагічная рэдкасць або той ці іншы музейны экспанат; дзе гэтыя рэліквіі захоўваюцца; ці можна іх убачыць увачавідкі і г. д.

У гэтых адносінах болей пашанцавала выкладчыкам гісто-

рыі — дзякуючы часопісу «Народная асвета», дзе пачынаючы з лістапада 1978 г. (глядзіце №№ 2, 8, 10 за 1979 г.; 8—11 за 1983 г.; 3—4 за 1984 г. і ў наступных нумарах), надрукаваны артыкулы былога старшага выкладчыка гістарычнага факультэта Мінскага педінстытута імя А. М. Горкага Рыгора Гнеўкі пад агульнай рубрыкай «Тлумачэнне ілюстрацый падручніка на ўроках гісторыі БССР у VII—VIII класах».

Шкада, што аўтар — вялікая душы чалавек, выкладчык і краязнаўца, заўчасна пакінуў нас.

Мэта ягоных артыкулаў, як гаворыць сам аўтар, паказ магчымага тлумачэння ілюстрацый у ходзе вывучэння канкрэтнай тэмы, якія змешчаны на ста-

ронках падручніка па гісторыі БССР (аўтары Л. Абецэдарскі, М. Баранавіч, і Н. Паўлава; апошняе перавыданне — 1982 г.) разам з мегадычнымі рэкамендацыямі, пададзенымі ў форме агульных парад.

Прачытаўшы нататкі Р. Гнеўкі, шмат цікавага можна даведацца пра розныя рэчы матэрыяльнай культуры нашых продкаў, знойдзеных пад час археалагічных раскопак, прычым не толькі пра самую знаходку, але і пра тое, хто, дзе і пры якіх абставінах яе знайшоў, дзе, у якім музеі яна экспануецца. Шмат месца ў артыкулах адводзіцца пытанням гісторыі беларускай архітэктуры і мастацтва, друкарства і асветніцтва. Ад Белай вежы да Мірскага замка, ад Віцебскай ратушы да старажытнай Гарод-

ні XII стагоддзя — такі геаграфічны дыяпазон аўтара. Настаўніку не трэба губляць каштоўныя хвіліны, перагортваючы розныя падручнікі па гісторыі архітэктуры і мастацтва, энцыклапедыі і даведнікі, каб знайсці звесткі пра асноўныя перабудовы Мірскага замка, пра тэхналогію вырабу слупчкіх паясоў, пра дзейнасць Францыска Скарыны і Васіля Цяпінскага.

Артыкулы Р. Гнеўкі (а гэта каля 6,5 друкаваных аркушаў тэксту), на наш погляд, могуць быць асновай будучага падручніка пад назвай «Гісторыя Беларусі ў малюнках». Рыгор Гнеўка паспеў падрыхтаваць рукапіс гэтай кнігі. У такім гістарычным дапаможніку ў навукова-папулярнай форме можна пазнаёміць вучняў і студэнтаў гуманітарных факультэ-

— У тая, дваццатая гады наша беларуская сталіца была горадам не дужа вялікім і зусім не тлумным. Усіх колькінебудзь вядомых людзей было проста напаткаць на вуліцы, сярод іх і Купалу. Але непасрэдна спатыкаўся толькі адзін раз, калі швагерка Міхася Грамыкі Іна Рытар наладзіла сустрэчу «старых» (старым не было і пяцідзясці) з маладымі... Былі Купала з Купаліхаю, Грамыка з жонкаю. З маладых — Юзік Бараноўскі (будучы хірург), Іван Юрашкевіч (будучы настаўнік) і я. З «маладых» паэтаў у нас часта быў Аляксандр Гурло, капылянін, закаханы ў маю сястру. Былы матрос, удзельнік штурму Зімняга, быў ён надзіва ціхі, нават сарамлівы чалавек, аніяк не падобны да тых задзірыстых матросаў са спектакляў і кіно: штаны клэш, забіякі... Але ці не забавіліся мы ў мінулым?

— Можна, й не. Гэта ж сучаснасць, толькі крыху прыцягнутая часам. М. Улашчыка ведаюць, як шчырага рупліўцу літаратурнага жыцця сённяшняга Беларусі. Што вас у гэтым жыцці цешыць, што заклапочвае? Лічыце, што гэтае пытанне да члена Савета па беларускай літаратуры пры Саюзе пісьменнікаў СССР.

— Прыждалі, дзякаваць богу, багатай літаратуры, шанаванай дома і далёка за домам: Іван Мележ, Янка Брыль, Васіль Быкаў, Вячаслаў Адамчык, Максім Танк, Пімен Панчанка, Ніл Гілевіч і многія іншыя... Але ў многіх пісьменнікаў на сцяжоры мовы — сухая, стандартная, нібы калька. Уражанне, чытаючы, такое, што пісьменнік насупіў піша, газетнаю моваю. Здаецца, не так ведаюць свой фальклор, як яго ведалі Купала, Колас, Гарэцкі, Чорны. Іншаму аўтару, калі трэба напісаць якую прымаўку, то піша заезджаную. Самы лепшы з пісьменнікаў на гістарычныя тэмы Уладзімір Караткевіч, але і ён не пазбег непатрэбнай паспешлівасці. Вельмі вялікая мастацкая і гістарычная культура была ў Мележа. Яго ўсебеларускі староста Чарвякоў і Мінск пачатку 30-х гадоў! Так не пісаў ніхто. Гэта панарамна разгарнуць падзеі, паказаць, як людзі з балота пацягнуліся да новага жыцця, як учарашнія палешукі змагаюць спракавечную «балоцістасць», становяцца народам. Тут мала ведаць гісторыю, трэба перапакутаваць ёю, загартаваць на сэрцы свае веды.

— Бачу на вашым сталі «Сурму» Алега Мінкіна, з новага літаратурнага прызыву.

— Мне падабаецца мова Мінкіна. І гістарычнае пачуццё ў аўтара высокае, трапяткое. Нядаўна, раз гаворка пра маладзёў, прачытаў апавяданне «Маўклівы маналог» Уладзіміра Арлова, — сталы, абцяжочы пачатак. Што ж, кожнае новае пакаленне на свой лад, пасучаснаму ўглядаецца ў нацыянальныя традыцыі, у мінулае свайго народа.

тэтаў з апошнімі дасягненнямі гісторыкаў архітэктуры, археолагаў, мастацтвазнаўцаў і этнографію. Некаторыя раздзелы такога падручніка можна было б прысвяціць асобным галінам гісторыі тэхнікі і мастацтва (напрыклад, гісторыя манументальнага і народнага дойлідства, гісторыя народнага касцюма і ткацтва, беларускае кавальства і ганчарства і г. д.).

Такі падручнік будзе вельмі патрэбны не толькі пры вывучэнні асобных раздзелаў гісторыі СССР і БССР, але і пры правядзенні факультатывных заняткаў, пры стварэнні краязнаўчых і гістарычных гурткоў, школьных музеяў, арганізацыі турыстычных паездак і экскурсій.

Алег ТРУСАЎ,
кандыдат гістарычных навук.

Даспявае ў зорнай пазалосе жытнёвы далагляд. Ідзем па сцяжынцы туды, дзе калышанца пад ліпеньскім ветрыкам роснае калоссе. Жаданне неадольнае — хутчэй пасля гарадской мітусні душой акунуцца ў жытнёвы разліў, рукой пакратаць наліты колас, адчуць яго на дотык, лёгенька правесці па яго вусах далонню.

Збыта многае ў жыцці,
З дарогі змецена і змыта.
Мне ў жыта хочацца ўвайсці,
Мне вечнасцю здаецца жыта.

«МНЕ ВЕЧНАСЦЮ ЗДАЕЦЦА ЖЫТА...»

Вазьму шурпаты каласок
На чуйным провадзе саломы
І адзавецца мне здалёк
Мой продак — сеябіт

Тут даспявае пад смугой
Зліцце надзей, жаданняў
Гудзе жытнёвы провад мой —
Часоў жыцця і новых жывых.

Я паўтараю гэтыя вядомыя радкі лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР, паэта Аляксея Пысіна на хаду, увайшоўшы ў густое жыта. А сцяжынка — ужо праз жыта — бяжыць і бяжыць далей...

І даспявае далагляд
У трапяткім мембранным
Шукаюць рукі тых зярнят,
Каб нас тансама дзець

падхоплівае мой спадарожнік Андрэй Сцяпанавіч Траяновіч. — Так напісаць! — дзівіцца ён. І на хвілю змаўкае. — Мне ўсё здаецца, што сказана пра тое жыта... пачатку 50-х гадоў... васьмь на гэтым наддзянскім полі. Колькі мы тут з ім пахадзілі, колькі перадумалі! Ён прыехаў да нас, на Стаўбцоўшчыну, недзе пад весну

З навагай Андрэй
Сцяпанавічу Траяновічу —
на ўспаміні аб сумеснай
работе ў Стаўбцах

А. Пысін
4. VII 1952
у Стаўбцах

1950 года. Зайшоў у рэдакцыю нашай газеты «Голас селяніна». Прадставіўся: Аляксей Пысін. Накіраваны рэдактарам газеты палітдзела Навасвержанскай МТС...

...Новы Свержань. Ён стаіць на левым беразе Нёмана, за два кіламетры ад Стаўбцаў. Мы з Андрэем Сцяпанавічам толькі што мінулі яго, дакладней, выйшлі з яго да жыта той самай лугавой сцяжынай, якой не раз хадзіў у Стаўбцы Аля-

літаральна праносіліся перад маімі дзіцячымі вачыма!

Уявілася: Аляксей Пысін стаіць каля анушчанага шлагбаума на пераездзе, калі ішоў у Стаўбцы ці са Стаўбцаў, і ўглядаецца ў вагоны цягніка, што прабягаюць з захаду на ўсход. Якія яго апаноўвалі думкі? У першую чаргу, думаецца, пра тое, як яшчэ зусім нядаўна, пасля Перамогі, вярталіся з-пад Берліна нашы салдаты. Вярталіся: васьмь гэтым

справы, наш мірны дзень. Людзі стаміліся ад вайны. Яны праглі пажыць над крылом цішыні.

— Я памятаю, як ствараўся зборнік «Наш дзень», — працягвае Траяновіч. — Аляксей Васільевіч пісаў вершы, але пра кнігу не думаў, хоць яму было ўжо трыццаць. І васьмь аднойчы да яго нехта прыехаў з выдавецтва. Ён і сагітаваў Аляксея Пысіна падабраць вершы для асобнай кнігі.

Наша апошняя сустрэча адбылася ў канцы 70-х гадоў. Я выпадкова сустрэўся з ім каля Дома літаратара ў Мінску. Пайшлі ў парк Горкага, прыселі на лавачку і прагаварылі роўна дзве гадзіны.

Даўня з сягонняшнім сплалосся.
След пад следам. І вядома мне:
Гэта ўсё са мною, ўсё збылося,
Аж да белай ластаўкі ў акне...

— Мая задача, — заканчвае Андрэй Сцяпанавіч, — выліць б'юст Аляксея Пысіна. Я над ім працую.

Я павінен дадаць, што Андрэй Сцяпанавіч Траяновіч — не толькі прафесійны журналіст, які аддаў газеце больш за трыццаць гадоў, ён яшчэ — самадзейны мастак, скульптар. Ён выкананы габелен «Мой родны кут», прывечаны Якубу Коласу, зроблены б'юсты Дзяржынскага, Валянціна Таўлая.

Думаецца, што б'юст Аляксея Пысіна будзе такім, якім мы запамнілі паэта, — маладым, з вострым позіркам, скіраваным удалачынь, з пышнай капой валасоў, як на падораным Траяновічу фотаздымку ў Стаўбцах. А можа, сталым, са складкай маршчыны на лбе і ціхім ласкавым поглядам, якім паэт быў незадоўга да смерці. Гэтакім яго апошні раз бачыў Андрэй Сцяпанавіч у Мінску. Гэтакім запамніў назавуўшы і я, калі Аляксей Васільевіч у маі 1981 года зайшоў з паэтам Казімірам Камейшам у пакой літаратурна-драматычнай рэдакцыі Беларускага радыё, дзе я тады працаваў.

Пазней у Махачкале, куды прывялі мяне дарогі тэлежурналіста, я сустрэўся з дагэстанскім паэтам Рашыдам Рашыдавым. Рашыдаў паказаў мне альбом з фотаздымкамі выпускнікоў Вышэйшых літаратурных курсаў у Маскве 1957—59 гадоў. Маладыя Кайсын Куліеў, Чынгіз Айтматаў... І сярод іх — з чорнай густой шавялюрай Аляксей Пысін. Рашыдаў успамінаў, як Пысін часта расказваў пра Беларусь, пра сваё роднае магільёўскае Пасожжа, а таксама — коласавыя мясціны, Наддзянне. З берагоў сваіх незабытых рэчак паехаў ён вучыцца на курсы ў Маскву. Паехаў з «Нашым днём» і «Сонечнай паводкай», каб вярнуцца ўжо з «Маімі мерыдыянамі».

З нашымі «мерыдыянамі»...

Высокая паэзія заваўвае сэрцы ўсё новых і новых пакаленняў. Яна здольная на многае.

З'явіся, новы дзень,
пачаткам новым
З сівітай запаведнай
чысцінай,
З набытай песняй,
з халадным сасновым,
І юны свет адкрыў перада
мною.

Бяру з сабой нялёгка дарогі,
Сляды пакут, што не датлілі там,
Бяру з сабой бясонныя
трывогі,
А юны свет — я юным
перадам.

Яўген ХВАЛЕЙ.

ДВА ВЕЧАРЫ

Творчы вечар народнага артыста БССР, саліста оперы Яраслава Пятрова прайшоў у рэспубліканскім Доме работнікаў мастацтваў. Вядучы вечара, народны артыст рэспублікі рэжысёр Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР С. Штайн раскаваў пра творчы шлях артыста, пра яго работы ў оперных спектаклях.

Сваё ванальнае і анцёрснае майстэрства Я. Пятроў паказаў, выканаўшы фрагменты з класічных опер, а таксама рамансы і народныя песні. У вечары ўдзельнічалі заслужаны артыст БССР В. Гур'еў, артыстка тэатра Л. Афанасьева і канцэртмайстар А. Васільчанка. Сустрэча была наладжана ў рамках Клуба сяброў оперы.

Упершыню ў рэспубліканскім Доме работнікаў мастацтваў адбылася творчая сустрэча з артыстамі Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра БССР.

Мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор калектыву заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі Ю. Яфімаў прадставіў прысутным заслужанага артыста БССР скрыпача С. Асновіча,

павіншаваўшы яго з 50-годдзем працы ў аркестры. Музыкантавец М. Казінін раскаваў пра Дзяржаўны сімфанічны, пра ансамблі «Кантабіле», «Калаж», прадставіў асобныя групы выканаўцаў і салістаў аркестра.

Амаль тры гадзіны доўжылася сустрэча. Слухачы цёпла прынялі выкананыя музыкантамі творы Г. Тальмана, І. С. Баха, Р. Шумана, Н. Паганіні, іншых кампазітараў.

Г. ПЯТРОЎ.

СПРАВАЗДАЧА МАСТАКА

У будынку заводаніраўніцтва Магілёўскага вытворчага аб'яднання «Хімваланно» імя У. І. Леніна працуе персанальная выстаўка работ самадзейнага мастака лаўрэата Усесаюзнага фестывалю народнай творчасці М. Шудло. Выстаўка прысве-

чана XXVII з'езду КПСС. На ёй прадстаўлены 32 работы аўтара, многія з іх экспануюцца ўпершыню. Ваеннай тэматыцы ў творчасці М. Шудло нададзена асабліва ўвага. І гэта не здзіўляе. Зусім нядаўна савецкі народ адзначыў 40-год-

дзе Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Памяць пра тры дні назаўсёды застаецца ў нашых сэрцах. Сярод работ мастака, прысвечаных тэме вайны, партрэт ветэрана Івана Іванавіча Шыракева, карціны «Развітанне», «Буйніцкае поле», «Памяці загінуўшых мастакоў».

Успамін пра дзяцінства мастака — карціна «Маё бясаногое дзяцінства».

Вярнасьць аднойчы і назаўсёды абранаму шляху прыносіць свае вынікі. З гадамі прыйшло майстэрства, а з ім і прызнанне. Званне лаўрэата Усесаюзнага фестывалю самадзейнай народнай творчасці прынесла М. Шудло ў 1973 годзе работа «Лід-

чанка» — абагульнены вобраз дзяўчыны — працаўніцы беларускага горада Ліды, дзе ён жыў і працаваў пасля службы ў арміі. З 1975-га года яго жыццё звязана з старажытным горадам на Дняпры і яго маладым гігантам хіміі — Магілёўскім вытворчым аб'яднаннем «Хімваланно» імя У. І. Леніна. Гэта дзясяцігоддзе стала найбольш плённым для мастака.

З'явіліся новыя героі — іх абліччы адлюстраваны ў партрэтах, замалёўках з натурны. Гэтыя работы часта экспануюцца на рэспубліканскіх і усесаюзных выстаўках.

В. БІБІКАУ.

Бессмяротная музыка І. Баха, В. Моцарта, І. Гайдна, Т. Альбіні часта гучыць у Мазырскім гарадскім выставачнай зале. Папулярнымі тут сталі вечары «Жывапіс і музыка» канцэрты-лекцыі. У іх удзельнічаюць мастакі, мастацтвазнаўцы, лектары ўніверсітэта музычнай культуры Мазыры.

На здымку: на адным з вечароў у выставачнай зале Мазыры.

Фота І. ЮДАША.

У аўторак і ў пятніцу Наталля Грушнік прыходзіць у магазін на гадзіну раней, чым звычайна. Не, рабочае месца ў яе ў парадку: і тавар у налунасці, і выкладка на прылаўку поўная. Наталля, старшы прадавец аддзела ювелірных вырабаў Магілёўскага ўнівермага, разам з сябраўнямі па рабоце ідзе на рэпетыцыю.

...Канцэрт мастацкай самадзейнасці ў дзень 8 Сакавіка, які адбыўся ва ўнівермагу дзесьці гадоў назад, успамінаюць і сёння. Тое, што весела сплявалі, танцавалі, дэкламавалі вершы, — было звыклым, але калі вядучы аб'явіў: «А цяпер перад вамі выступіць жаночы дуэты аркестр!» — гэта здзівіла

многіх. Доўга не сціхалі апладысменты, дэбютантаў не адпускалі са сцэны. Хоць рэпертуар здаваўся невялікім, але ў дзятчат было натхненне, жаданне іграць, была захопленасць.

Дванаццаць удзельніц цяперашняга складу аркестра — ударнікі камуністычнай працы, сем — лепшыя па прафесіі. Цяпер, каб трапіць у гэты самадзейны калектыў, трэба вытрымаць конкурс. Адзіны ў рэспубліцы жаночы дуэты аркестр (на здымку) — заўсёды жаданы госьць у працаўнікоў гарадоў і сёл рэспублікі.

Фота М. ЖАЛУДОВІЧА
І У. ШУБЫ.

Палац культуры ордэна Леніна калгаса «Рассвет» імя К. П. Арлоўскага Кіраўскага раёна — любімае месца адпачынку працаўнікоў гаспадаркі. Вось ужо дзесьці гадоў прыветна свецяцца вечарамі яго вокны. Тут працуюць гурткі мастацкай самадзейнасці, музычная школа, дзіцячая студыя выяўленчага мастацтва.

Асабліва горадасць вяскоўцаў — народны хор. Ён лаўрэат усесаюзных і рэспубліканскіх фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці, выступаў на многіх сцэнах нашай краіны, у Балгарыі і Польшчы.

На здымку: выступае народны хор калгаса.

Фота М. ЖАЛУДОВІЧА.
(БЕЛТА).

4 сакавіка, 20.15

«СТАРОНКІ БЕЛАРУСКАЯ МУЗЫКІ» Прагучыя Сімфанета М. Чуркіна «Беларускія карціны» у выкананні сімфанічнага аркестра Беларускага тэлебачання і радыё.

5 сакавіка, 17.00

«ПРОБА ЧАСАМ» Перадача падрыхтавана да 90-годдзя з дня нараджэння народнага пісьменніка БССР К. К. Крапіва. У ёй прымаюць удзел І. Шамякін, М. Лужанін, Л. Рахленка, А. Дудароў, К. К. Крапіва.

6 сакавіка, 20.00

«ЛЕНІНСКАЯ ПРАУДА РАСЦВІТАЕ» У праграме прымаюць удзел вядучыя ваялісты рэспублікі, хор, аркестр Беларускага тэлебачання і радыё. Прагучаць творы А. Багатырова, Ю. Семянкі, І. Лучанка, Д. Смольскага, Л. Захлеунага, А. Мдзівані.

8 сакавіка, 10.05

«РОЗДУМ» 3 акаварэямі З. Літвінавай, створанымі ў час паездкі на Віцебшчыну пазнаёміць мастацтвазнаўца У. Бойна.

8 сакавіка, 14.15

«ВІНШУЕМ ВАС!» Музычная праграма, прысвечаная Міжнароднаму жаночаму дню. У ёй выступаць А. Пугачова, У. Басаў, Р. Ібрагімаў, Я. Яола, П. Тэадаровіч, ансамблі «Чараніўцы» «Арыэль».

8 сакавіка, 18.05

«МЕЛОДЫІ КАХАННЯ» Музычная праграма з удзелам В. Снорабагатава. Вы пачуеце неапатанскія песні.

8 сакавіка, 19.50

«ТЭЛЕВІЗІЙНЫ ВЕРНІСАЖ» Прэм'ера кнігі В. Адамчыка «І скажа той, хто народзіцца». Вядучая — паэтэса В. Іпатава.

8 сакавіка, 23.05

«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ» Музычнае lato разыгралі дыктары Беларускага тэлебачання. Сярод выканаўцаў: Р. Паўлс, В. Лявонцёў, М. Баярскі. Балет тэлебачання ГДР, ансамбль «Смярычка».

9 сакавіка, 17.05

«ЭКРАН: ПРАВЛЕНЫ, ГЕРОІ» «Сучаснік — буйным планам» — тэма размовы беларускіх рэжысёраў-надакументалістаў: народнага артыста БССР, лаўрэата Дзяржаўных прэмій СССР і БССР І. Вейняровіча, заслужанага дзяржаўнага мастацтваў БССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі рэспублікі Ю. Лысятава, А. Карпака, А. Рудэрмана.

9 сакавіка, 20.10

«У НЯДЗЕЛЮ ВЕЧЕРАМ» Эстрадны канцэрт «Вясенні настрой». Песні выконваюць В. Беланожка, Л. Сярэбранікаў і К. Георгіадзі, А. Пугачова, Ю. Антонаў, ваяліна-інструментальны ансамбль «Песняры». «Сябры», аркестр Мінскага дзяржаўнага цырна.

А Б'Я В Ы

**БЕЛАРУСКАЯ
ОРДЭНА ДРУЖБЫ НАРОДАЎ
ДЗЯРЖАЎНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ
ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА
АБ'ЯВЛЯЕ КОНКУРС
НА ЗАМЯШЧЭННЕ
ВАКАНТНАЙ ПАСАДЫ
ПРАФЕСАРСКА-
ВЫКЛАДЧЫЦКАГА СКЛАДУ
ДЛЯ АСОБ, ЯКІЯ МАЮЦЬ
МІНСКУЮ ПРАПІСКУ:**

1. Кафедра аркестравага дырыжыравання — дацэнт І. Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання. Заявы і дакументы, згодна палажэнню аб конкурсе, накіроўваць на імя рэктара па адрасе: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30. Даведкі па тэлефоне: 22-49-42, 22-96-71.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСІПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Уладзімір НЯФЁД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМАНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЁУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэлей БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 05584. П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра і выяўленчага мастацтва — 33-21-53, аддзела музыкі і кіно — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаваданні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэр'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.